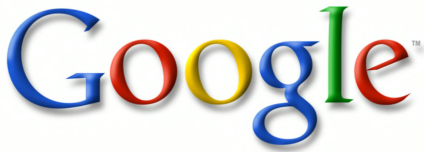

Le passe-temps Michault

Michault Taillevent, Malmberg

Taillevent, Michault

LE PASSE-TEMPS MICHAULT,

Fransk dikt från det femtonde århundradet

efter tvenne handskrifter i Kongl. biblioteket i Stockholm

för första gången utgifven.

Bidrag till kännedomen om det franska språkbruket
under det femtonde århundradet.

Akademisk Afhandling

af

TEODOR MALMBERG,
Fil. Lic. Norrl.

Upsala, 1877.
Akademiska Boktryckeriet
Ed. Berling.

Inledning.

Under n:is LIII och LV uti den af prof. GEORGE STEPHENS upprättade «Förteckning öfver de förnämsta Brittiska och Fransyska handskrifter uti Kongl. Bibliotheket i Stockholm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1847» finnas tvenne hss. upptagna, hvilka båda innehålla den dikt, som nu offentliggöres. Den förstnämnda af dessa hss. består af 272 blad, är bunden i pergamentsband och skrifven på papper. Den har till titel *Ballades et poëmes diverses.* På första sidan står *K. 23*, och på samma sida längre ned *26.* Utanpå är den signerad med *26. 18.* Denna hs. innehåller 114, af STEPHENS i hans katalog numrerade stycken, af hvilka, såsom ock titeln gifver vid handen, flertalet utgöres af *ballader.* Af öfriga här förekommande dikter torde förutom föreliggande dikt, som i denna hs. upptager 19 sidor, äfven följande med skäl böra omnämnas: *Le regime de fortune* af *Michault Taillevent* (upptagande 8 sidor), *La destrousse Michault Taillevent* (4) och *Dialogue fait par Michault de son voiage de saint glaude* (2). Dessa bära nämligen samma författarenamn som ifrågavarande dikt, hvarmed vi naturligtvis ej vilja hafva sagt, att det är bevisadt, det författaren verkligen är samma person, något som med de källor, som stått till vårt förfogande, så mycket mindre kan afgöras, som, efter hvad i det följande skall visas, icke ens den förevarande diktens författare med säkerhet kan bestämmas.

Den andra af de omnämnda hss. är skrifven på papper, in folio, och bunden i läderband. Den bär titeln *Poëmes diverses* och innehåller 11 skrifter, alla skrifna med samtida handstilar. På första sidan är denna hs. signerad med *V*, *22* och längre ned på samma sida med *165*. Uti denna hs. upptager *Le Passe-Temps Michault* 26 sidor, af hvilka 5 hafva röda begynnelsebokstäfver i hvarje vers. Hvad dessa handskrifters ålder beträffar, anser STEPHENS hs. LIII vara att härleda från slutet af det 15:e och hs. LV från början af det 16:e århundradet. Vi vilja med några ord söka stödja detta antagande. Mellan hs. LIII och de af ALPH. CHASSANT, Paléographie des Chartes et des Manuscrits du XI:e au XVII:e siècle, septième éd. Paris, Auguste Aubry, 1876, Pl. III:e meddelade prof på handskriftsstilar från det 15:e århundradet märkes en nära nog fullkomlig öfverensstämmelse såväl i pikturen öfverhufvud som särskildt i afseende på vissa bokstäfvers snart sagdt förvillande likhet med hvarandra. Så t. ex. kan förvexling mycket lätt uppstå

mellan *v* och *b*;
» *c* » *e* och *t*;
» *g* » *q*;
» *n* » *u*;
» *p* » *x*.

Slutligen kan i allmänhet på hs. LIII tillämpas, hvad CHASSANT, anf. st. sid. 74, uppgifver såsom karakteristiskt för hss. från det 15:e århundradet: »Écriture généralement lourde, écrasée, difficile à déchiffrer, surtout étant tracée *currente calamo;* beaucoup de signes abréviatifs, dont quelques-uns sont peu distincts dans leur forme — — liaisons et conjonctions de lettres fréquentes». Anmärkningsvärdt är, att *i*, som redan under det 13:e århundradet (jfr CHASSANT, anf. st. sid. 96) började förses med *accent* och under det 14:e (jfr CHASSANT, anf. st. sid. 97) med en *punkt*, i denna hs. endast undantagsvis visar sig försedt

med det första af dessa tecken, men deremot aldrig med det senare. Det är ock högst sällan, som *interpunktion* förekommer, och då detta någon gång sker, synes det ej vara efter någon bestämd princip.

Får sålunda den *äldre* handskriftens ålder anses vara någorlunda bestämd, är det naturligtvis af ingen betydelse för bestämmande af tiden för orginaldiktens uppkomst att veta den yngres. Endast i förbigående må derför dennas paleografiska egendomligheter anföras. Icke heller i denna hs. är *i* försedt med punkt, men deremot *vanligtvis* med accent. Denna omständighet bör emellertid ej anses tala för en högre ålder än den af Stephens antagna, ty på grund af hvad som yttras af Chassant, anf. st. sid. 99: »*Au milieu* de ce siècle les points ronds sur les *i* remplacèrent tout à fait les accents qui les avaient précédés», behöfver man ingalunda antaga, att vid *början* af det 16:e århundradet det nya bruket skall hafva gjort sig allmänt gällande. Hvad *interpunktionen* i denna hs. beträffar, utgöres den af ett slags *komma* och *punkter*, men äfven här, såsom det tyckes, utan att vara stödd på särdeles säkra grunder.

Beträffande utstyrselns prydlighet eger hs. LV afgjordt företräde, hvaremot hs. LIII fördelaktigt utmärker sig genom en större omsorg och noggrannhet vid återgifvandet af texten, en omständighet, som tydligen utvisar, att denna hs. tillkommit genom en skickligare och kunnigare afskrifvare, än hs. LV. Så t. ex. ser man, huru i denna senare hs. icke sällan såväl enstaka ord (t. ex. i vv. 35, 163, 170, 216, 288) äro bortfallna, som ock hela verser (t. ex. vv. 313, 362, 614) saknas, ja, på ett ställe (vv. 393—399) t. o. m. en hel strof är uteglömd. Det är denna omständighet, som gjort, att vi såsom text begagna hs. LIII, under det att de afvikelser, som hs. LV härifrån erbjuder, fått sin plats i form af noter till denna text. För korthets skull har i *Grammatiken, Ver-*

sifikationen och *Ordförteckningen* hs. LIII öfverallt blifvit betecknad med *A*, likasom hs. LV kallats *B*.

Hvad tiden för sjelfva *originalets* författande beträffar, så bestämma vi denna med ledning af de språkliga kriterier, dikten erbjuder, till *början eller midten af det 15:e århundradet*. Härvidlag har naturligtvis handskrifternas paleografiska utseende ej kunnat lemna någon ledning, då i dem eller om dem icke finnes någon uppgift om, att de tillkommit omedelbart efter sjelfva diktens författande. Endast den betydelsen har detta deras utseende haft för det föreliggande spörsmålets lösning, att det ojäfaktigt utvisar, *efter* hvilken tid man ej har att söka diktens uppkomst.

Diktens *författare* är insvept i dunkel. Man har antagit, att denne varit den *Pierre Michault*, som † antagligen omkring 1467 var sekreterare hos grefve *Carl af Charollois*, son till Filip den Gode. Emellertid möter vid detta antagande den svårigheten, att författaren af ifrågavarande dikt i *Chastelains* svar [1]) (s. n.) kallas för *Michault Taillevent*. Icke desto mindre hafva dessa namn antagits beteckna en och samma person, såsom synes af *Catal. de La Vallière* T. III nr. 2823: »On ignore l'année de la naissance, la patrie et la mort de *Pierre Michault*, qui dans d'autres ouvrages qu'il a faits, se nomme *Michault Taillevent*». Denna åsigt är sedan upprepad af Brunet [2]), Manuel du Libraire et de l'Amateur de Livres. Paris, Firmin Didot Frères, Fils et C:ie, V:e éd. 1860—65: — — »Cependant, selon le Catal. de La Vallière, en 3 vol., n:o 2823, les deux noms se rapporteraient à une seule personne». Uti *Biographie universelle ancienne et moderne*,

---

[1]) Der heter det nämligen i sista strofens sista vers: *Prenes en gre Michault Taillevent.*

[2]) Denne synes emellertid för sin del icke hafva någon bestämd åsigt i frågan.

ouvrage entièrement neuf, rédigé par une société de gens de lettres et de savants. Paris, Michaud Frères, 1813, finnes följande notis: »Montfaucon, dans sa *Biblioth. mss.*, a confondu ces deux personnages, en ajoutant au nom de Michault ceux de *Tailleman*, *Taillerand* ou *Tiellemant*». — Deremot tillbakavisas detta sätt att lösa frågan om diktens upphof af Grässe, Lehrbuch einer Literärgeschichte der berühmtesten Völker des Mittelalters. Dresden und Leipzig, Arnoldische Buchhandl., 1842. II: 2. 2, sid. 1094: — — —» dagegen unterscheidet man von ihm *(Pierre Michault)* einen gewissen *Pierre Michault Taillevent*, auf dessen hdschr. erhaltenen *Passe-temps Georg Chastelain* durch seinen *Passe-temps de Michault* antwortete». Emellertid lemnar denne literaturhistoriker ingen upplysning om, hvem denne *Pierre Michault Taillevent* varit. I en not tillägger han emellertid: »Gewisz ist dieser nicht der berühmte königliche Hofkoch *Taillevent*, dessen: *Viandier pour appareiller toutes manières de viandes* — — — noch jetzt existirt». Samma åsigt som Grässe hyllar äfven *l'Abbé de St.—Léger*, enl. Brunet, anf. st.: »*P. Michault*, dit l'abbé de St.—Léger, dans une de ses notes manuscr., est très différent de *P. Michault Taillevent*, auteur d'un *Passe-temps* en vers (mss), auquel *George Chastelain* répondit par une pièce en vers intitulée *Le Passe-temps de Michault*».

I sammanhang med frågan om den föreliggande diktens författare må i förbigående nämnas de försök, man gjort, för att uppdaga författaren till det förut omnämnda, i hs. LV upptagna svaret. Det tillskrifves af Grässe och Brunet historieskrifvaren och skalden *George Chastelain*, född i Gent 1403 (enligt andra 1404). Efter åtskilliga resor i Spanien, Frankrike, Italien och England (han benämnes af *Meschinot* »l'aventurier»), under hvilka han aflade många prof på mod och ridderlighet, blef han slutligen stallmästare, riddare och medlem af statsrådet hos Filip

den Gode af Burgund samt dog i Valenciennes den 20 Mars 1475 (enligt andra 1474). Mot antagandet af dennes författarskap finnes dock den betänkligheten, att i den nämnda hs. författaren kallar sig *Pierre Chastelain*, i det nämligen sista strofens första vers lyder: *Ie Pierre Chastelain me nom(m)e.* Denna omständighet skulle således endast i det fall kunna stå tillsammans med GRÄSSES och BRUNETS uppgift, om man finge antaga, att i den af oss begagnade hs. en misskrifning insmugit sig, ett antagande, hvarför vi emellertid så mycket mindre finna oss böjda, som det uti *Nouvelle Biographie Générale* depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours, avec les renseignements bibliographiques etc. publ. par Firmin Didot Frères sous la direction de M. Le Dr HOEFER. Paris, Firmin Didot Frères, 1855, i en not under *Chastelain* (*Georges*) finnes följande anmärkning: »On attribue à notre auteur — — — — et le *Passe-temps Michault*, qui paraît être de *Pierre Chastelain.* Voy. notice de M. Reiffenberg»: »Notice sur Georges Chastelain, à la suite des *Ducs de Bourgogne.* Bruxelles, 1836, in-8:o». Detta Reiffenbergs arbete har icke varit oss tillgängligt, men förutsättande riktigheten af det i *Nouv. Biogr. Génér.* gjorda citatet och antagande, att sådana skäl af Reiffenberg framstälts, som tillräckligt bevisa oriktigheten af att tillägga *Georges Chastelain* nämnda dikt, tillägga vi ännu en omständighet, som äfven den i sin mon talar för, att författarens namn är *Pierre Chastelain.* Uti den nämnda, oss tillgängliga hs. är nämligen ifrågavarande dikt omedelbart åtföljd af en annan med följande öfverskrift: *Ensuit le temps recouuert* (STEPHENS läser *reconneut*) *de maistre Pierres Chastellain*, upptagande 32 blad (256 strofer). Denna dikt hafva vi ingenstädes funnit omnämnd, och ligger det antagandet nära till hands, att dess författare är samma person som förf. af *Le Contre-Passe-temps Michault.* Denna senare dikt upptager i hs. $18^1/_2$ sidor (74 strofer).

De 7 första sidorna äro försedda med röda begynnelsebokstäfver i hvarje vers. På titelbladet till denna dikt står skrifvet med stor prentstil: *Le Passe-temps Michault* och derunder med liten och svårläst stil: *Auec les finesses maistre pierres patellin, procureur en parleme(n)t du roy no(tr)e s(eigneu)r a pes* — — —. Meningen synes sakna afslutning. På sidan midt emot står med samma stil skrifvet: *Iesus, par sa pitie, nous doint sa mour* (=*s'amour* (?)), *sa grace, sa paix et sa sainte b(e)nedi(c)ti(on)*.

Att bestämma, *hvarest* en dikt skådat dagen, är af största vigt, så länge det är fråga om dikter från en tid, då särskilda, utpräglade dialekter finnas vid sidan af hvarandra. Då är af intresse att veta, om språket är *burgundiskt*, *picardiskt* eller *normandiskt*, eller måhända en blandning af två utaf dessa dialekter eller af dem alla. Men likasom det (jfr Gaston Paris et Léopold Pannier, La Vie de Saint Alexis, poème du XI:e siècle et renouvellements des XII:e, XIII:e et XIV:e siècles, publiés avec préfaces, variantes, notes et glossaire, uti: Collection Philologique, Recueil de travaux originaux ou traduits relatifs à la Philologie et à l'Histoire Littéraire, nouvelle série, cinquième fascicule. Paris, A. Franck, 1872, sid. 43) är likgiltigt att veta, om *Alexis* är författad i det egentliga Frankrike eller i Normandie, enär den är äldre än den normandiska och franska dialektens skilsmessa från hvarandra, likaså måste det äfven här, fast på motsatt sätt, i språkligt hänseende vara af föga intresse att veta, hvarest *Le Passe-temps Michault* uppkommit, enär denna dikt härleder sig från en tid, då de särskilda provinsidiomerna upphört att ega betydelsen af verkliga dialekter. Bekant är nämligen, hurusom redan under det 14:e århundradet dialekten i Ile-de-France i följd af politiska förhållanden upphöjdes till gemensamt skriftspråk på de öfriga dialekternas bekostnad, hvilka derigenom nedsjönko till s. k. *patois*. Om också i skrifter efter denna

tidpunkt, såsom äfven i föreliggande dikt är fallet, ord och ordformer icke sällan påträffas, hvilka bestämdt äro att betrakta såsom från högspråket afvikande provincialismer (jfr M. A. GRANIER DE CASSAGNAC, Histoire des Origines de la Langue Française. Paris, Librairie de Firmin Didot Frères, Fils et C:ie, 1872, sidd. 538, 539), så kan dock denna omständighet på intet vis tala för, att dialekterna ännu äro vid lif, utan bevisar blott, att högspråket först småningom förmådde frigöra sig från inflytandet af de dialekter, som en gång spelat en så betydande roll, och hvilka äfven i det nuvarande franska riksspråket efterlemnat så många och tydliga spår till ett tecken derpå, att, om äfven det språk, som talades i Ile-de-France, i allmänhet är att betrakta som källan för den moderna franskan, dock äfven öfriga dialekter ingalunda varit alldeles overksamma vid skapandet af ett gemensamt franskt riksspråk.

I *språkligt* hänseende är föreliggande dikt väl värd att undersökas, enär den tillhör en tid, då det gamla språket håller på att försvinna, och det nya allt mer och mer att utbilda sig till den karakter, det slutligen erhållit. Det är om språket från denna tid, som AUGUSTE BRACHET, Grammaire Historique de la Langue Française avec une Préface par É. Littré, cinquième edition, J. Hetzel et C:ie. Paris, sid. 55, säger: »c'est ainsi que débarrassée de ses cas d'un côté, de ses dialectes de l'autre, notre langue arrive au quinzième siècle. Le vieux français a mis un siècle à mourir, le français moderne va mettre un siècle à naître (le quinzième).» En dikt från denna den moderna franskans barndomstid erbjuder tillfälle till de intressantaste iakttagelser med afseende på ord och ordformer, konstruktioner och språkbruket i allmänhet. Äfven i ortografiskt hänseende märker man, att det gamla och nya språket så att säga ännu kämpa med hvarandra om väldet, och hurusom det nya först sent vinner öfverhan-

den, och detta på en tid, då utan allt tvifvel orden uttalades i nära nog fullkomlig öfverensstämmelse med det moderna bruket. Ty om också GÉNINS påstående (jfr LITTRÉ, Dictionnaire de la Langue Française, sid. XLII), att man kommer närmre det gamla uttalet, om man uttalar orden i öfverensstämmelse med det närvarande bruket, än om man uttalar dem, såsom de äro skrifna, väl ingalunda kan anses riktigt, så länge det är fråga om den egentliga gammalfranskan (jfr t. ex. beträffande *ue* G. PARIS, anf. st. sid. 68), så torde man dock utan tvekan kunna instämma med honom i fråga om en text, jemförelsevis så ung som den föreliggande, så mycket hellre som G. PARIS, anf. st. sid. 69, n. 1, säger: — — — »mais le son nouveau, soit *oe*, soit même plus tard *ö*, continua à s'écrire *ue* longtemps après que l'*u* dans ce groupe eut cessé d'être perceptible». Om således t. ex. det i hs. LIII förekommande *cuer* är att uttala alldeles lika med det i hs. LV förekommande *cueur*, och båda lika med det nfr. *cœur* (jfr LITTRÉ, Histoire de la Langue Française. Paris, Didier, 1863, I: 322 ff.; II: 20 ff.), är detta att anse såsom ett exempel, som kan tillämpas på nästan alla de fall, då i vår text en från moderna franskan afvikande ortografi förekommer.

Öfvergå vi sedan till att betrakta, hvilken betydelse i *literärt* hänseende *Le Passe-temps Michault* kan hafva, kunna vi icke underlåta att redan från början uttala såsom ett allmänt omdöme, att denna dikt i likhet med de flesta alster från samma tid är af föga värde. Denna tids literatur karakteriseras på följande sätt af M. VILLEMAIN, Cours de Littérature Française. Tableau de la Littérature au Moyen Age en France, en Italie, en Espagne et en Angleterre, nouv. éd. Paris, Didier et C:e, 1871, II, sid. 239: »Le XV:e siècle ne nous offre aucun grand génie, mais beaucoup de travail et beaucoup d'esprit», och af samme förf. sid. 241: »Il y avait ce malheur que beau-

coup d'hommes qui n'étaient nés avec aucun talent pour la poésie, trompés par leurs études, faisaient des vers.»

Le Passe-temps Michault är att räkna till de s. k. *poésies diverses*, som under det 14:e och 15:e århundradet odlades med stor ifver, om ock endast undantagsvis med verklig framgång. Såsom karakteristiskt för denna art af diktning under det 15:e århundradet heter det uti *La France Littéraire*, Morceaux choisis de Littérature Française. Prosateurs et Poètes. Recueillis et annotés par L. HERRIG et G. F. BURGUY. Dix-huitième éd. stéréot. Brunsvic, George Westermann, 1872, sid. 31: »L'absurde manie de travailler la forme au détriment absolu du fond, qui dès longtemps avait fait irruption dans la poésie, envahit tout le XV:e siècle, malgré l'exemple donné par Villon. Alors, en effet, la mode fut de ne s'occuper que de jeux d'esprit, où l'écrivain, bien plus curieux du son que du sens, sacrifia la raison à la rime, et se mit à la torture pour ne créer que des monstres bizarres et pour prouver autant de mauvais goût que de patience.» Om på någon, kan på föreliggande dikt detta yttrande anses i högsta måtto tillämpligt. Underkastas nämligen *Le Passe-temps Michault* en undersökning i detta hänseende, finner man snart talrika exempel derpå, hurusom för formens skull innehållet fått träda tillbaka, huru ej sällan författaren, för att åstadkomma ett rim, insatt ord och uttryck, som på intet vis passa i sammanhanget, och hvilka man omöjligen kan på ett lämpligt sätt återgifva. Detta gäller isynnerhet sista versen i strofen, som ofta synes vara helt löst fogad till de öfriga verserna och icke sällan innehålla blott en allmän sats eller sentens, som för bibehållande af strofens form blifvit tillfogad. Exempel härpå möta i så stor mängd, att det nästan torde vara öfverflödigt att anföra några sådana. För fullständighetens skull hänvisa vi dock till följande verser, som i detta hänseende mest äro i ögonen fallande: 49,

161, 196, 343, 357, 462, 490, 651. Att sålunda texten icke sällan erbjuder ställen, som trotsa hvarje försök till tolkning, är naturligt; men att härvid söka anställa konjekturer vore föga lämpligt, då man besinnar, att denna textens beskaffenhet ej är något för densamma egendomligt, utan, som sagdt, ett karakteristiskt drag för de flesta poetiska alster af denna art från det 15:e århundradet. Ty, om ock genom en mindre kunnig och omsorgsfull afskrifvares förvållande här och der fel kunna hafva insmugit sig, som ej vore att finna i originalet, måste man naturligtvis anse, att detta endast undantagsvis kan vara händelsen. Särskildt gäller detta, då båda hss. erbjuda samma läsart.

Kastar man en blick på denna dikts innehåll, märkes genast, huru den i allmänhet går ut på att skildra en af sorger och sjelfförebråelser öfver en illa använd ungdomstid nedtryckt och plågad ålderdom. Vi kunna icke underlåta att göra den anmärkningen, att en viss frändskap stundom röjer sig mellan vår författare och *Villon*. Likasom denne senare i t. ex. *Le grand Testament* talar om sin ungdoms snabba flykt, om sina fel, om döden, som gör alla lika, så äfven författaren af föreliggande dikt. Jfr t. ex. de strofer, som börja med vv. 29, 36, 71, 127, 449, 575, 582, 596, 631 med följande af *Villon:*

Je plaings le temps de ma jeunesse,
Auquel j'ay plus qu'autre gallé,
Jusque à l'entrée de vieillesse:
Car son partement m'a celé.
Il ne s'en est à pied allé,
N'a cheval, las et comment don?
Soudainement s'en est volé,
Et ne m'a laissé quelque don.

och vidare:

Allé s'en est, et je demeure
Pauvre de sens et de savoir.

— — — — — — —

Hé Dieu! si j'eusse estudié
Au temps de ma jeunesse folle,
Et à bonnes moeurs desdié,
J'eusse maison et couche molle.
Mais quoy? moi je fuyois l'eschole
Comme fait le mauvais enfant.
En escrivant cette parolle,
A peu que le coeur ne me fend.

Författaren uttrycker i början af sin dikt sin afsigt att såsom tidsfördrif, och emedan han ej har något annat att sysselsätta sig med, genomgå de minnen, han har af sina flydda dagar, och framställer dermed för sig sjelf och andra, huru han genom fattigdom, sorger och ålderdomskrämpor nu får böta för ungdomsårens förvillelser. Denna sorgsna stämning, hvartill *Chastelains* svar erbjuder ett passande motstycke, genomgår hela dikten, som genom ständiga upprepningar af samma sak nödvändigt måste trötta den läsare, som för blotta innehållets skull tager dikten i sin hand. Erkännas måste emellertid, att här ock der förmaningar och råd förekomma, gifna af ålderdomens erfarenhet, hvilka, om ock något alldagliga, likväl icke äro att förakta.

Att *Le Passe-temps Michault* förut icke varit utgifvet, anse vi oss med skäl kunna påstå, såväl emedan Stephens om de i hs. LIII förekommande dikterna yttrar: »En del af de verk, som här förekomma, äro tryckta, ehuru ofta efter afvikande original; men *de flesta* äro ännu icke utgifna», som ock derför, att uti *Trésor de Livres rares et précieux* par J. G. Th. Graesse. Dresde, Rud. Kuntze, 1863, ingenting annat nämnes om denna dikts publicerande än följande: »Le Passsetēps Michault Nouuelle-

mẽt ĩprimé. s. l. ni d. (vers 1530) pet. in-8:o Goth. (12 ff. non ch. à 28 l. p. p.) Poésies morales en vers de 8 syllabes. Il en existe une seconde édition s. l. ni d. pet. in-8:o Goth. (16 ff. non ch. de 22—23 l.)». BRUNET säger angående denna dikt följande: »Le Passe|tẽps Michault Nouuellemẽt ĩprimé. (sans lieu ni date, mais vers 1530), pet. in-8:o goth. de 12 ff. signat. a. b. 28 lign. par page. — Poésies morales en vers de 8 syllabes. Sur le titre de cet opuscule, dont la première ligne est en grosses lettres, se voit une figure en bois, où peut-être a-t-on voulu représenter l'auteur. — — — — Il existe de cet opuscule une édition que l'on peut croire plus ancienne que celle-ci: c'est un pet. in-8:o goth. de 16 ff. sign. A—B, qui n'a que 22 ou 23 lignes par page. La Bibliothèque impériale en possède le cahier B, dont le verso du dernier f. ne porte que trois vers et le mot *Explicit*, avec une assez jolie vignette sur bois représentant la Vierge et son divin enfant sous un dais. Les deux éditions offrent entre elles quelques différences dans le texte et dans l'ortographe. Voici deux vers [1]) qui manquent dans l'édition à 28 lignes, au commencement du 9:e f., et qui sont au recto du 11:e f. de l'édition en 16 ff.:

Nul nest sauue pour riche lame.
Se poure suis cest ma desserte.

Le premier termine la dernière strophe de la feuille A et le second commence la strophe suivante». — — — Upplagor af denna beskaffenhet torde väl nämligen böra anses snarare ega samma betydelse som *handskrifter* i allmänhet än som *editioner* i vanlig mening. På grund häraf hafva vi trott oss ega allt skäl för det antagandet, att *Le Passe-temps Michault* är att betrakta såsom icke utgifvet.

---

[1]) Jfr i föreliggande text vv. 420, 421.

Att denna åsigt äfven delas af andra, bevisas tillräckligt af följande: — — — »dessen *hdschr.* erhaltenen Passetemps» — — — (GRÄSSE, anf. st. sid. 1094); — — — »auteur d'un Passe-temps en vers (*mss*)» — — — (BRUNET, anf. st.). Skulle af dessa ifrågarande dikt ansetts hafva varit utgifven, skulle väl ingalunda uttrycken »hdschr.» och »mss» hafva begagnats.

Rörande de tvenne handskrifternas öden vilja vi anmärka, att enligt STEPHENS hs. LIII tillhört den lärde presidenten *Claude Fauchet,* hvilken på flera ställen i hs. inskrifvit sina anmärkningar och uppgjort en kort förteckning öfver innehållet. Denne *Fauchet* lefde på 1500: talet, såsom ock synes af en af honom gjord anteckning uti den likaledes i Kungl. Biblioteket i Stockholm förvarade hs., som har till titel *Chronique Anglo-Normande.* Denna anteckning lyder: »*cest a moi claude fauchet. 1596*». Rörande ifrågavarande handskrifts senare öden har ingen upplysning stått att vinna. Hvad hs. LV beträffar, äro dess öden oss helt och hållet obekanta.

Vi vilja slutligen med några ord angifva det sätt, hvarpå vi gått tillväga vid utgifvandet af *Le Passe-temps Michault.* Vårt ögonmärke har härvid varit att så troget som möjligt återgifva de tvenne hss., som varit oss tillgängliga. De afvikelser, som derifrån blifvit gjorda, äro följande. *Stor* bokstaf, *interpunktion*, ords *afskiljande* från hvarandra genom *apostrof* o. d. har iakttagits enligt det moderna språkets grundsatser. Deremot hafva ingenstädes *accenter* utsatts, i det vi häri följt de flestes exempel, som sysselsatt sig med dylika arbeten. De ord, som i hss. tecknats med förkortningar, hafva fullständigt återgifvits, såsom vi ansett, att de skulle hafva skrifvits,

om förkortning ej användts. De ställen, der detta är händelsen, hafva vi betecknat med ( ). På några ställen, nämligen vv. 19 (hs. LIII), 297 (hs. LV), 349 (hs. LIII), 409 (hs. LIII), har tecknet [ ] användts, för att beteckna, att en i hss. förekommande bokstaf enligt vår mening bör utfalla. Till en inkonseqvens skulle vi måhända kunna anses hafva gjort oss skyldiga derigenom, att *i* (*j*) och *u* (*v*) ej på öfverensstämmande sätt blifvit återgifna. Det förra har nämligen öfverallt, såväl i början af ord som inuti, återgifvits med det numera [1]) endast vokaliska tecknet *i*, under det att deremot *v*, vare sig såsom tecken för det konsonantiska eller vokaliska ljudet, användts i början af ord, samt *u* inuti ord på samma sätt. Orsaken härtill är den, att vi ansett handskrifternas utseende på detta sätt bäst hafva återgifvits, enär dessa utan en enda afvikelse använda särskilda tecken för *u* (*v*), allt efter som de stå i början af ord eller inuti, under det deremot samma stränga skilnad ingalunda är iakttagen beträffande *i* (*j*), som visserligen ständigt tecknas med det numera uteslutande vokaliska tecknet *i* inuti, men deremot ömsom med *i* och *j* i början af ord.

[1]) Att ännu ingen systematisk skilnad mellan *i* och *j* samt *u* och *v* (vokal och konsonant) i denna dikt iakttagits, är naturligt, då denna ej infördes förr än af Petrus Ramus uti hans grammatik af år 1562. Vi veta, att det ännu efter hans död dröjde ett århundrade, innan denna ortografiska förenkling började göra sig gällande. —

Le Passe-temps Michault.

Ie pensoie, n'a pas sept ans,
Ainsy qu'on pensse a son affaire,
Par maniere d'un passe-temps,
Ou si come en lieu de riens faire.
Mais a renouer & reffaire
Trouuay trop en mes pesans fais:
A longue voye pesans fais.

Et quant i'euz bien partout vise,
Il m'ala aprez souuenir
De la ioye du temp(s) passe
Et de la douleur aduenir,
Ou il me conuendra venir,
Car ainsi va qu'ainsi s'atourne:
Temps passe iamais ne retourne.

Com(m)e i'euz maule & empraint
Mes faiz & en mon cuer escript,
Pensay ainsy que cilz qui craint
Que i'auoye mon preterit,
Ieune de co[u]rps & d'esperit,
Gaste, dont fuz tout esperdu:
Ou conseil n'a tout est perdu.

Öfverskriften: Ensuit le passe-temps Michault. 2. — com pense — 3. — de passe-temps 4. Ainsy comme — 5. — a faire 6. Trouuer mes pesans fais 7. — voie pesant fais 8. — i'eux partout pense 9. Il m'ala prendre et souuenir 10. — temps — 13. Ainsy va qui ainsy — 15. Comme i'eux moulle et — 16. — fais — cueur — 17. — cil — 18. — i'auoie — 19. — co(r)pz — 20. — suis —

Ou futur gisoit l'auenture
De ma douleur ou de ma ioye.
Autre espoir, n'autre couuerture,
N'autre remede n'y songoye,
Fors qu'en penssant mon frain rongoye
En la face de mes ans cours:
A mal p(ro)chain hastif secours.

De ma ieunesse ou meilleur point,
Ainsi que ses ans on compasse,
Encores ne pensoye point
Com(m)ent temps s'en va & se passe
En peu d'eure & en peu d'espasse,
Et la nuit vient aprez le iour:
Contre ioye a plaisant seiour.

A celle heure que ie vous compte
Le temps ioieusement passoye.
Ie ne tenoye de riens compte,
A nulle chose ne pensoye,
Ou pend file & ou pend soye
Qu'on fait aux champs, qu'on fait aux bours:
Cuer lyet ne songe que tambours.

Ie n'estoye mort ne malades,
Ne fortune ne me troubloit.
Ie faisoye ditz & ballades,
Et le temps mes doulz ans m'e(m)bloit,
Et a celle heure me sembloit

---

22. Au — l'aduanture 24. — ne autre — 25. Autre — songoie 26. Fors en pensant — rongoie 28. — prouchain — 29. — au meillieur — 30. Ainsy — 31. Encor ne pensoie ie — 32. Comme temps va — 33. — pou d'heure et pou — 34. — nuyt — apres — 35. Contre ioye plaisant seiour. 37. — ioyeusement — 38. — tenoie de nul compte 40. — fil ne ou — 42. Cueur lye — tabours 43. — n'estoie — 45. — faisoie — balades 46. — doulx ans embloit

Qu'il ne me fauldroit iamais rien:
De maison neufue viel merrien.

Com(m)e cil quy ieunesse mayne,
Pour le temps qui si me plaisoit,
Vng moys ne m'estoit pas sepmaine,
Vng an qu'un mois ne me faisoit.
Mon cuer en riens ne meffaisoit
Qu'a maintenir ioyeusete:
Tousdiz n'est pas ioieux este.

Ainsy ieunesse me maintint,
Et quant i'euz beaucoup seiourne,
Dedens la sienne ma main tint
Et dit qu'estoit a ce iour ne
Le bien ou i'estoye adiourne.
Elle me bailla ce lardon:
Ieune poucins de peu lardon.

Neantmoins tousiours com(m)e dessus
Mon fait en ieu s'entretenoit.
Point ne cuidoie estre decus,
D'enuiellir ne me souuenoit;
Et iour aloit, et iour venoit,
Et le iour se passoit tousdiz:
Quant bergier dort, loup vient tousdiz.

Ainsi dont en ieunesse estoye,
Sans tenir rigle ne compas,

---

49. — marien 50. Comme — qui — maine 51. — tempz que ainsy — 52. — mois — que sepmaine 53. — que vng moiz — sembloit 54. — cueur — rienz ne me faisoit 55. Que a — 56. Tousiours — ioyeux — 58. — i'eux — 60. — que i'estoie a iour ne 63. — pouchin — lart on 64. Neanmoins — comme — 66. — deceus 67. Du meillieur — 69. Le temps passoit on toudis 70. — berger — toudis 71. Ainsy donc qu'en — estoie

Et le temps par mes ans hastoye,
Que ie ne m'en guettoye pas.
Viellesse m'attendoit au pas
Ou elle auoit mis son embusche:
Qui de ioye ist en dueil trebusche.

Et la perdy tout l'apetis
De chanter, car dame Viellesse
Courut adont tout l'apetis
De ma ioye & de ma liesse;
Dont il conuendra que ie lesse
Le ditter & le rimoyer:
Aprez le rire larmoyer.

En mon ioly temps fuz astrains
De faire ballades de flours;
Or suy ie mainten(ant) contrains
A faire ballades de plours
Et complaintes de mes folours
Pour mon temps qu'ay gaste en vain:
Telle penne, tel escripuain.

En mon estude florissant
Iadiz a ditter aprenoye,
Ou auoit mainte flour issant,
Surquoy mes matieres prenoye;
Et ore en pleurs mon cuer prez noie.

---

73. — hastoie 74. Par mes folies et esbas 75. Que ie ne m'en guettoie pas 76. — ambuche 77. — ioy yst — 78. — perdis — 80. — l'apetis 81. — leesse 84. — lermoier 86. A faire violiers et flours 87. — suis — maintenans — 88. — balades — 89. — complante — 91. Telle plume telle — 93. Iadis a ditter ie aprenoie 94. — yssant 95. Sur quoy — prenoie 96. Et or en pleurz — cueur pres noye.

Anm. Uti v. 80 A har skrifvits *l'apetis*, ehuru hs. har *l'apatis*, en tydl. genom felskrifning uppkommen form. Jfr ock rimmet.

Ainsi est mon fait tout diuers:
Chappeaux ne sont pas tousdiz vers.

Aux escolles d'amours haultaines
Vsay tous mes beaux iours seris,
Mais les ruisseaux et les fontaines
De ma ioye sont tous taris,
Et les fosses tous ateris
Ou ie puisoye faiz d'amer:
Soubz a(r)bre doulz fruit plain d'amer.

Ainsi m'a tollue & hostee
Toute ma ioye et mon deport
Viellesse, par mes ans hastee,
Et destruit le haure & le port
Ou tout le gracieux aport
De mon doulx plaisir arriuoit:
Qui vist changer dueil a riz voit.

Viellesse adont rompi le mas
De ma nef, ie le voy m(ou)lt bien,
Dont venoit l'esparnz & l'amas
De toute ma ioye et mon bien;
Si ne scay encor(e) combien
I'ay de temps & d'age a durer:
Qui vist il fault tout endurer.

---

97. Ainsy — 98. Chapiaulx — 99. — estudes d'amourz hautaines 100. Vse tous mes bons — 101. — ruissiaulx — 102. — sont laris (l i st. f. t synbarl. genom felskrifning) 103. — sont aterris 104. — puissoie fais — 105. Sus arbre doulx — 106. Ainsy — tollu et oste 108. — a mes ans — 109. Et destruite l'eaue — 110. Et tout — 112. Qui voit (eller boit?) — ris — 113. Viellesse dont — 114. — vis moult — 115. — l'espargne et le mas 116. De ma ricesse com ie tien 117. Sy — 118. — et de aage — 119. Qui vit il lui fault endurer.

Anm. Uti v. 117 A har för meterns skull skrifvits *encore*.

I'estoye de ioye atourne
Ou temps que ieunesse hantoye,
Mais le temps est bien retourne:
Ie pleure ce que ie chantoye,
Car adonques point ne tastoye
De viellesse le gue parfont:
Les regres les douleurs parfont.

Helas! se i'eusse eu congnoissance
De ce que i'ay depuis trouue,
Ou que mainten(an)t congnois, sans ce
Que ie l'eusse adonc esprouue,
Ia n'eusse este prins ne prouue
Ainsi de ioye desgarny:
Mal vist qui n'est adez garny.

Bien feusse, se i'eusse eu ce sens,
Quant de ieunesse estoye es mains,
Que temps passe, com(m)e ie sens
A toutes heures, soirs et mains;
Mais ie ne cuidoie auoir mains
Du bien dont mon cuer est issu:
Drap s'uze, com(m)e il est tissu.

Ieunesse, ou peu de gouuern(e) a,
Pour ce que de bon cuer l'amoye,
Mon fait et mon sens gouuerna.
Se faulte y a, la coulpe est moye.

---

120. I'estoie — 121. Au temps qu'en ieunesse estoie 123. — hantoye 124. Car adont point ie ne tastoie 125. — l'aigle — 127. — se ie eusse — 129. — maintenant congnoissance 131. — este puis reprouue 132. Ainsy — 133. — vit — 134. — fusse, se ie eusse eu le sens 135. — estoie — 136. — comme — 139. De bien — cueur — yssu 140. — se vse, comme — 141. — point de gouuerne a 142. — cueur l'amoie 143. Mon sens et mon fait — 144. Se faulsete y a, la faulte —

Chose n'y vault que ie lermoye,
Et ne feisse riens qu'ouurer:
Temps perdu n'est a recouurer.

Ieunesse m'a donc introduit,
Qui conseil & corps a legier,
A sa plaisance et non trop duit,
Pour moy de viellesse alegier.
Mais a mon docteur aleguier
Aucune honte peusse auoir:
Trop cuidier vient de peu sauoir.

Ieunesse, au temps que ie la vis,
A sa guise me gouuernoit.
Ie n'auoie mie l'aduis
Que finer il me (conuenoit),
Et pareillem(en)t, qu'on venoit
A viellesse deuant sa mort:
Ieune serf paist ou il s'amort.

Ie fuz en ieunesse repeu
D'espoir de tousiours viure en ioye,
Doubtant d'estre a l'arriere peu.
Mais auoir des biens g(ra)nt mout ioye,
Ce propos iamaiz ne changoye,
Banis de ioye, ains n'en vy si flos
Nouuelle Saint-Jeh(an), neufz cifflos.

---

145. — larmoye 146. — feisse y riens que y ouurer 148. — dont m'a — 151. — moy a viellesse allegier 152. — alleguier 153. A paine — 154. — pou — 157. Ne ie n'auoie — 158. — me conuenoit 159. — pareillement — 161. — cerf — 162. Ie suis — 163. D'espoir tousiourz — 164. Non doubtant estre arriere veu 165. — moult grant ioie 166. Se propos iamais ne changoie 167. — ains me vis — 168. — Sainct-Jehan, neufs —

Anm. 1. Stroferna *Ieunesse m'a* etc. och *Ieunesse au* etc. hafva i de tvenne hss. olika plats.

Anm. 2. Uti v. 158 A har skrifvits *conuenoit* i öfverensstämmelse med hs. B, ehuru hs. A erbjuder formen *gouuernoit.*

Tout se change & prent nouueau t(er)me.
Assez de son compte on rabat
D'an en an et de t(er)me en terme.
Viellesse, qui es cuers s'embat,
En l'o(m)me toute ioye abat
& change maniere et propos:
Change(r) ne vault pintes pour pos.

D'esperance diuersement,
Puis que de viellesse ay vng rain,
Ie suis changie diuersement,
Lies au pr(e)m(i)er, triste au derrain.
Se ie fuz d'or, ie suiz d'arain.
Onques ne passay pire pas:
Qui bien change n'empire pas.

Esperance qui doulz lait a
De mon iouuent a ces g(ra)ns cours
Si me nourry et alaita
Encor aprez assez g(ra)ns cours
Et me promist aucun secours,
La mahoquay a vng chardon:
A grant promesse eschars don.

A court mes ans leg(ie)r passay,
En mengant mainte souppe grasse.

169. — nouuel terme 170. Asses de compte on rabat 171. Viellesse qui en cueurs s'embat 172. D'an en an, de terme en terme 173. En homme — 175. Changer me fault — 176. M'esperant diuersement 177. Puis que viellesse a — 178. — change — 179. Lyes au premier — 180. Estre huy et n'estre demain 181. — passe — 182. — n'en pire — 183. — doulx — 184. — iouuant asses grant cours 185. Sy — nourrist et alaitta 186. — apres a ses — 187. Elle me — 188. La machoquay — cardon 189. — eschas — 190. A coup — legier — 191. — soupe —

Anm. Uti v. 185 A har skrifvits *nourry* i öfverensstämmelse med hs. B, ehuru hs. A har *mourry*.

A espargner riens ne penssay,
Ne me chaloit fors d'estre en grace.
Mais viellesse, qui tout desbrasse,
M'a ores prins a pie leue:
A menger fault qui a laue.

Ie voy bataille, se me semble,
Qui me fait ia le cuer faillir.
Viellesse et pourete ensemble
Me co(m)mencent a assaillir.
Ie sauroie bien ou saillir,
Au fort se pourete ne fust:
Arme ne craint ne fer ne fust.

Se pourete, sans dire rente,
Venoit pour moy la teste fendre,
Ie n'ay pas vng denier de rente,
Pour moy encontre elle deffendre.
Si la me fault garder, deffendre
Qu'elle ne m'aguette au passage:
Celui qui ne craint n'est pas sage.

De viellesse suiz bien (con)tent.
Bien scay qu'il fault viel deuenir,
Et aussi scay ie bien qu'on tend
Tousiours a sa fin aduenir.
Mais ou elle peut auenir
& ou elle point picque & mort,
Pourete est pire que mort.

192. — rie(n)s ne pensay 195. — au pie — 196. A mangier — 197. — bastaille — 198. — cueur — 201. Ie ne saroie plus ou — 203. Homme ne craindroit foy ne fust. 204. — rens te 205. — par moy — 208. Sy — defendre 209. — ne me guette — 210. Cellui — 211. — suy — content 213. Et si suis aussi bien content 214. — paruenir 215. — peult aduenir 216. Et ou elle pique —

Anm. Uti v. 211 A är stafvelsen *con* i adjekt. *content* tecknad med *q*.

Qui est riche competamment
& viel au fort ne peut chaloir.
Ses biens laisse en son testament
Et enrichit de sa char l'oir.
Mais poure et viel, c'est pour doloir,
Il n'est point de telle misere:
Mal vist qui en dangier mis ere.

Dueil n'est qu'estre en dolant seiours,
& n'est ou monde tel dangier
Qu'estre poure & viel en ses iours,
Car de tous fait a le dangier.
Mal vist qu'il n'a que vendengier,
Que soier ne que messonner:
Poure ne doit ses motz sonner.

Poure & viel, s'il n'a pacience,
En desespoir tous les iours vit
— Qui folie est, non pas science —
Et plaint le temps que les iours vit
Que rienz a son fait ne pouruit.
Mais c'est tart a ses fais pense:
A rauoir n'est le temps passe?

De poure hom(m)e adez poure songe,
De poure saint poure chappelle.
Poure hom(m)e, ce n'est pas mensonge,
La mort huche, la mort appelle
A tout sa houe, a tout sa pelle;

218. — competa(m)ment 219. Et viel encores n'en peult — 220. — lesse a son — 221. Et en richit de sa part — 224. — vit — danger misere 225. Deul n'est que d'estre en dolens — 226. Il n'est au — danger 227. Que estre — 228. — tout — danger 229. Mais vit qui n'a que vendanger 230. — syer — 231. — doibt — mots — 232. — sy n'a — 236. Qui riens — preuit 237. — asses fait perit 239. — homme ades — 240. — sainct — chapelle 242. — l'apelle 243. — sa besche a —

Mais la mort fait l'oreille sourde:
Mal n'est qu'en pourete, ne sourde.

Chere adez honteuse et confuse
Fait poure hom(m)e et fol se reproche.
Mort requiert, mais mort le reffuse,
Ne ia de plus prez ne l'aproche.
Puis vient pourete qui l'acroche
Parmy ses membres assez droiz:
Poure & viel est mis a ses droiz.

Pour(e) temps passe, ploure et plaint,
Pleure sepmaine(s) & pleure ans
Qu'il a gaste, et se complaint
Que mort ne clot ses yeux plourans,
Et het ses iours mal coulourans,
Esquels fait molin ne four n'a:
Tel pain meng on qu'on enfourna.

Qui ne met la main a la patte
A lui pouruoir en temps decent,
Porter lui fault au four la pate.
Pourete n'en saulue vng de cent.
Nul confort d'elle ne descent,
Tant qu'on est de mort embrasse:
Boire fault, com(m)e on l'a brasse.

---

244. Mais elle fait — 246. Chere pale, simple et confuse 247. — homme et fols reproche 248. — mais elle reffuse 249. Ia plus pres elle ne — 250. — vient viellesse — 251. Par my — a ses drois 252. Poure et riche est mis a ses drois 253. Poure — 254. Ploure sepmaine, ploure ans 256. — close — yeulx 258. Esquels ble moulu ne — 259. — menge on — 260. — paste 261. A soy — 262. — paste 263 — sauue vng cent 264. D'elle nul confort ne descent 266. Boire le fault tel que on le brasse

Anm. 1. Uti v. 253 A har skrifvits *poure* för meterns och sammanhangets skull. Hs. har *pour*.

Anm. 2. Uti v. 254 A har likaledes för meterns skull skrifvits *sepmaines* i st. f. det i hs. förekommande *sepmaine*.

Le poure, s'il est qu'il mendie
Qu'a espargner peine n'a mis,
Qu'est ce ores, s'il est qu'il mendie,
Et qu'il n'ait ne parens n'amis
Ne nulz affins fors ennemis?
En quel dangier est il boutez?
En pourete ne maint bontez.

De larrecin tousdiz famez
Est poure sans allegement,
Equipolent aux diffamez
& reprochable en iugement,
Pour ce que deuant iuge ment,
& que ses diz ne sont a croire:
Hongner ne fault qui veult acroire.

Il fault dire la verite:
Poure est a tout mal atachie,
Mais de ce se loe herite,
Car de ce meffait n'est tachie;
S'est bien meschant qu'il n'a tachie
A espargner dedens son age:
Menton soustenu, souef nage.

De ce que sa rente lui liure
Vit viel hom(m)e & est a repos.
En sa maison on list vng liure
& mande du vin a troiz pos

---

267. De poure — 268. Que a — paine — 269. Quesse ores — 270. — ne amis 272. — danger — boutes 273. — bontes 274. De larecin toudis fames 275. — poures — 276. — diffames 277. Et reprouche en — 278. Poure qui deuant — 279. Et qui ses dits — 282. Poure e(s)t a — atache 283. Mais de ce l'aues herite 284. — tache 285. S'il est — 286. — son aage 288. De ce que rente le liure 289. Rice vit hom(m)e — 290. — lit — 291. On mande — trois —

Pour fuir les las Attropos,
Qui est la mort, dont nul n'eschape:
Mantel de sac iamais n'est chappe.

Puis d'une psalme ou d'une laude,
Qu(an)t sōn disne voit apreste,
Loe Dieu viel hom(m)e & collaude
Des grans biens qu'il lui a preste,
Et voit qu'il n'a riens emprunte,
Et que ce qu'il a est a lui:
Aise est qui ne pry nullui.

Et la son temps passe recorde
& au recorder prent soulas.
Et puis a raison se racorde,
Qu(an)t viellesse le tient soubz las.
Et se de viure est soul & las,
Il est bien (con)tent de morir:
Pom(m)e ne vault riens sans meurir.

Viellesse lui change ses meurs.
A Dieu rent tous ses esperis
Et puis poise, qu(an)t il est meurs,
De ieunesse les grans peris,
Dont est hors sans estre peris,
Sans rompre iambe ou bras brisier:
Bonne vie fait a prisier.

---

292. — fuyr — Atropos 293. — n'eschappe 294. Manteau de sac nul temps n'est — 294. — pseaume — 296. Quant — disner — 297. — homme e[s]t collaude 298. Des haulx biens qui luy a preste 300. — a c'est a luy 301. — prie nulluy 304. — recorde 305. Qu'en viellesse n'a point soulas 306. Et que de — saoul — 307. — content de mourir 308. Pomme — rie(n)s — 309. — luy — 311. — quant — 314. Sans rompre membre ne brisier 315. Bonne vie est fort a prisier.

Anm. 1. Uti v. 307 A är stafvelsen *con* i adjekt. *content* tecknad med *q*. Jfr v. 211 A.
Anm. 2. V. 313 saknas uti hs. B.

Aprez se dispose & ordonne
A son vouloir & a sa guise
& de ses biens or laisse ordonne
& ala aumosner sa guise
Puis aux poures, puis a l'egl(is)e,
Qui chante pour lui mainte psalme:
Rien ne fait qui ne saulue l'ame.

Ainsi fait hom(m)e viel et riche,
Au moins s'il est de bon affaire.
Mais viel, a qui le poil herice
De pourete, ne peut ce faire.
S'il veult le riche contrefaire,
Et il ne peut, adez est pis:
Champ est bon qui a des espis.

Ainsi en viellesse s'aize on,
Sans estre en riens contumace.
Mais qu'on ait en bonne saizon
Des biens pour sa vie amace!
— A Gautier le dy, a Mace —
Qu'ilz facent guet a la barriere!
Bon fait garder le pie derriere.

Quel pourete d'estre viel esse
& riens auoir! i'atens ses griefs.
Amasse n'ay pour ma viellesse.

---

316. Apres — 317. Et par son sens voit et aduise 318. A ses biens_ laisser et ordonne 319. A les aumousner a sa guise 320. — l'eglise 321. La chante on pour lui — seaulme 322. Riens n'y — sauue s'ame 323. Ainsy — homme — rice 326. — peult — 327. Sy peult le rice — 328. Et n'a de quoy, ades — 329. — bon quant a — 330. Ainsy — se aise on 331. Sans en riens estre — 332. Quant on a en bonne saison 333. Des biens, pour soy viure, amasse 334. — Gaultier — 335. Qui facent gueth — 336. Bon fait auoir vng pie arriere 337. — est ce 339. Espargnay n'ay —

Faire n'en fault l(ett)res ne briefz.
Mes ans sont cours, mes iours sont briefz,
Et pourete de ses bers sault:
A fort archier ferme bersault.

Qui est fol, ce dient la gent,
Au temps futur ne prent riens garde;
Mais qui est sage et diligent
De point et d'eure il' y regarde.
Or qui a des biens si les garde!
Getter [l']aual le sien ne fault:
Bon est ce qu'au besoing ne fault.

Voulentiers feisse quelque euure,
Pour mes beaux ieunes iours rauoir;
Mais temps passe ne se recoeuure,
Car pour riens on ne le ra voir,
Ne pour argent, ne pour auoir.
Vieux homs ne peut raiouenir:
Ieune cuer fait rage au venir.

Aprez le matin vient la nuit;
Aprez iouuent viellesse vient.
Qui n'a riens adonc, il ennuie,
Et du temps passe lui souuient.
Puis pour le mal qui lui seruient
Il souhaide hui, il souhaide hier:
Poure n'a bien que souhaidier.

---

340. — lettres ne briefs 342. — de son bers — 343. — archer longtain — 344. — fol, se dient le gent 345. — prent point — 347. A temps et heure — 348. — sy — 349. Ietter — 350. Bon est que au — 351. Ie veisse voulentiers quelque oeuure 353. — retourne 354. Ne iamais on ne le rara voir 355. Ne pour tresor, ne pour — 356. Vieulx ne peult — 357. — cueur — 358. Apres le iour — nuyt 359. Apres — 360. — enuie 361. — luy — 363. Il soulhaide huy, il soulhaide — 364. Pour ce n'a —

Anm. V. 362 saknas uti hs. B.

Aprez dit mainten(ant): que n'ay ie
La ioie que iadiz m'auint?
& ne se souhaide qu'en eage
De XVIII ans ou de vint.
C'est le temps qu'amoureux deuint.
Il feroit merueilles encor:
Ioye de viel chien gist en cor.

Poure homme & viel a doleurs cent,
Quant penser lui fait souuenir
Du temps qu'il fust adolescent
& qu'il estoit en son venir,
Car tel ne peut redeuenir.
C'est ce qui son bien amendrist:
Qui entre en g(ra)nt ioie a moindre yst.

Au monde a entree & issue,
& a l'entree tout partout
On y a si chault qu'on y sue.
C'est ieunesse, car lors on boult;
Mais l'issue qui faict le bout,
C'est viellesse, froide que glace:
Temps se passe tousdiz & glace.

En ieunesse chault & boullant
On est souuent soubz ces saulx bers
Auecques s'amie boullant,

---

365. Et puis dist maintenant — 366. La ioye qui iadis me aduint 367. Et ne souhaide que en aage 368. — dixhuit ans — vingt 369. S'est le temps que amoureux deuins 372. Poure et viel sa douleur sent 374. — temps que soit — 376. — peult — 377. — qui sa ioye — 378. — grant ioye demendrist (= de mendr(e) ist?) 379. — yssue 381. — y[s]sue 383. Apres ce leesse est le bout 384. — com glace 385. — tousiours — 387. — ses — 388. — sa dame voulant

Anm. Uti v. 386 står i hs. B formen *boullart*, utan tvifvel misskrifning i st. f. *boullant*.

Pour ce qu'on est en ses saulx bers
Qu'en viellesse, car le reuers
On treuue alors, dont est meschance:
Tousdiz ne court point vne chance.

En viellesse qui voir retrait,
Vieux homs n'a plus cure de ieux.
Il est tout mouille & retrait
& s'a tout vendu son vertius.
Pour monter n'aler sus ne ius
Ne rompera iamaiz sa chausse:
Qui tel piet a tel soulers chausse.

Son beau cuir lui deuient basane.
Il ne lui conuient plus destrier,
Mais cheuaucher sur vng bas ane,
Ou il ne faille point d'estrier,
Huy a senestre & a destre hier,
Non le hault chemin, mais le bas:
Sur la charire blesse le bas.

De viel & de ione parle
& de poure & de riche aussi
Ay a[u]ssez par lonc & par le
En mes vers & ay dit ainsi
Que poure et viel vit en soussy,
Et riche de doubte n'a point:
Bon fait mener sa vie a point.

---

389. Aucunesfoiz la mettre enuers 390. Mais en viellesse n'a reuers 391. On treuue adont, tout e(s)t — 392. Tousiours — pas — canche 400. — luy -- basenne 401. Et ne luy — 402. — cheuaucer sus — asne 406. — cariere blesce — 407. — ieune — 408. — de poure et rice — 409. — asses — long — 410. — ainsy 412. Et le rice doubte —

Anm. Den af v. 393 inledda strofen saknas i hs. B.

Qui est riche bel se comporte
Et, grace a Dieu, adez espoire.
Qui est poure humblem(en)t le porte,
Ia pour ce ne se desespoire.
Le courroux n'y vault vne poire,
Et les vertus font riche l'ame:
Nulz n'est sauuez pour riche lame.

Se poure suis, c'est ma desserte.
Ie n'ay point au temps entendu;
I'ay seme en terre deserte;
A cueillir ay trop attendu.
Oiseuse ses las a tendu
Sur moy, se m'y suis endormis:
Ch(ac)un n'a pas chappeau d'or mis.

I'ay laisse temps passe(r) et courre;
A non chaloir m'ay asseruy.
Venus suis aux nappes escourre,
Et qu(an)t on a tout desseruy,
Au fort se i'ay bien desseruy,
Se confort n'est, se rest pite,
Si bon n'est mort que respite.

Printemps, qui les beaux iours amaine
Et fait les belles flours flourir,
Et este, qui tient en demaine
Tout ce qui fait les biens meurir,

415. — ades — 416. — humblement se porte 417. Ia pourtant — desespore 418. — couroulx — 419. — rice la vie 420. N'est nul sauue pour rice amie 424. A cuillir — 425. Oyseuse — 426. — sy m'y — 427. Chacun — chapiau — 428. — passer — 430. Venu — napes — 431. — quant — 432. Au fort ie l'ay bien — 433. Ce confort n'est se non pitie 434. Sy — respitie 435. — les biaux — 438. — nourir

Ay passe iusqu'aux fleurs morir.
Couuers n'en voy plus les chappeaux:
Qui a des fleurs, il a chappeaux.

Helas! ou est auril & may
Qui me souloit ioye aporter?
Ie n'ay au cuer si non esmay,
Qui ne me lesse deporter,
Car ie me (vois) sans deporter
Fort enuiellir, dont ie me dueil:
De vielle ioye nouueau dueil.

Des bien(s) deusse auoir assemble
Pour mes vieux iours & mis en grange;
Or suis sans auaine & sans ble,
Qui ma doleur croit & engrange.
Toute richesse m'est estrange,
Dont pourete me fait g(ra)ns fruiz:
Qui a(r)br(e)s n'a ne cuelt g(ra)ns fruiz.

He authonne! saison tresnoble,
Saison qu'on ne peut trop loer,
Plaine de ble & de vingnoble
— Pour ses iours en ioye alloer
Sans riens a maiz marchie loer —

439. — iusques aux flours mourir 440. Plus n'en voy couuert les coupiaux 441. — fleurs a des chapiaux 442. — moy 443. — soloient — porter 444. — cueur sinon esmoy 445. — laisse — 446. — ie m'en vois sans — 447. Trop enuiellir — deul 448. — nouuel dueul 449. Des biens — 450. — vieulx — grance 451. — auoine — 452. — mes doulours croist et — 453. — ricesse — 455. — arbre — cueul — 456. Hee autompne — 457. — que on — peult — louer 458. — vin noble 459. — a ioye alouer 460. — a mal marcie louer

Anm. Uti v. 446 A har insatts ordet *vois* såväl för meterns som sammanhangets skull.

Ie t'ay passe, en l'iuer entre:
De vuit garde-meng(e)r vuit ventre.

A l'iuer, qui est g(ra)ns & froiz,
Suis venus; hors de ioye ie ys,
Dont ie doubte les g(ra)ns effroiz
Qui pourront courre en mon logiz,
Car en vng hostel loge & giz
Ou de toutes pars bise vente:
Ou riens n'a tout est mis en vente.

De mon fait me doubte forment,
Car poure et doloreux viellart
Qui n'a pain, ne fleur, ne forment,
Ne se peut aidier de viel art.
Se i'eusse des poiz et du lart,
Ie fusse bien en mon retrait:
Qui est sage a temps se retrait.

Ie voy ch(ac)un riche fors my,
Dont le cuer et le cuir me tremble.
Se i'eusse fait com le formy
Qui l'iuer pour l'este assemble,
I'eusse bien ouure, se me semble,
Et i'en passasse mieux l'iuer:
Pour le froit se muce ly ver.

---

461. — passe et l'yuer — 462. De vuyt gardema(n)ger vuyt — 463. — grant et frois 464. Suy ie venu et de ioye is 465. — effrois 466. — logis 467. — en tel hostel ou ie gis 468. De toute(s) pars le vent y vente 469. — tout vent y a vente 471. — douloureux vielart 472. — point — fourment 473. — peult aider de viel lart 474. Ne d'aultre char pour ce cornart 475. — a moy — 476. Sage est qui a temps — 477. — chacun — moy 478. — cueur et le corps — 479. S'eusse fait comme le fourmin 480. Qui l'este pour l'yuer — 481. — ce me — 482. — passace mieulx l'yuer 483. — muche le ver.

Anm. Att ordens plats uti v. 480 A är oriktig, inses af sig sjelft. Jfr ock hs. B.

L'iuer, qui viellesse i'entens,
Ne doubtoye ne chose nee.
Com(m)e auoie a faire, i'atens;
En deduit passoie l'anee.
Or est la chose retournee,
Et mes pompes changiez sont puis:
Aise est qui prent l'eaue en son puis.

Qui boit l'eaue de sa citerne,
Sans l'emprunter a son voisin,
Ou qui ioue de sa guiterne,
Il ne muse pas d'un coussin.
Ch(ac)un concoyue son brassin!
Aprez toutes choses, morelles:
Bon fait iouer de ses merelles.

De telz buurages en mon temps
N'eusse iamaiz beu vne goute,
Ne de toutes choses montans
A iam(ais) ie n'y veoie goute.
Ieunesse, qui ne craint la goute,
En sa follie me bouta:
Es choses mondaines bout a.

Iadiz ioieusement fumoye,
Pour ioye en moy constituer,
Mais la liesse qui fut moye
Ne pot mon bien restituer,
Aincoiz me chassoit, pour tuer,

---

484. L'yuer que — 485. — doubtoie — 486. Comme auoir affaire i'atens 487. — passoye l'annee 489. — propos sont changes puis 494. — d'(u)n — 495. Chacun conchoiue — 496. Apres — 499. Iamais n'eusse — 501. Iamais ie — 503. — folie ne bouta 505. Iadis — suiuoie 507. Mais leesse qui bien fut — 508. Ne peult mon temps — 509. — me chacent —

Viellesse et pourete, ces deux:
Qui craint folz, il se garde d'eux.

Ie ne cremy vent qui ventast
En la g(ra)nt ieunesse ou ie fus,
Ne temps, aussi tant se vantast
De moy rendre mat et confuz,
Ou est chault et boullant com fus,
Mais du froit en attemprem(en)t:
Homs ne vault sans attemp(r)em(en)t.

Les lieux spacieux fort quis,
Pour mieux temps passer loing & prez,
Le beau bois qui est fort requis,
Fontaines, riuieres & prez,
Ioieuse compaignie aprez
& touz aut(re)s lieux delitans:
Tousiours se passe adez li tans.

I'ay tant passe & viagie,
Sans aler iusques a Cartage.
Dieu mercy que me vy agie
& venu iusques au quart age!
Encore passe le quart age
Et suis au quint tost arriue:
Viellesse vng clou tost a riue.

---

510. — deulx 511. — folz, sy se garde d'eulx 512. — ne doubtoie vent — 514. Ne le temps, aussi tant ventast 515. De me — confus 516. On est chaulx et boullans — feux 517. — on a temprement 518. Ly homz — attemprement 519. — solacieux — 520. — mieulx — long et pres 522. — pres 523. Ioyeuse — apres 524. — tous autres — 525. — le temps 526. — tout ale et voyage 527. — iusques en Cartage 528. — me voye aage 529. — venus iusques — aage 530. Encores — ay ie 531. Et suis pres du quint arriue

Des ages sens au dos l'absence.
Ie suis outre, c'est verite,
Infans, puer, adolescence,
Iuuentute & virilite,
Et sans estre en ville herite,
Dont gueres ne me dure membre:
Sage est qui du temps se remembre.

Au temps que les portz sont ouuers
De ioye et de plaisance fine,
& que champs & bois sont tous vers,
Et que tout de florir ne fine,
Adont de belles fleurs on fine,
Mais yuer telz biens n'estendroit:
Le tousdiz viure n'est en droit.

Tout a vie, ame, cuer & corps
Surquoy nature est dominans,
Mais en tout y a bout & tors,
Car se viellesse domine ans,
Viellesse est puis au dos mynans,
Qui tout deffait incorporelle:
Tousdiz n'est beaute corporelle.

He, nature! maint beau don as
Que sur creatures ordonnes.
Beaute & force me donnas,
Si com(m)e a ch(ac)un sa part donnes.

---

533. Des aages — a dos 534. — oultre — 536. Iuuentute, virilite 538. — me(m)bre 539. — se ramembre 540. Du temps que proces sont ouuers 542. — que pres et bois sont tous — 543. — flourir — 544. Alors — 546. Le tousiours — 547. Tant auoit ame, cueur — 548. Sur quoy — 550. Car se ieune domine — 551. — est depuis au dos menans 552. — tout deffent — 553. Tousiours — beaulte — 554. Hee — beau dos as 555. — creature ordonne as 556. Beaulte — 557. Ainsy que a chacun —

Dieu! ie te pry que me pardonnes,
Se voulu m'ay gloriffier:
Ne vault soy en gloriffier.

Riens ne dure, beaute ne force,
Qu(an)t viellesse crie: tue le!
Car tout fault en l'om(m)e adonc fors ce
Qui est euure perpetuelle.
Il fault faillir par pie, ou elle
Cont(re) ne vault mettre asses barres:
Le plus fort est prins a telz barres.

Fol est qui s'est trop adiouste
A force ou temps qu'il a vescu,
Car celui qui mieux a iouste
Est souuent le p(re)mier vaincu.
Chose n'y vault lance, n'escu;
Force, beaute, tout arras on:
Viellesse met tout a raison.

Son est beau, ieune, grant & fort.
Lait et malostru on deuient,
Et de ce monde, a g(ra)nt effort,
On s'en reua ainsi qu'on vient.
Riens n'y vault: enuiellir conuient,
Et puis mort vient qui temps racourse:
Ratains de chiens est serf a course.

---

558. — prie — 559. Se me ay voulu glorifier 560. — glorifier 561. Riens dire, ne beaulte — 562. Quant — tues le 563. — fault a l'ome fors force 565. Faillir conuient par — 566. Contre — a ses — 567. — par ses barres 569. — force au — 570. — cellui qui a mieulx iouste 572. — lance, ne escu 573. Fors beaulte tout a foison 575. — est bel, ieune et fort 577. — grant — 578. — ainsy com vient 579. C'est pour neant: — 580. Puis vient la mort qui temps acourche

Qui est de viellesse ratains
— Ceste rigle n'est mensongiere —
De morir doit estre c(er)tains,
Car elle est de mort messagiere,
Mal reuenant & estrangiere,
Et qui d'auoir gr(an)t paine pert
Trace de temps a peine pert.

Viellesse est la dance com(m)une.
Fort de soy mettre en ses las n'est ce.
Viellesse vient aux gens com(m)e vne
Lente beste, ainsi que l'anesse,
Ou pas pour pas (comme) larnesse,
Par iours, p(ar) nuis, p(ar) mois, p(ar) ans:
La mort se prent aux plus parans.

Puis que de viellesse deppend
La mort, aprez qui tout assom(m)e,
Sage est qui bien son temps despend,
Car, tout compte & mis en som(m)e,
Ceste vie ce n'est qu'un som(m)e,
Et temps s'en va tousdiz g(ra)nt erre:
Aprez la mort ne fault g(ra)nt erre.

Enuiellir fault ou sot ou sage,
Ou poure ou riche e(s)t pour ce fait.
Qui temps despend en bon vsage,

---

582. — retrains 584. — mourir doibt — certains 586. Mal reuenant estrangere 587. — grant — apert 588. — a paine — 590. Fors — 592. — ainsy que l'annesse 593. Pas a pas com(m)e laronnesse 594. — iours, par nuys, par mois, par ans 595. — prent au plus — 596. Puis de — depend 597. — apres — 598. — despent 600. — vie n'est que vng songe 601. Le tempz passe tousiours grant erre 602. — grant guerre 603. — fault ou viel — 604. — pouure — est poure fait 605. Qu'a point despent a son vsage

Anm. Uti v. 593 är i hs. A ordet *comme* tecknadt med *qe*.

Il est de ioye aprez refait,
En ses vielz iours, pour ce bon fait.
Mener sa vie riglement
Bonne est raison, ou rigle ment.

Le temps a passer bien peu couste,
Qu(an)t on est ieune(s) & tout sains.
Noël, Pasques et Penthecouste
On desire fort et Toussains.
Mais com(m)e font l'ouure & tous sains,
Tout va a neant et se font:
Merueilles tous les iours se font.

Le temps, les ans, les gens, la vie
S'en vont, et ne scet on com(m)ent.
Au fort, qui l'a bon si l'enuie.
Pense y ay petitement
De faire vng poure testament.
Suis bien taille, se Dieu ne m'ede:
A piteux mal souef remede.

De toutes pars poure me sens,
Que ie ne puis recompenser,
Poure d'auoir, poure de sens,
Qui me veult a droit compasser,
Et par folement temps passer,
Dont ioie en mon cuer peu repaire:
Qui tel fruit a tel poire paire.

---

606. — apres le fait 607. — vieulx iours — 609. — riglement 610. — passer riens ne couste 611. Quant — ieunes — et tous sains 612. — Pasques, la Penthecouste 613. — Toussaincts 615. Tout en va — 619. — qui ara bon sy — 620. Pense i'ay — 622. — ne me ayde 624. — poures ne sens 626. Poure de auoir — 627. Qui ne veult — 628. Ou parfondement — 629. Dont ioye — cueur repaire 630. — tel pare poire.

Anm. 1. Uti v. 611 A har i öfverensstämmelse med hs. B för meterns skull skrifvits *ieunes*.

Anm. 2. V. 614 saknas uti hs. B.

Or se i'ay temps en fol despens
Passe tellem(en)t quellement,
Il m'en desplait & m'en repens;
Ou se ie n'ay fait tellement
Que mieux m'en fust totalem(en)t,
Dieu me pardoint et me pouruoye:
Confort d'amy est bon par voye.

Assez papier & encre meisse
A mon passe-temps raconter,
Se ie ne doubtasse & cremisse
Qu'il ennuiast a escouter.
Vng mes a l'un peut agouster,
A l'autre non, tant soit petit:
Tout se manguë a l'apetit.

Ce traictie, par poure personne
De nouuel fait & compile,
Qui pourete de sa part sonne,
En science poy pupille,
Pour Dieu ne soit au pie pille!
C'est le passe-temps de Michault:
A g(ra)nt froidure demy-chault.

Explicit.

---

632. — tellement — 633. I'en suis courches — 635. — mieulx me fut — 637. — d'amis — par voie 638. Asses — mise 639. — racompter 640. — doubtaisse — 641. — enuyast — 642. Vng mois — peult esgouter 645. — traittie — p(er)sonne 648. — peu papille 649. — au pe pille 651. A grant — de Michault.

Grammatik.

I. Artikeln.

Såsom naturligt är i en dikt, så ung som denna, erbjuder artikeln ej många afvikelser från det nuvarande språkbruket. Redan före den tid, hvarmed vi här sysselsätta oss, hade nämligen artikelns nuvarande former till största delen stadgat sig. Emellertid må i förbigående den meningen uttalas, att G. F. Burguy, Grammaire de la Langue d'Oïl ou Grammaire des Dialectes Français aux XII:e et XIII:e siècles, suivie d'un Glossaire, deuxième éd. Berlin, W. Weber, 1869, 1870, 3 vol., ej så sällan vid bestämmande af ett ords förblifvande i språket antagit en kortare tillvaro för detsamma, än det verkligen haft. De afvikelser från det moderna språkbruket, som föreliggande dikt erbjuder, äro följande.

Nomin. mask. sing. förekommer på några ställen under formen *li*, nämligen v. 525 A; skrifvet *ly* vv. 483 A, 518 B, och likväl kan med säkerhet påstås, att i allmänhet vid ifrågavarande tid formen *le* [1]) afgjordt ersatt *li* [2]).

Uti sing. prep. kas. står *ou* uti hs. A vv. 22, 29, 121, 569. Denna form förekommer deremot aldrig i hs. B, der i stället formen *au*, i likhet med det nfr. språkbruket, öfverallt träffas. Om den nämnda formen *ou* säger Burguy (I: 51), att den varit gängse ifrån slutet af det 12:e århundradet till andra hälften af det 14:e.

[1]) Redan i språkprof från det 13:e århundradet möter någon gång formen *le*, hvilket väl dock beror derpå, att afskrifvaren antingen förfarit med vårdslöshet eller ock tillhört en vida senare tid.

[2]) Då *Rabelais* begagnar formen *ly*, hvilket ganska ofta sker, är detta naturligtvis att fatta såsom ett efterliknande af det gamla språkbruket eller det på hans tid varande folkspråket.

Här är just ett fall, hvarpå skulle kunna tillämpas det ofvan gjorda påståendet angående BURGUYS sätt att bestämma tiden för en ordforms begagnande i språket. De många ställen, der *ou* förekommer i hs. A, tyckas nämligen bevisa, att den af BURGUY uppstälda tiden för dess användning varit för knappt tilltagen, isynnerhet som äfven hos andra förff. från det 15:e århundradet denna form ej så sällan träffas, t. ex. hos *Christine de Pisan: ou ciel* (jfr KARL BARTSCH, Chrestomathie de l'Ancien Français (VIII:e—XV:e siècles) accompagnée d'une Grammaire et d'un Glossaire, deuxième éd. corrigée et augmentée. Leipzig, F. C. W. Vogel, 1872, sid. 441: 30); *Alain Chartier: ou ruissel* (jfr BARTSCH, anf. st. sid. 448: 10); *Charles d'Orléans: ou dit pais* (jfr BARTSCH, anf. st. sid. 454: 10).

Beträffande plur. prep. kas. *es*, 135, 172 A, 504, en sammansmältning af *en les*, som ännu i dag någon gång förekommer, t. ex. *docteur ès lettres*, *maître ès arts*, *Saint-Pierre ès liens*, måste samma invändning göras. Enligt BURGUY (I: 55) skulle nämligen denna form från det 14:e århundradet hafva inskränkts till *vissa särskilda* talesätt, såsom fallet är ännu i dag. De i denna text förekommande exemplen visa tydligt, att bruket att begagna *ès* äfven i helt *allmänna* uttryck vid tiden för denna dikts författande ännu ej upphört [3]).

I substantiv, som börja med stumt *h* och omedelbart föregås af den bestämda artikeln, bortfaller ej blott artikelns vokal, utan äfven substantivets initiala *h* [4]), t. ex.

---

[3]) Också begagna sig deraf såväl *Comines* (jfr *La Syntaxe de Commines* par PAUL TOENNIES. Berlin, Librairie G. Langenscheidt, 1876, sid. 83) som *Marguerite de Navarre, Rabelais, Montaigne* samt många andra förff. från det 16:e århundr. Enl. EDUARD MÄTZNER, Französische Grammatik mit besonderer Berücksichtigung des Lateinischen. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1856, sid. 156, skall t. o. m. ända till *slutet* af det 16:e århundradet denna form förblifvit »ganz gebräuchlich».

[4]) Rörande samma förhållande i prov. jfr FRIEDRICH DIEZ, Grammatik der Romanischen Sprachen, Dritte, neu bearbeitete und vermehrte Auflage. Bonn, Ed. Webers Buchhandlung, 1870—72, 3 vol., I: 414.

l'oir, 221, *l'iuer*, 461, 463, 480, m. fl., *l'omme*, 563. (Undantag från denna regel gör *ly homs*, 518 B). Samma är förhållandet med substantiv med initialt *h*, föregångna af prepositionen *de*, t. ex. *d'eure*, 33 A, 347 A, under det att hs. B på förra stället har *d'heure* och på det senare en annan läsart. (Jfr samma sak uti *Miracle de Nostre Dame*, Akad. Afhandl. af CARL WAHLUND. Stockholm, 1875, sid. 74, anm.)

På det i den gamla franskan så vanliga utelemnandet af all artikelbeteckning, såväl den bestämda som den obestämda, förekomma i denna text talrika exempel, hvilka det är öfverflödigt att anföra. (Jfr CONRAD VON ORELLI, Altfranzösische Grammatik (Formenlehre). Mit vielen Conjecturen und Berichtigungen. Zweite ganz umgearbeitete Auflage. Zürich, Orell, Füssli und Comp. 1848, sid. 42). Att detta bruk här är iakttaget, bör så mycket mindre förundra oss, som motsvarighet i detta hänseende visar sig hos äfven prosaiska förff. från samma tid, t. ex. *Comines* (enligt *Étude sur les Mémoires de Philippe de Comines* par P. A. GEIJER, uti Upsala Universitets Årsskrift, 1871. Philosophi, Språkvetenskap och Historiska vetenskaper, II. sid. 21, samt PAUL TOENNIES, anf. st. sid. 48 ff.), förutom att under det 16:e århundradet och ännu senare vacklande häri röjes inom den franska poesien [5]), ja, ännu i det moderna språket utelemnas ju ofta artikeln framför *personifierade* egenskaper.

Ett egendomligt drag i artikelns användning återstår att nämna. Tvenne exempel, *aux nappes escourre*, 430,

[5]) Äfven inom prosan, t. ex. hos *Rabelais*, är artikelns bruk under det 16:e århundr. mycket friare och genom fasta regler mindre bestämdt än i det moderna språket. Att märka är emellertid, att redan *Montaigne* mycket skiljer sig från *Rabelais* i artikelns användning. Då t. ex. hos den senare abstrakta substantiv ofta sakna artikel, är detta sällan fallet hos den förre. (Någon gång är detta dock äfven hos honom händelsen, särskildt i genit. ställning). Äfvenså, då hos *Rabelais* artikeln oftast framför länders namn uteslutes, öfverensstämmer deremot i detta afseende *Montaignes* språkbruk mer med det nfr.

och *iusqu'aux fleurs morir*, 439, visar nämligen denna dikt på den i gamla franskan ganska vanliga konstruktionen, som består deri, att den preposition, som styr infinitiven, sammanväxt med den artikel, som tillhör det af infinitiven styrda och framför densamma ställda nominet [6]). Från både ital. och prov. citeras härpå en mängd exempel uti *Li dis dou vrai aniel*, Die Parabel von dem ächten Ringe, französiche Dichtung des dreizehnten Jahrhunderts, aus einer Pariser Handschrift zum ersten Male herausgegeben von AD. TOBLER. Leipzig, Hirzel, 1871, sid. 22. Af dessa exempel må här de upptagas, som genom substantivets plurala form kunna tjena till stöd för de i denna dikt förekommande tvenne fallen: Ella non vide prima tempo *all'occolte insidie potere discoprire*, Laber. d'Am. (1529) Bl. 29a; *dei futuri Casi predir* teneva il pregio, Orl. fur. XLIII, 86; Penseremo *alle nuove voci raccogliere*, Cesari (hos Fanfani, Lettere precett. 118); — s'esforsa e poina *Delz barons servir et onrar*, Flamenca, 7457. Samma uttryckssätt förekommer ock uti Qu'il m'aideroient *desc'as membres perdant*, Huon d. Bord. 35, endast att gerundium här är användt såsom kasus af infinitiven. ORELLI (sid. 40) citerar bland andra exempel följande: Jà s'estudent *as portes freindre* (Rou, v. 7351) och *As colps recheivre* (v. 13714). Äfven MÄTZNER, Altfranzösische Lieder. Berlin, Dümmler, 1853, sid. 294, omnämner uttrycket *au meilleur prendre* såsom = *a le meilleur prendre*, d. v. s. *a prendre le meilleur*, men utan att han dock härmed vidare sysselsätter sig.

De af TOBLER, ORELLI och MÄTZNER anförda exemplen tyckas afse endast transitiva infinitiver, icke intransitiva, och dock bör enligt vår mening denna konstruktion utsträckas äfven till det senare slaget. Huru vore väl nämligen i annat fall det ena af de i den föreliggande

6) Jfr hos *Fr. Villon* uttrycket *On parle des* (= *de les*) *champs labourer*.

texten förekommande exemplen att förklara? Uti uttrycket *iusqu'aux fleurs morir*, som naturligtvis måste fattas såsom = *jusq'au mourir des fleurs*, d. v. s. *jusqu'à la mort des fleurs*, står nämligen *fleurs* ingalunda i något objektsförhållande till *morir*. Ett likartadt exempel, som må tjena till stöd för vårt antagande, är *al estur cumencer* uti *La Chanson de Roland*, Nach der Oxforder Handschrift von neuem herausgegeben — — — von TH. MÜLLER. Göttingen, 1863, v. 2413. Äfven i detta uttryck måste infinitiven i följd af sammanhanget nödvändigt betraktas såsom intransitiv, och det hela såsom liktydigt med *al cumencer del estur*. Af DIEZ (III: 218) beröres denna konstruktion endast genom citerande af ett provençalskt exempel, *als colps dar* (= *al dar los colps*), hvarmed således ännu ett exempel med transitiv infinitiv lemnas. Beträffande deremot den intransitiva nämner icke heller han ett ord.

II. Substantivet.

Redan i första hälften af det 14:e århundradet hade den grammatikaliska förändring inträdt, som genom undertryckande af det gamla deklinationssystemet afslutade tiden för den egentliga gammalfranskan och öppnade tiden för öfvergångsperiodens språk. Om emellertid äfven i denna dikt spår af det gammalfranska deklinationssättet någon gång påträffas, bör naturligtvis detta ej fattas såsom bevis för, att språket här delvis qvarstår på den gamla ståndpunkten med afseende på substantivens böjning. Deraf framgår blott, att här såsom alltid beteckningen af orden ej går hand i hand med deras uttal. Så utmärker den sigmatiska formen i sing. ingalunda särskildt nominativen, utan kan tillkomma ett substantiv i hvilken ställning i satsen som helst. Till jem-

förelse må några sigmatiska former uppställas. Uti *soulers*, 399 A, är *s* tillagdt en singular ackusativform; uti *bontez*, 273 A, (*bontes* 273 B) under form af *z* en singular nominativform; uti *fus*, 516 A, likaledes en singular nominativ o. s. v. Uti *homs*, 356 A, 394 A, 518, möter exempel på tillfogande af *s* äfven till ord, som redan i gamla franskan ej behöfde denna beteckning, för att utmärka nomin. sing. till skilnad från casus obliqui, om ock genom analogi *s* äfven i dylika fall plägade utsättas. Att denna af den latinska nominat. *homo* bildade form förekommer i en text, jemförelsevis så ung, är en sak, värd beaktande, då redan *Ch. de Rol.* på ett ställe, v. 1433, erbjuder formen *hume* [7]. Att märka är emellertid, att ännu *Marot* begagnar den ursprungliga nominativformen.

Uti diktens öfverskrift finna vi ett exempel på det i gamla franskan och provençalskan så vanliga bruket att uttrycka genitiven, såvida nämligen det är fråga om personliga begrepp, utan tillhjelp af kasuspreposition. Om ock denna ellips (enl. Diez, III: 141) redan under det 14:e århundradet började blifva sällsynt (jfr dock C. Wahlund, anf. st. sid. 75), torde dock Littrés påstående tåla någon jemkning, då han (Histoire de la Langue Française, II: 25) säger, att under det 15:e århundradet denna konstruktion knappast förekommer annat än i det ännu i dag brukliga uttrycket *l'hôtel-Dieu.* Sjelf anför han nämligen på samma ställe tvenne exempel ur *Pathelin: fils vostre pere* och *pié l'abbe* [8], hvarjemte äfven

[7]) Äfven v. 1984 har *Ch. de Rol.* formen *hume* i uttrycket *Jamais n'iert hume,* der dock objektsformen måhända kan förklaras genom att *n'iert* fattats = *n'y out,* som näml. alltid konstrueras med ackusativus. Jfr ock ibid. v. 1733, der formen *home* i uttrycket *N'ert mais tel home* på samma sätt må förklaras.

[8]) Jfr Carl Lange, Die Farce von Pierre Pathelin. Eine von der philos. Facultät der Univers. Rostock genehmigte Promotionsschrift. Berlin, 1871, sid. 28, der flere exempel på denna ellips hos Pathelin äro att finna: *par le sang bieu,* 254, *par la char bieu,* 1425, *par la mer dieu,* 162, *par la teste dieu,* 697, *par le corps bieu,* 935, o. s. v.

Paul Toennies (anf. st. sidd. 80 ff.) anför flera exempel från *Comines* [9]). Att Littrés påstående är något förhastadt, inses, förutom af dessa talande exempel, äfven af den omständigheten, att så många likartade ellipser kunnat, om ock så att säga i förstelnad form, ännu i det moderna språket bibehållas. Till det af Littré såsom ännu brukligt anförda *l'hôtel-Dieu* kunna nämligen läggas många flere, såsom t. ex. *fête-Dieu*, *eglise Saint-Pierre*, att ej nämna de många ortsnamn, som på samma sätt uttyckas [10]).

På det egendomliga bruket att till personifikationer foga titeln *herre* och *fru*, hvarpå Diez (III: 57, n. 2) anför exempel från prov., gfr., sp. och mht., finnes i *Le Passe-temps Michault* ett exempel, nämligen *dame Viellesse*, 79.

Hvad vidare beträffar de dialektala egendomligheter, som i denna dikt hos substantiven kunna märkas, visar sig en stor blandning af alla de tre det gamla språkets hufvuddialekter. Så är t. ex. uti *marchie*, 460 A, (*marcie*, 460 B) och *traictie*, 645 A, (*traittie*, 645 B) den för både den picardiska och burgundiska dialekten gemensamma diftongen *ié* använd, under det att t. ex. i *soulers*, 399 A, och *pite* [11]), 433 A, enkelt vokalljud i öfverensstämmelse med bruket inom den anglo-normandiska dialekten är iakttaget.

---

[9]) Hos *Marg. de Navarre,* L'Heptam. des Nouvelles, I:e Journée, VIII:e Nouv. förekommer ock *vertu Dieu. Marot* skrifver *Ci gist le corps Jane* (enl. Orelli, sid. 38). Äfven *Rabelais* undertrycker *de* framför Guds och helgonens namn, t. ex. *l'ecclise nostre Dame, ventre St. Jacques, teste Dieu* o. s. v. (Jfr L. Schäffer, Grammatische Abhandlung über Rabelais, uti Herrigs Archiv, XXXV. Braunschweig, 1864, sid. 245). Om samma förhållande hos *Montaigne* jfr Friedr. Glauning, Versuch über die syntaktischen Archaismen bei Montaigne, uti Herrigs Archiv, XLIX. Braunschw. 1872, sid. 329.

[10]) Ännu i dag skrifves ock *de par le roi* (= *de la part du roi*). Det till ren preposition under formen *chez* öfvergångna substantivet *casa* må hit äfven räknas.

[11]) Hvad emellertid formen *pite* i st. f. *pitie* beträffar, skulle den måhända kunna förklaras såsom förorsakad af sin ställning i rim.

Den burgundiskt-picardiska förkärleken för diftongen *oi* (*oy*) har gjort sig gällande i *moy*, 442 B, och *esmoy*, 444 B (jfr nfr.), under det att hs. A för dessa former erbjuder *may* och *esmay*. Att märka är, att det är i rim, som dessa former här förekomma.

Att skrifva *-our* såsom t. ex. i *flours*, 86, *plours*, 88, och *folours*, 89, häntyder på picardiskt uttalssätt.

Uti *fus*, 516 A, visar sig det nfr. och i hs. B på samma ställe förekommande *eu* i enlighet med hvad ofta var fallet i den picardiska dialekten uttryckt med *u*. Eller har måhända denna form sin grund i rimmet? Ej sällan förekommer nämligen denna dialektala form i rim i sådana dikter, som eljest blott hafva formen *feu*. (Jfr Hugo Andresen, Über den Einfluss von Metrum, Assonanz und Reim auf die Sprache der altfranzösischen Dichter. Inaugural-Dissertation . . . . vertheidigt am 16. Mai 1874. Bonn, Druck von Carl Georgi, sid. 27).

Utseende af en provençalsk form har *ioy*, 77 B. Dock låter sig väl denna form bäst förklaras såsom fel af afskrifvaren, då metern ingalunda talar emot ett sådant antagande.

Hvad *dangier*, 226 A, beträffar, får diftongen *ie* i detta ord ingalunda betraktas såsom någon dialektal egendomlighet, utan måste helt enkelt anses hafva sin naturliga grund i ordets ursprung [12]), vare sig att man med Raynouard och Diez antager detta vara ett af *damnum* bildadt *damnarium*, eller med Littré *dominiarium*.

Vända vi oss slutligen till de ända till senaste tider [13]) allmänt såsom picardiska ansedda egendomligheter, som man kan spåra med afseende på denna dikts konsonan-

---

[12]) Också säger Palsgrave, L'esclarcissement de la Langue Françoyse, sid. 60, uttryckligen, att *i* i detta ord ännu under det 16:e århundradet uttalades.

[13]) Jfr Joret, Du C dans les Langues Romanes, uti *Romania*, Juillet, 1874, sidd. 379 ff. (Arsène Darmesteter).

tifiering, så möta sådana uti *pouchin*, 63 B, i st. f. hvilken form hs. A erbjuder *poucins*, (s. n. *Ortogr*). Vidare äro att märka formerna *cardon*, 188 B, och *canche*, 392 B, för hvilka hs. A skrifver *chardon* och *chance*. Särskildt förtjenar substantivet *cerf* att omnämnas. Detta är i hs. B öfverallt återgifvet i enlighet med det nfr. bruket, utom v. 581, der skrifsättet *cherf* tillkännager picardisk konsonantifiering. Hvad åter skrifvandet af samma ord i hs. A beträffar, s. n. *Ortogr*.

Sådana ordformer som *mantel*, 294 A, och *psalme*, 295 A, 321 A, bredvid *manteau*, 294 B, och *pseaume*, 295 B, bevisa, att bruket att i denna ställning utbyta *l* mot *u* åtminstone grafiskt ännu icke stadgat sig.

III. Adjektivet.

I likhet med föregående ordklass sakna ej heller adjektiven spår af den sigmatiska böjningen. Men på samma sätt som hos substantiven *s* ingalunda vid denna tid är att betrakta såsom något kasusmärke, likaså visar det sig äfven här, att utsättandet af *s* ej beror på någon viss princip, såsom fallet var i det äldre språket. Anställes nämligen en jemförelse i detta afseende mellan föreliggande dikt och t. ex. *La Vie de Saint Alexis*, skall det visa sig, att åtminstone hs. *L* (*Lambspringen*) af denna senare dikt (enl. GASTON PARIS, anf. st. sid. 109) använder den sigmatiska formen för adjektiv i nomin. singul., då de hafva attributiv ställning, äfvensom då de äro använda utan förbindelse med något substantiv, d. v. s. då de sjelfva stå i rent substantivisk ställning, under det att deremot vanligen motsatt förhållande eger rum, då de hafva predikativ ställning. Helt annorlunda förhåller sig i detta afseende *Le Passe-temps Michault*. Här är ofvannämnda princip visserligen riktigt iakttagen i

poures, 275 B, hvilket är användt såsom substantiv. Långt flere äro emellertid exemplen derpå, att sigmatisk böjning (enligt samma princip oriktigt) förekommer af adjektiv i predikativ ställning, t. ex. *malades*, 43, *meurs*, 311, *grans*, 463 A, *frois* (*froiz*), 463, *certains*, 584, *sains*, 611, *ieunes*, 611 B. Beträffande det sist anförda adjektivet må nämnas, att hs. A visserligen har den asigmatiska formen, men troligvis blott genom felskrifning, enär derigenom fel i metern uppstår.

Det sagda må lända till ytterligare bevis för, att vid den tid, hvarom här är fråga, de sigmatiska formerna helt och hållet uppgifvet den betydelse, de vid tiden för den egentliga gammalfranskan hade.

I förevarande text har regeln för användningen af adjektiven *beau* (*bel*), *nouveau* (*nouvel*), etc. ännu icke stadgat sig. Så förekommer t. ex. *viel*, 49, framför ett substantiv, som börjar med konsonant, äfvensom v. 212 i predikativ ställning, samt v. 407 i substantivisk användning, under det att tvärtom *vieux* påträffas vv. 356, 394 A framför substantiv, som börja med stumt *h*. Framför ett substantiv, som börjar med konsonant, står formen *nouueau* enligt nfr. språkbruk riktigt vv. 169 A, 448 A, men afvikelse från denna regel möter oss på samma ställen i hs. B. Samma är förhållandet med *beau*, som förekommer i predikativ ställning riktigt v. 575 A, under det att hs. B derstädes har formen *bel* i samma användning. Hvad slutligen *fol* beträffar, förekommer det vv. 247 A, 568, 631, samt under formen *folz*, 511, utan att vara förbundet med något substantiv. Detta visar, huru sent [14]) den nfr.

---

[14]) Ännu hos det 16:e århundradets förff. har denna regel ingalunda stadgat sig. Så stå t. ex. hos *Noël du Fail* formerna *viel*, *mol*, *fol* o. s. v. ofta framför substantiv, som börja med konsonant: *le mol lit*, *un viel serviteur*. Jfr G. F. Günther, Studien über die französ. Schriftsteller des sechzehnten Jahrhunderts, uti Herrigs Archiv, XI. Braunschweig, 1852, sid. 46.

regeln förmått göra sig fullkomligt gällande. Också saknar denna regel t. o. m. ännu i dag icke undantag (jfr Mätzner, sid. 149).

Adjektivet *grant* bibehåller i denna text sin gamla oböjlighet med afseende på genus i motsats mot det nfr. språkbruket, som i sin sträfvan efter likformighet förbisett skilnaden mellan latinska adjektiv af å ena sidan två ändelser (*is*, *e*) eller en (*ns*), samt tre ändelser (*us*, *a*, *um*) å den andra. De förstelnade uttrycken *grand'mère*, *grand'route*, *grand'hâte* etc., adjektivet *royaux* i uttrycket *lettres royaux* samt adjektiven *tournois* och *parisis* i uttrycken *livre tournois* (*parisis*) äro dock bevis för, huru djupt rotfästad den gamla öfverensstämmelsen [15]) mellan maskul. och femin. var. Såsom exempel på formen *grant* såsom feminin må tjena vv. 165, 602 B. Det v. 601 i båda hss. och v. 602 i hs. A förekommande uttrycket *grant erre* kan skäligen icke uppställas såsom ett ytterligare exempel på detta förhållande, enär ännu i dag samma förbindelse förekommer. Ännu ett adjektiv, nämligen *souef*, 287, har här bibehållit den forna femininformen. Detta fasthållande vid den gamla böjningen är så mycket mera beaktansvärdt, som redan i långt äldre texter vacklande i detta hänseende förekommer, t. ex. uti *Ch. de Rol.* formen *verte*, vv. 2235, 2269, 2358, m. fl.; jfr ock *Li Cumpoz Philipe de Thaün.* Der *Computus* des Philipp von Thaun mit einer

---

[15]) Hvad särskildt adjektivet *grand* beträffar, må den anmärkningen göras, att ända till slutet af det 16:e århundradet vacklande i dess böjning röjer sig. Men icke blott detta adj., utan många andra visa exempel på fasthållande af den gamla femininformen under det 16:e århundradet. *Marg. de Navarre* skrifver t. ex. L'Heptam des Nouv., I:e Journée, I:e Nouv.: *une gentil femme.* Hos *Montaigne* förekommer: *aux gentils femmes qui estoient assiegées auec le Duc* (cit. af Friedr. Glauning, anf. st. sid. 328). *Marot* har uttrycket: *En venerie et virginal noblesse.* Ej under då, att i *Pathelin* sådana uttryck träffas som *gentil marchande, quel maladie, tel tempeste, chose avenant,* o. s. v. (cit. af Carl Lange, anf. st. sid. 33), samt hos *Martial de Paris* ett sådant uttryck som *l'erbe vert* (jfr Bartsch, anf. st. sid. 462: 35).

Einleitung über die Sprache des Autors herausgegeben von D:r EDUARD MALL. Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner, 1873, sid. 106, der flera adjektiv omtalas, som visa den nfr. femininböjningen: *franceise*, *brieve*, *uele*, *fole*, så ock ofta part. på *ant* o. s. v. Hos *Villehardouin* förekomma stundom femininformerna [16]) *telle* (*tele*), *forte*, *grande*. (Jfr J. E. MODIN, Observations sur la Langue de Villehardouin. Westerås, A. F. Berg, 1872, sid. 39).

Hvad beträffar, att den maskulina formen *tout*, 243, är använd i förbindelse med ett feminint substantiv, måste detta fattas såsom ett märkvärdigt förbiseende af författaren, ty att betrakta det som fel af afskrifvaren, det förbjuder metern, hvarjemte är att märka, det båda hss. hafva samma fel.

Bland de hos adjektiven förekommande dialektala egendomligheter må endast följande anföras. I enlighet med det burgundiska bruket är uti *doloreux*, 471 A, *o* skrifvet i st. f. *ou*, ett bruk, som äfven i den nyare munarten iakttages (enl. DIEZ, I: 126). Burgundisk karakter visar äfven *ione*, 407 A, en form, som dock af LITTRÉ uppställes såsom picardisk. Burgundiskt-picardisk är formen *biaux*, 435 B; normandisk (enl. LITTRÉ) den genom omställning [17]) af *ro* till *ar* uppkomna formen *parfont*, 125, o. s. v. Det i hs. B så ofta, t. ex. vv. 408, 412, 419, förekommande *rice* skulle möjligen kunna vara att fatta såsom en picardisk form och i så fall = *rike* (jfr TOBLER, anf. st. sid. XX), ehuru det väl troligast är att betrakta endast som ett annat skrifsätt [18]) i st. f. *riche*

---

[16]) Rörande äldre texters exempel på den moderna femininformen jfr ock *Dits et Contes de Baudouin de Condé et de son fils Jean de Condé*, publiés . . . . par AUG. SCHELER. Bruxelles, Victor Devaux et Cie, 1866, Tome Ier, sid. 380.

[17]) Jfr den likaledes genom omställning på samma sätt bildade prov. formen *perfon* (förekommande jemte *preon*, *prion*).

[18]) Att *c* ej sällan skrefs i st. f. eller jemte *ch*, är nämligen en känd sak. Jfr DIEZ, I: 461, och *Gaston Paris*, anf. st. sidd. 86 ff.

och med samma ljud som detta, enär ju i detta ord *ch* icke svarar mot *c*, utan mot en fht. aspirata (*rîhhi*).

Hvad slutligen vidkommer *legier*, 149, 190, har detta, i likhet med hvad vi ofvan, sid. 52, sett fallet vara med *dangier*, sitt ursprung (från *leviarius*) att tacka för sin diftongering.

Icke heller bör *briefz*, 341, anses hafva undergått någon speciell picardiskt-burgundisk diftongering, då det ju är regelbundet bildadt af det lat. *brĕvis*, och det just är den moderna formen *bref*, som utgör ett af de få undantagen från regeln för öfvergången af det lat. *ĕ* i franskan till *ie*.

Till sist må anmärkas, att såväl adjektiv som adverb i denna dikt, likasom i öfriga arbeten från samma tid, ofta förstärkas genom adverbet *moult*, t. ex. vv. 114, 165, (s. n. *Adverbet*).

IV. Räkneordet.

Denna ordklass, ehuru i föreliggande dikt föga representerad, lemnar likväl tillfälle till iakttagande af en och annan afvikelse från det nfr. språkbruket. Det mot slutet af det 13:e århundradet uppkomna och ända till slutet af det 16:e fortfarande bruket att i st. f. *un* skrifva *ung* [19]) är äfven här, ehuru icke öfverallt, iakttaget. Så förekommer *vng* t. ex. vv. 52 och 53, undet det att äfven *vn* möter oss v. 53 och dessutom t. ex. v. 494. Den anmärkningen bör göras, att det är i egenskap af obestämd artikel, som ordet *un* på dessa ställen är användt. Angående formen *deulx*, 510 B, s. n. *Ortogr.* Jemte *vingt*, 368 B, en form, som ej blef allmän förr än mot slutet

---

[19]) Diez anser (I: 449, n. 1), att orsaken till det tillagda *g* är att söka ej så mycket i bemödandet att framhålla nasalljudet som fastmer deri, att ordet, skrifvet vn, lätt skulle kunna förvexlas med vii.

af det 13:e århundradet [20]), förekommer äfven den gamla formen *vint*, nämligen på samma ställe uti hs. A.

I början bildade franskan sina ordinaltal direkt från latinets: *prime* (*primiers*), *seconz*, *tierz*, *quarz*, *quinz* o. s. v. Sedermera uppgafs detta sätt, och bildades i stället de nya ordinaltalen genom tilläggande af ändelsen *ième* till kardinaltalen. Härigenom utträngdes de ursprungliga ordinaltalen, och vid medeltidens slut qvarstodo af dem endast *premier* och *second*. Af den ursprungliga bildningen förekomma i denna text tvenne exempel, nämligen *quart* [21]), 529, 530, hvilket i sin användning numera inskränkts till några få talesätt, och *quint* [22]), 531, (numera brukligt blott i uttrycken *Charles-Quint* och *Sixte-Quint*), och dock började redan under det 13:e århundradet (enl. BURGUY, I: 114) formen *cinquième* att användas.

V. Pronominet.

Få äro de afvikelser från det moderna språkbruket, som denna ordklass erbjuder, hvad sjelfva formerna beträffar. Rörande dessas användning är deremot förhållandet ingalunda detsamma. Så t. ex. saknas icke helt och hållet afvikelse från det moderna språkets regler för användningen af förenade och sjelfständiga former [23]). Icke mera noggrann är författaren i att skilja på nominativ- och ackusativformer hos de tillbakasyftande pronomina o. s. v.

---

[20]) Emellertid förekommer denna form här och der hos *Villehardouin* (jfr MODIN, anf. st. sid. 56).

[21]) Ännu hos *Montaigne* (enl. ORELLI, sid. 81) och *Lafontaine* (enl. MÄTZNER, sid. 162) förekommer formen *quart*.

[22]) Att hos *Montaigne quint* har en allmän användning, ses hos FR. GLAUNING, anf. st. sid. 330.

[23]) Hos *Rabelais* och äfven *Montaigne* är skilnaden mellan förenade och sjelfständiga pronominalformer ännu icke genomförd.

I. Personligt pronomen.

Såsom objekt till infinitiver förekommer *moy* vv. 151, 207, 515 A. Härom säger Burguy (I: 124), att detta var ett bruk i den picardiska dialekten. Möjligen kunde man vara frestad att antaga (jfr C. Wahlund, anf. st. sid. 81), att denna form framkallats af den framför pronominet stälda, infinitiven styrande prepositionen, ty det är i denna ställning, som denna form förekommer. Men huru skulle man i sådant fall kunna förklara den likartade formen *soy*, 560, förekommande i samma ställning, men utan att vara föregången af någon preposition? Man bör nämligen ihogkomma, att 3:e personens reflexiva pronomen i sin användning följde samma regler, som 1:a och 2:a personernas pronomen (jfr Burguy, I: 133). Bättre torde det derför vara att förklara detta helt enkelt såsom exempel på det gfr. bruket att i förenad ställning, äfven utan eftertryck, använda formerna *moi*, *toi*, *soi*, *lui*. Från både 15:e och 16:e århundradet citerar Diez (III: 55) härpå sådana exempel som *pour tuer moy*, *de toy rendre*, *soy rigoller*. Hit må läggas från *Pathelin: vien moy couvrir* (cit. af Carl Lange, anf. st. sid. 37); från *Marg. de Navarre: sans soy declairer à personne* (Prologue); från *Rabelais: commencearent soy jecter, devant que soy retirer, qu'il feut contrainct soy reposer* o. s. v. De flesta af dessa exempel visa tydligt, att någon preposition härvidlag icke inverkat på pronominet. Ännu i moderna franskan hafva ju också de betonade pronominalformerna *moi* och *toi* i st. f. de obetonade bibehållit sig vid jakad imperativ, så vida icke ett annat suffix följer.

På ett ställe, nämligen v. 477 A, förekommer formen *my* använd efter preposition i st. f. *moi*, som eljest öfverallt i denna ställning användes. Detta *my* (*mi*), som (enl. Burguy, I: 123) är den ursprungliga formen i den burgundiska dialekten för régime indirect eller régime,

styrdt af preposition, upphörde redan tidigt att användas och är derför här att anse såsom en »licentia poetica» för rimmets skull [24]). Ett ålderdomligt drag visar denna text beträffande de personliga pronomina deruti, att dessa ofta, i likhet med hvad fallet är i öfriga romanska språk, utelemnas framför sitt verb. Såsom exempel derpå må tjena vv. 6 A, 17, 25, 26, 31 A, 37, 39, 66. Hvad de opersonliga verben beträffar, visar sig motsvarande förhållande, något, som ännu i det nfr. språkbruket någon gång förekommer i såväl äkta som oäkta opersonliga satser, t. ex. *n'importe*, *reste à savoir*, *plût à Dieu* (jfr Diez, III: 304, och Mätzner, sid. 347). Förutom uttrycket *il y a* (*avait*), som särskildt nedanföre behandlas, kunna såsom exempel härpå från denna text anföras följande uttryck: *sembloit*, 47, *n'y vault*, 145, *ne me chaloit*, 193, *fault*, 196, 208, 262, 266, m. fl., *conuient*, 579. Detta utelemnande fortfor ännu under det 16:e århundradet. Också *Molière* försmår ej att en och annan gång begagna sig deraf.

Slutligen må här upptagas den svårförklarliga och kanske blott på misskrifning beroende konstruktionen *Qui est poure humblement le porte*, 416 A, (hs. B har *se porte*). Skulle vi försöka en förklaring af detta uttryck, skulle den så lyda: antingen är *le* att fatta såsom afseende relativsatsen och = *la pauvreté*, eller ock må detta betraktas såsom ett exempel på det någon gång i gamla franskan förekommande bruket att använda 3:e pers. af pron. pers. i st. f. den reflexiva formen (jfr *Ch. de Rol.* v. 2026, *Mult dulcement à regreter le prist*, och v. 2377, *De plusurs choses à remembrer li prist*).

---

[24]) Jfr Hugo Andresen, anf. st. sidd. 40, 41. Endast ett exempel, nämligen *de mi a ti*, har sig denne bekant på begagnandet af formen *mi* inuti en vers uti en icke burgundisk dikt, och detta af eufoniska skäl, emedan *de moi a ti* ljuder sämre än *de mi a ti*.

2. Tillegnande pronomen.

Hos denna pronominalklass visar sig ett vacklande i det gamla bruket att låta de singulara femininformerna *ma*, *ta*, *sa* framför substantiv med initial vokal eller stumt *h* bibehålla sin feminina form, ehuru med elideradt *a* för undvikande af hiatus, såsom fallet ännu i dag är med den feminina bestämda artikeln. Sålunda är det gamla bruket iakttaget uti *s'ame* [25]), 322 B, och *s'amie*, 388 A, medan deremot *son embusche*, 76, visar exempel på det nya språkbruket. Hvad angår *son affaire*, 2, kan detta ej uppställas såsom ett ytterligare exempel på det moderna bruket, ehuru visserligen redan från ifrågavarande århundrade exempel på dess användande såsom feminin förekommer. Detta substantiv förekommer nämligen på ett annat ställe i denna text, v. 324, bestämdt såsom maskulin [26]). Egendomligt är, att detta vacklande mellan det gamla och nya språkbruket så länge kunnat fortfara, då redan uti öfvers. till *S:t Bernhards pred.* den maskulina formen förekommer använd (jfr Diez, II: 108, som härpå angifver tvenne exempel: *ton ainrme* och *son impacience* [27]). Häremot uttalar dock visserligen Scheler (Dits et Contes etc. anf. st. II, sid. 403) några betänkligheter, om möjligen icke detta kan vara att tillskrifva afskrifvaren och icke författaren. Äfven om exempel på den feminina formens användande i denna förbindelse uti den moderna franskan

---

[25]) Detta ord är dock just ett af dem, om hvilka *Sylvius* i sin grammatik af år 1531 säger, att de förenas med den maskulina pronominalformen (jfr Littré, Histoire de la langue française, II: 15).

[26]) Kommande af en infinitiv är ordet till sitt ursprungliga genus maskul. (jfr it. *affare*, prov. *afar*, *afaire*, hvilka äro mask.). Orsaken till dess öfvergång till femin. i nya franskan är att söka i ändelsens beskaffenhet. Först småningom gjorde sig denna förändring gällande. Hos t. ex. *Montaigne* är ordet än maskul., än femin.

[27]) Rörande ännu ett exempel ur samma text: *son esperance* (cit. af C. Wahlund, anf. st. sid. 83) jfr Bartsch, anf. st. 198: 42, 43.

saknas, visar emellertid uttrycket *ma mie*, uppkommet genom felaktig tolkning af det hos både *Lafontaine* och *Molière* förekommande *m'amie*, huru djupt rotfästadt i språket det gamla bruket var [28]).

Att märka är vidare den v. 575 i sjelfständig ställning utan artikel förekommande formen *son*. De med artikel förbundna, i st. f. de moderna formerna *le mien*, *le tien*, *le sien* använda *mon*, *ton*, *son* äro (enl. BURGUY, I: 146, 147) att betrakta, icke såsom régimeformer af *mes*, *tes*, *ses*, utan såsom former tillhörande språket i Touraine och Ile-de-France och motsvarande de burgundiska *li miens*, *tuens*, *suens* och de normandiska *li mens*, *tuns*, *suns*. Det i denna dikt förekommande *son* är naturligtvis dock icke att anse såsom någon dialektal egendomlighet, utan helt enkelt såsom ett exempel på författarens vårdslöshet i att skilja på de förenade och sjelfständiga pronominalformerna. Öfverallt annars är den sjelfständiga pronominalformen begagnad, då pronominet har sjelfständig ställning, t. ex. *le sien*, 349, der det står substantiviskt såsom i moderna franskan i betydelsen *son bien*.

Af dialektala egendomligheter har ej påträffats annat än den picardiska formen *moye*, 144, 507, som på båda ställena har predikativ ställning utan artikel. Redan vid slutet af det 13:e århundradet började isynnerhet i Picardie (enl. BURGUY, I: 141) några exempel visa sig på de moderna femininformerna *mienne*, *tienne*, *sienne*. BURGUY tillägger, att det först var senare, som de erhöllo öfvervigt, men utan att han härför bestämmer tiden.

---

[28]) Hos *Molière* förekommer äfven *m'amour*, t. ex. George Dandin I, 4: *C'en est assez, m'amour*, och III, 14: *Et nous, m'amour, allons nous mettre au lit;* Le malade imaginaire I, 6: *M'amour, cette coquine-là me fera mourir.*

3. Utmärkande pronomen.

På den gamla formen *cil* hafva ett och annat exempel påträffats. Så t. ex. *cilz*, 17 A, skrifvet med *z* (= *s*), som till det ursprungliga *cil*, förekommande i denna text v. 17 B och i båda hss. v. 50, fogades, för att skilja det från den lika ljudande nomin. plur. Äfven här således möter ett exempel på den sigmatiska formen, och denna t. o. m. icke ens etymologiskt berättigad. Om dessa båda former *cil* och *cils* eller, såsom det vanligen skrefs, *cis* säger BURGUY (I: 151), att de förblefvo i bruk under hela det 13:e århundradet, utan att han dock bestämmer, huru långt efter denna tid detta bruk varade. Af de här förekommande exemplen vill det synas, som de äfven efter det 13:e århundradet länge nog fortfarit att begagnas.

Beträffande den neutrala formen *ce* är att märka, att den skrifves med *s* i st. f. *c* uti *esse* (= *est-ce*), 337 A, *quesse* (= *qu'est-ce*), 269 B, samt i uttrycket *se me semble*, 197, 481 A. Att *de ce*, 283, är användt i st. f. *de cela*, *apres ce*, 383 B, i st. f. *apres cela* och *pour ce*, 417 A, i st. f. *pour cela*, är ett bruk, som, förekommande hos *Comines* (jfr PAUL TOENNIES, anf. st. sid. 61) och i allmänhet hos författare från det 15:e och 16:e århundradet, t. ex. *Charles d'Orléans*, *Rabelais*, *Amyot*, ännu någon gång (*Victor Hugo: sur ce*) isynnerhet i kanslistil förekommer (jfr MÄTZNER, sid. 171).

4. Tillbakasyftande pronomen.

Bland de afvikelser från det moderna språkbruket, som hos denna pronominalklass förekomma, är att märka, att nominativen, såsom ofta både i gamla franskan och provençalskan är händelsen, utan att stå predikativt stundom uttryckes med *que* [29]), t. ex. vv. 51 B och 366 A,

---

[29]) Jfr MÄTZNER, Altfranz. Lieder, anf. st. sidd. 116 och 202. Detta bruk fortfor ännu under det 16:e århundradet.

samt med *qu'*, t. ex. v. 13 A, (s. n. *Versifik.*) hvarjemte tvärtom *qui* förekommer såsom ackusativform vv. 298 B och 484 A.

Då i moderna franskan det neutrala relativpronominets afseende på en föregående sats förmedlas genom det demonstrativa pronominet *ce*, förekommer deremot i denna dikt relativpronominet ej sällan ensamt, t. ex. vv. 234, 350 B, 452. Detta bruk, vanligt i gamla franskan och hos *Comines* (enl. PAUL TOENNIES, anf. st. sid. 64), förekommer äfven hos *Montaigne* och *Amyot* [30]) (enligt ORELLI, sid. 123). Härmed må ock till jemförelse uppställas de nfr. uttrycken *voilà qui est beau, voici qui va bien, qui plus est, qui pis est* o. d.

Uti *esquels*, 258, möter en form, i hvilken prepositionen *en* är sammmandragen med *les* till *es*, (s. o. *Artikeln*).

Bruket att sammanfoga prepositioner med formen *quoi* är iakttaget uti *surquoy*, 95, 548 uti hs. A, under det att deremot hs. B skrifver orden åtskils.

Användningen af *qui* i st. f. *si l'on* såsom inledande en hypotetisk bisats, en konstruktion, som i gamla franskan [31]) ofta förekommer, och hvarpå ORELLI (sid. 121) anför exempel från *Montaigne* [32]), är i denna text iakttagen v. 393 A, *qui voir retrait.* Detta bruk är för öfrigt icke gamla franskan egendomligt, utan förekommer äfven i öfriga romanska språk. Ännu i moderna franskan förekommer denna kon-

---

[30]) Man torde kunna påstå, att detta bruk varade under det 16:e århundradet *i allmänhet.*

[31]) Jfr SCHELER, Dits et Contes etc. anf. st. I, sid. 25, v. 214. SCHELER, som behandlar denna konstruktion, anför exempel derpå från latinet: *qui secus faxit, deus ipse vindex erit, Cic. de legg.* 2, 8. Andra exempel från latinet citerar DIEZ (III: 385): *ista virtus est, quando usu'st, qui malum fert fortiter, Plaut. Asin.* 2, 2, 57; *Aulus minus supplicii meruit? plus hercule aliquanto, qui vere rem aestimare velit, Liv.* 3, 19. Äfven från medeltidslatinet anför DIEZ följande exempel: *ego non parvam censeo gratiam, qui hoc meruit, Gr. Tur.* 4, 5; *hic est venditio, qui se ipsum vendit, Form. Mab.* n. 2.

[32]) Jfr ock FRIEDR. GLAUNING, anf. st. sid. 190.

struktion uti uttrycket *comme qui dirait,* motsvarande it. *come chi direbbe*, pr. *com qui volia dir*, sp. *así como quien dice* (DIEZ, III: 385).

5. Frågande pronomen.

Endast en från det nfr. språkbruket afvikande form är vid detta pronomen att anmärka. Såsom vi sett fallet vara med *grant* och *souef* i denna text såsom adj. »generis communis», förekommer äfven här ett minnesmärke af den gamla, etymologiskt riktiga böjningen, i det att *quel*, 337, visar den gamla, med mask. öfverensstämmande femininformen. Att denna form förekommer i en text, så ung som denna, är ganska anmärkningsvärdt, då man redan i början af det 13:e århundradet finner talrika exempel på en särskild femininform [33]).

6. Obestämdt pronomen.

Bland de få ålderdomligheter, som här förekomma, intager *aucun* en framstående plats. Exempel finnas nämligen på dess användning i jakande [34]) betydelse: *aucune*, 153 A, och *aucun*, 187.

Ett pronomen, som i det moderna språket helt och hållet upphört att begagnas, nämligen det af *nul* i analogi med *autrui* (*celui*, *cestui*) bildade *nelui* (*nullui*) [35]), förekommer här under denna senare form v. 301 A, skriffvet *nulluy* på samma ställe uti hs. B.

---

[33]) Hos t. ex. *Villehardouin* synes ordets närvarande femininböjning vara nästan fullt stadgad (enl. MODIN, anf. st. sid. 85).

[34]) I denna betydelse förekommer *aucun* äfven hos *Marot, Calvin, Rabelais* och *Montaigne,* m. fl., likasom ännu i dag i kanslistil (jfr DIEZ, III: 86). *Lafontaine* skrifver ock: *Phèdre était si succinct qu'aucuns l'en ont blâmé.*

[35]) *Charles d'Orléans* begagnar äfven detta ord. Äfven hos *Rabelais* förekommer det under formerna *nelui, nuly, nulli.*

Af sigmatisk nominativform förefinnes ett exempel uti *nulz*, 420 A, m. fl.

Formen *telle*, 91 B, framför ett maskulint substantiv kan ej förklaras annat än såsom ett skriffel, enär här ingalunda metriska skäl vållat den oriktiga formen [36]).

VI. Verbet.

Om ock denna ordklass i allmänhet antagit sin närvarande prägel, förekomma dock åtskilliga former, hvilka nödvändigt äro att betrakta såsom från det äldre språket qvarstående lemningar.

Så visar t. ex. participet, i likhet med hvad ofvan blifvit anmärkt om substantivet och adjektivet, ett vacklande mellan sigmatisk och asigmatisk böjning. I strid med det nfr. språkbruket möta sigmatiska former i singul. uti *boutez*, 272 A, (*boutes*, 272 B), *sauuez*, 420 A, *venus*, 430 A, 464 A, m. fl. — Tvärtom visa *presté*, 298, *amacé*, 333 A, (*amassé*, 333 B), *couuert*, 440 B, *assemblé*, 449, asigmatiska former i plur., der enligt den för det nfr. språkbruket gällande regeln *s* måste utsättas. På samma sätt är *mis*, 268, oböjdt, hörande till ett detsamma föregående feminint substantiv, under det att deremot *tollue* och *hostée* i hs. A v. 106 och *destruite*, 109 B, emot det nfr. bruket antagit den feminina formen [37]). Af de anförda exemplen framgår, att samma godtycklighet, som i detta hänseende utmärker gamla franskan [38]) i likhet med provençalskan, äfven i föreliggande text är rådande.

---

[36]) Annars förefinnas i gamla franskan många exempel derpå, att maskul. och femin. former vexla med hvarandra för meterns, assonansens eller rimmets skull. (Jfr HUGO ANDRESEN, anf. st. sid. 53).

[37]) Ännu hos författarne på Ludvig XIV:s tid finner man några spår af participets forna öfverensstämmelse med objektet.

[38]) I gamla franskan öfverensstämde participet äfven ofta med det efterföljande objektet. Å andra sidan förekomma ej få undantag från

De i denna dikt förekommande verben af 1:a konjugationen visa exempel på tvenne af de tre i det gamla språket förekommande infinitivändelserna. Ändelsen *-er* förekommer i t. ex. *renouer*, 5, *ditter*, 93, *durer*, 118, *endurer*, 119, m. fl. Verben *alegier*, 151 A, (*allegier*, 151 B), *mengier*, 196 B, *vendangier*, 229 A, hafva ändelsen *-ier* efter palatalt *g*, och uti *cuidier*, 154, *aidier*, 473 A, *brisier*, 314, *prisier*, 315, har samma ändelse framkallats af *d* eller *s*, föregångna af *i*, som i de tvenne första exemplen med tillhjelp af *u* och *a* bildat diftong. (Jfr Diez, II: 231, n. och G. Paris, anf. st. sidd. 78, 79.)

Hvad 3:e konjugationen beträffar, som i alla dialekter och i alla tider haft ändelsen *-ir* i infinit., förekommer här en afvikelse, i det nämligen *finer*, 158, m. fl., som för närvarande tillhör 3:e konjugationen, vid tiden för denna dikts författande [39]) ännu vacklar mellan denna och den 1:a konjugationen. Förutom v. 158, der detta verb står i infinit., förekommer det äfven vv. 543, 544 under formen *fine* i 3:e pers. sing. pres. ind. Om denna form säger Littré, att den är picardisk [40]) gentemot *fenir*, och båda tyckas (enligt honom) bildade, för att undvika *i* uti tvenne på hvarandra följande stafvelser. För öfrigt är att märka, att redan det urartade latinet insatt *finare* i st. f. *finire* (jfr de ital. dubbelformerna *finare* och *finire*), och torde väl i denna omständighet orsaken till vacklan-

---

den nfr. regeln för participets öfverensstämmelse med det föregående objektet. Vanligen står i detta senare fall participet i assonans (jfr H. Andresen, anf. st. sid. 54). Åtskilliga exempel derpå, att participet, ehuru icke stående i assonans, ej öfverensstämmer med det föregående objektet, anföras af Ludwig Eisentraut, Grammatik zu *Guiot von Provins*. Inaugural-Dissertation.... Cassel. Druck von Döll und Schäffer (L. Döll), 1872, sidd. 54, 55.

[39]) Ännu *Marot* och *Rabelais* använda *finer* (jfr Burguy, I: 340).

[40]) Enl. Burguy (I: 339) var det i den burgundiska dialekten, som denna form användes. Jfr ock Mätzner, Altfranz. Lieder, anf. st. sid. 229.

det mellan de tvenne konjugationerna egentligen vara att söka (jfr Orelli, sid. 178). S. n. *Ordförteckn.*

Att märka är vidare, huru 1:a pers. sing. pres. ind. här betecknas. Enligt regeln i den äldre franskan tillades ej, såsom nu är fallet, till denna verbalform de paragogiska bokstäfverna *e* och *s*. I detta afseende visar föreliggande dikt ett vacklande mellan det gamla och det nya språkbruket. Exempel på iakttagande af det förra visa *pry*, 558 A, —*suy*, 87 A, *voy*, 114 A, m. fl., *tien*, 116 B, *scay*, 117, *dy*, 334. Tillfogandet af *e*, som (enl. Diez, II: 232) blef vanligt under det 15:e århundradet, visar sig dock äfven långt efter denna tid [41]) icke utan undantag. Hvad åter beträffar tilläggandet af *s*, stadgades (enl. Burguy, I: 215) denna regel ej förr än långt efter det 13:e århundradet, ehuru visserligen redan förut, t. ex. hos *Villehardouin*, (enl. Modin, anf. st. sid. 98) talrika exempel på detta skrifsätt förekomma. Man finner nämligen de asigmatiska formerna jemväl af *Corneille*, *Racine* och *Molière* använda, och ännu i den moderna franskan möta sådana former i rim (jfr Mätzner, sid. 208, och L. Quicherat, Traité de Versification Française, II:e éd. Paris, L. Hachette, 1850, sid. 84). Spår af det gamla skrifsättet ega vi ju ännu i behåll uti *ai*, *cueille*, *saille*, *ouvre*, *couvre*, *offre* och *souffre*.

I gamla franskan ändades 3:e pers. sing. pres. ind. af 1:a konjugationen enligt regeln på *-et*, hvilket bruk upphörde vid början af det 13:e århundradet, och ännu tidigare har den moderna prononciationen, oaktadt den grafiska tillvaron af *t*, gjort sig gällande, t. ex. i *Ch. de Rol.*, v. 138: *Baisset sun chef, si cumencet à penser;* v. 1050: *De noz Franceis m'i semblet aveir mult poi;* v. 1502: *Li quens Rollanz en apelet Oliver;* m. fl. För öfrigt torde

[41]) Så t. ex. anför Diez (II: 232) från *Marot: je pri.* Äfven *Rabelais* underlåter ofta att utsätta *e* efter *i* (*y*), t. ex. i uttrycken *je vous pry, je vous supply.*

man ej misstaga sig, om man antager, att bibehållandet af ändelsens hörbarhet i *Ch. de Rol.* redan vid den tiden var en arkaism, och att i folkspråket ändelsen icke uttalades. Hvad som bestyrker detta, är, att i nämnda dikt ställen förekomma, der *t* icke ens grafiskt[42]) finnes, t. ex. v. 1125: *Sun cheval broche e muntet un lariz;* v. 2894: *Guarde à tere, veit gesir sun nevuld.* — Att således i denna text finna det gamla bruket iakttaget, är ej att vänta. Men hvad som i sammanhang härmed bör såsom en märkvärdighet anmärkas, det är, att äfven sådana former som *lart-on*, 63 B, *meng-on*, 259 A, *pry*, 301 A, *arras-on*, 573 A, förekomma, i hvilka ej blott *t*, såsom ofvan anmärkts, utan äfven *e* bortfallit [43]), något, som endast undantagsvis var händelsen, emedan detta *e* grundar sig på *a*.

Egendomligt är att se, hurusom det en gång bortfallna finala *t* i det moderna språket i vissa fall återinträdt på sin etymologiskt berättigade plats, nämligen i inverterad sats, der verbet i 3:e personen föregår det personliga pronominet eller det obestämda pronominet *on*. Om det ock härför har endast eufoniska skäl att tacka, visar sig dock i detta hänseende det nya språket, trots

---

[42]) Jfr G. PARIS, La Vie de Saint Léger, texte revu sur le ms. de Clermont-Ferrand; uti *Romania*, Juillet, 1872, sid. 288, der det heter: »Prés. Sing. 3 *-et* . . . .; écrit à tort *-e* (*torne* 35 b *laisse* 17 b)». Således visar sig i en text, ännu äldre än *Ch. de Rol.*, detta finala *t* bortfallet, om ock enl. G. PARIS «à tort». Enl. EDUARD MALL, anf. st. sid. 21, är på tvenne ställen i *Computus* verbaländelsen *et* framför vokaler eliderad, d. v. s. *t* bortkastadt, och uti *Bestiaire* måste uti 12 verser af 947 denna elision iakttagas, för att återställa det riktiga stafvelseantalet.

[43]) På detta förhållande anför emellertid RAYNOUARD uti sitt arbete: Observations philologiques et grammaticales sur Le Roman de Rou et sur quelques règles de la langue des trouvères au XII:e siècle. Rouen, 1829, sidd. 82, 83 några exempel från *Rom. de Rou*: *mand, pens, os.* Härmed må ock jemföras det gfr. *ert* (af *erat*) och det både gamla och nya franskan tillhörande *ait* (af *habeat, abiat*), hvilka båda verbalformer visa samma bortfallande af det på *a* grundade *e*.

den på sätt och vis oriktiga beteckningen, stå närmre det gamla, än hvad fallet är med öfvergångsperiodens, ty i denna text skrifves ännu [44]) utan eufoniskt *t* t. ex. *menge-on*, 259 B, *chante-on*, 321 B, *s'aize-on*, 330 A, (*se aise-on*, 330 B).

I några verbalformer visar sig den ortografiska lagen angående den finala medians hårdnande till tenuis iakttagen, t. ex. *prent*, 169, 595, *rent*, 310, *pert*, 587 A, 588, *despent*, 598 B, *font*, 615, — om ej kanske detta hellre bör förklaras såsom bortfallande af *d* framför *t*.

Från det gfr. bruket att skrifva 1:a pers. sing. imperf. ind. med finalt *e* förekommer här ingen enda afvikelse, t. ex. *pensoie*, 1, *songoye*, 25, *rongoye*, 26, *hastoye*, 73, *guettoye*, 74 A, o. s. v. Detta *e* började visserligen redan under det 14:e århundradet, om ock sällan, att utbytas mot det från 2:a pers. sing. lånade *s* (jfr Otto Knauer, Beiträge zur Kenntniss der französischen Sprache des XIV. Jahrhunderts; uti Jahrbuch für Romanische und Englische Literatur, herausgegeben von L. Lemcke; XII, 1871, sid. 164), men å andra sidan förekommer ändelsen *e* icke sällan (enl. Diez, II: 251) äfven under det 16:e århundradet, t. ex. hos *Marot, R. Stephanus* och *Ramus*. [45])

Det gamla bruk, enligt hvilket 1:a pers. sing. perf. ind. af 2:a och 3:e konjugationerna bildades utan paragogiskt *s*, är äfven här iakttaget uti *perdy*, 78 A, (hs. B har *perdis*), *vy*, 167 A, (hs. B har *vis*), *cremy*, 512 A. Redan under den senare hälften af det 13:e århundradet börjar detta *s* talrikt förekomma (enl. Burguy, I: 227). Isynnerhet var detta händelsen inom den picardiska dialekten. Det var emellertid först senare [46]), som det nfr.

[44]) Ännu under det 16:e århundradet skref man *aime il, donne il* o. s. v. (enl. Littré, Hist. de la Langue franç. II: 23).

[45]) *Rabelais* synes deremot utan undantag använda *s*.

[46]) Ännu hos *Rabelais* är bruket vacklande. Så skrifver denne författare t. ex. *venir* och *tenir* med *s*, men *voir* än med, än utan *s*.

bruket vann full stadga. KNAUER säger (anf. st. sid. 163), att ännu under det 14:e århundradet visar sig en fullkomlig obenägenhet för antagandet af detta *s*.

På samma sätt som *s* ej fans i 1:a pers. sing. perf. ind. af 2:a och 3:e konjugationerna, brukade äfven i 3:e personen af samma tempus från och med det 13:e århundradet *t* ofta utfalla och ännu under det 16:e århundradet icke sällan fattas [47]. Exempel härpå visar denna dikt uti *rompi*, 113, och *nourry*, 185 A.

Den i imperf. konj. af 1:a konjugationen stundom under språkets äldre tider förekommande ändelsen *-aisse* [48]) finner man här på ett enda ställe, nämligen *doubtaisse*, 640 B.

Hvad dialektala egendomligheter vidkommer, visar sig hos denna ordklass samma blandning mellan de olika dialektgrupperna, som vi sett fallet vara hos substantivet och adjektivet. Att äfven här utförligt framställa dessa, torde derför sakna sitt intresse. Vi åtnöja oss med att endast i förbigående omnämna de mest i ögonen fallande exemplen. Uti *ploure*, 253, 254 B, möter det picardiska *ou* gentemot *eu*, som träffas v. 254 A uti formen *pleure*. Picardisk konsonantifiering förekommer uti *muche*, 483 B, och *acourche*, 580 B. Äfven *courches* [49]), 633 B, torde såsom en picardisk form böra förklaras i st. f. *courroucé* (jfr LITTRÉ, Hist. de la Langue Franç. II: 40, der formen *courcé* [50]) på detta sätt förklaras).

---

[47]) Det moderna språket har i detta afseende förfarit inkonseqvent, i det att nämligen perf. ind. af den 1:a konjugat. skrifves såsom under det 13:e århundradet, under det att deremot samma tempus af den 2:a och 3:e konjugat. åter antagit det ursprungliga skrifsättet med finalt *t*.

[48]) Hos *Froissart* förekommer denna ändelse ganska ofta, och i flexionsbetonade former öfvergår diftongen *ai* till *i*, t. ex. *parlaisse*, *parlissions* (jfr A. GAERTNER, Über die Sprache Froissart's; uti Herrigs Archiv, XL. Braunschweig, 1867, sid. 462).

[49]) Jfr SCHELER, Dits et Contes etc. anf. st. I, sid. 37, v. 168, der formen *courechiés* förekommer. SCHELER säger derom, att den är svagare än det moderna *courroucé* och = »vivement affecté».

[50]) Hos *François Villon* förekommer ock formen *courser* i st. f. *courroucer*.

Diftongen *oi* uti formerna *poise*, 311, *espoire*, 415, och *desespoire*, 417 A, finner visserligen i den burgundiska dialektens böjelse för diftonger sin förklaring. Dock torde denna diftong äfven kunna anses hafva sin grund uti en genom vexling i betoning uppkommen ljudförändring, hvilken i det moderna språket betecknas med gravis. Hvad emellertid särskildt formen *poise* beträffar, säger LITTRÉ: »Dans l'Ile-de-France on disait *pois*, *poiser*, *poisant;* dans l'ancien normand on disait *peis*, *peser*, *pesant.*» Härtill anmärker BRACHET: »Nous venons de voir l'inexactitude de cette assertion: L'Ile-de-France disait non: *pois*, *poiser*, *poisant*, mais *pois*, *peser*, *pesant.*» Hos ROQUEFORT finnes emellertid *poiser* upptaget, och LITTRÉ anför i sitt lex. äfven ett exempel med condition.: »Entre deux pareils ouvrages je *poiserois* tousjours contre le mien.» Montaigne. (Se A. L. MEISSNER, Die Vermischung der Dialecte im Französischen; uti Herrigs Archiv, L. Braunschweig, 1872, sid. 193).

Såsom en syntaktisk egendomlighet må anmärkas ett exempel på den gfr. konstruktionen [51]) med infinit., föregången af prepositionen *par*, i st. f. part. presens, föregånget af prepos. *en*, nämligen v. 628 A, *Et par folement temps passer.*

Att det gamla bruket att deklinera infinitiven ännu ej upphört, visa uttrycken *au recorder*, 303, och *au venir*, 357, som fullkomligt öfverensstämma med de exempel, som härpå gifvas af RAYNOUARD, anf. st. sidd. 59, 60: *Mult oïssiez* AL ENTERRER, *Hons è fames se dementer*; *Sire muine, suef alez*, AL PASSER *planche vus gardez.*

I. Hjelpverben.

Auoir.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *ay*, 90, m. fl.
3:e » » *a*, 1, m. fl.

[51]) Om samma förhållande hos *Comines* jfr PAUL TOENNIES, anf. st. sidd. 44, 45.

Ind. Perf. 1:a pers. sg. *euz*, 8 A, 58 A.
» » » *eux*, 8 B, 58 B.
Fut. 3:e pers. sg. *ara*, 619 B.
Konj. Pres. » » » *ait*, 270.
Impf. 1:a pers. sg. *eusse*, 127, m. fl.
Infinit. *auoir*, 138, m. fl.
Partic. *eu*, 127, m. fl.

Förutom ofvan anförda former må anmärkas tvenne af det numera endast i infinit. förekommande sammansatta verbet *rauoir*, nämligen 3:e pers. sing. pres. ind. *ra*, 354 A, och 3:e pers. sing. fut. *rara* i hs. B på samma ställe. Den ännu förekommande infinitivformen *rauoir* finnes här v. 238.

På det bruk, som (enl. Burguy, I: 257, 258) under det 13:e århundradet och ännu senare gjorde sig gällande, att i st. f. *il y a*, *il y avait* etc. använda ensamt *a* (*avoit*) etc. eller *il a* (*avoit*) etc. förekomma här följande exempel: *n'a pas sept ans*, 1; *Ou conseil n'a*, 21; *ou peu de gouuerne a*, 141; *Au monde a entree*, 379; *Es choses mondaines bout a*, 504. Att detta bruk så länge fortlefde, torde, hvad de poetiska [52]) alstren beträffar, till en del bero på en lofvärd sträfvan att undvika den hiatus, som nödvändigt skulle uppstå genom utsättande af *y*, hvarför ock inom den moderna poesien uttrycket *il y a* utbytts mot *il est*. Såsom fel mot de stränga poetiska lagarne måste man derför anse de i denna text förekommande uttrycken *Se faulte y a*, 144 A, och *Mais en tout y a bout et tors*, 549, hvarest hiatus uppstår genom utsättande af *y*.

Estre.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *suis*, 20 B, m. fl.; skrifvet *suiz*, 211 A;
» » » *suys*, 87 B;

---

[52]) Detta utelemnande af *y* fortfor, äfven hvad den prosaiska literaturen beträffar, under följande århundrade. Hos *Rabelais* förekommer ganska ofta skrifsättet *il y ha* i st. f. *il y a*.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *suy*, 87 A, 211 B.
3:e pers. sg. *est*, 97, m. fl.
» » plur. *sont*, 279, m. fl.
Impf. 1:a pers. sg. *estoye*, 43 A, m. fl.; skrifvet *estoie*, 43 B, m. fl.
3:e pers. sg. *estoit* 52, m. fl.;
» » » *ere*, 224 A.
Perf. 1:a pers. sg. *fuz*, 20 A, 85; skrifvet *fus*, 513.
3:e pers. sg. *fut*, 507.
Konj. Pres. » » » *soit*, 374 B.
Impf. 1:a pers. sg. *fusse*, 134 B;
» » » *feusse*, 134 A.
3:e pers. sg. *fust*, 202, 374 A.
Infinit. *estre*, 164.
Partic. *este*, 131, m. fl.

Anmärkningsvärd är den enstaka, troligen för rimmets skull här förekommande imperf.-formen *ere*. Diez säger derom (II: 229), att den ännu fortlefver i munarter, och (enl. Orelli, 191, n. 4) har äfven *Froissart* begagnat densamma. Ehuru denne författare visserligen tillhör en tidigare period än den, hvarom här är fråga, bevisar den omständigheten, att han begagnat denna form, dock åtminstone så mycket, att den först småningom försvann ur språket.

Rörande formen *feusse* säger Burguy (I: 262), att den börjar förekomma mot slutet af det 13:e århundradet och senare blir af allmän användning.

Här må anmärkas formen *rest*, 433 A. Burguy säger (I: 274): »*Estre* prenait souvent la particule réduplicative *re*: *restre* = être à son tour, être encore, de nouveau». Emellertid torde denna form på det dunkla och nästan oförklarliga ställe, den i denna text förekommer, helst böra fattas såsom = det enkla *est*. Så användes nämligen i det äldre språket stundom utan egentlig orsak den iterativa eller adversativa formen (jfr Sche-

LER, Dits et Contes etc. anf. st. I, sid. 139, v. 176 och sid. 141, v. 246).

2. Oregelbundna svaga verb.

Första svaga konjugationen.

Aler.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *vois* (*m'en*), 446 B.
3:e pers. sg. *va*, 13, 32 B; (*s'en va*, 32 A).
3:e pers. plur. *vont* (*s'en*), 618.
Impf. 3:e pers. sg. *aloit*, 68.
Perf. » » » *ala*, 9.
Infinit. *aler*, 397 A, 527.
Partic. *ale*, 526 B.

Förutom ofvan angifna former af det enkla verbet *aler* är äfven att märka den uti uttrycket *on s'en reua*, 578, förekommande formen *reua* af det sammansatta, nu föråldrade verbet *raler*. Detta *s'en raler* motsvaras af det nfr. *s'en retourner*.

Donner.

Ind. Pres. 2:a pers. sg. *donnes*, 557.
Perf. » » » *donnas*, 556.
Konj. Pres. » » » (*pardonnes*, 558).
3:e pers. sg. (*pardoint*, 636).

Huruvida uti formen *doint* *i* är framkalladt genom nasalen, eller *oi* bildadt i analogi med öfriga verb, som i presens diftongera stamvokalen, är svårt att med bestämdhet afgöra. Vi äro emellertid böjda för att antaga det senare. Denna form förekommer (enl. DIEZ, II: 236, och ORELLI, sid. 169) ännu hos *Marot*, *Rabelais* och *Montaigne*. Hos denne sistnämnde förekommer denna form särskildt såsom slutformel i bref. Se t. ex. brefvet *A monseigneur monsieur de L'Hospital: Je supplie Dieu qu'il vous*

doint tresheureuse et longue vie. De Montaigne ce 30 avril 1570 etc.

Trouuer.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *treuue*, 391.
Perf. 1:a pers. sg. *trouuay*, 6 A.
Infinit. *trouuer*, 6 B.
Partic. *trouue*, 128.

Tredje svaga konjugationen.

Couurir.

Partic. *couuers*, 440 A (mask. plur.); *couuert*, 440 B.

Faillir.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *fault*, 119, m. fl.
Konj. Pres. » » » *faille*, 403.
Kondit. » » » *fauldroit*, 48.
Infinit. *faillir*, 198, 565.

Haïr.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *het*, 257.

Issir.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *ys*, 464 A; skrifvet *is*, 464 B.
3:e pers. sg. *ist*, 77 A; » *yst*, 77 B och 378 A.
Partic. Pres. *issant*, 94 A; skrifvet *yssant*, 94 B.
» Pret. *issu*, 139 A; » *yssu*, 139 B.

Ouurir.

Partic. *ouuers*, 540 (mask. plur.).

3. Starka verb.

Första starka konjugationen.

Faire.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *fait*, 41, m. fl.
» » » *faict*, 383 A.

Ind. Pres. 3:e pers. plur. *font*, 419, m. fl.
Impf. 1:a pers. sg. *faisoye*, 45 A; skrifvet *faisoie*, 45 B.
3:e pers. sg. *faisoit*, 53 A.
Konj. Pres. 3:e pers. plur. *facent*, 335.
Impf. 1:a pers. sg. *feisse*, 146, 351 A.
Kondit. 3:e pers. sg. *feroit*, 370.
Infinit. *faire*, 4, m. fl.
Partic. *fait*, 228, m. fl.

Tenir.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *tien*, 116 B.
3:e pers. sg. *tient*, 437.
Impf. 1:a pers. sg. *tenoye*, 38 A; skrifvet *tenoie*, 38 B.
3:e pers. sg. (*s'entretenoit*, 65).
Perf. » » » *tint*, 59.
Partic. (*soustenu*, 287).

Venir.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *vient*, 70, m. fl.
Impf. » » » *venoit*, 68, m. fl.
Perf. 1:a pers. sg. (*deuins*, 369 B).
3:e pers. sg. (*auint*, 366 A; skrifvet *aduint*, 366 B.)
» » » (*deuint*, 369 A).
Fut. » » » (*conuendra*, 12).
Infinit. *venir*, 357, 375 (såsom subst.).
Partic. *venus*, 430 A, 464 A (mask. sing.); *venu*, 430 B, 464 B.

Voir.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *voy*, 114 A, m. fl.
3:e pers. sg. *voit*, 112, m. fl.
Impf. 1:a pers. sg. *veoie*, 501.
Perf. » » » *vy*, 167 A;

Ind. Perf. 1:a pers. sg. *vis*, 155, 167 B.
3:e pers. sg. (*pouruit*, 236 A).
Konj. Pres. 1:a pers. sg. *voye*, 528 B.
3:e pers. sg. (*pouruoye*, 636).
Impf. 1:a pers. sg. *veisse*, 351 B.
Infinit. *voir*, 354.
Partic. *veu*, 164 B.

Andra starka konjugationen.

Astraindre.

Partic. *astrains*, 85 (mask. sing.);
(*contrains*, 87 (mask. sing.).

Clore.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *clot*, 256 A.
Konj. Pres. » » » *close*, 256 B.

Craindre (*Cremir*).

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *craint*, 17, m. fl.
Perf. 1:a pers. sg. *cremy*, 512 A.
Konj. Impf. » » » *cremisse*, 640.
Kondit. 3:e pers. sg. *craindroit*, 203 B.

Destruire.

Partic. *destruit*, 109 A; *destruite*, 109 B.

Dire.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *dy*, 334.
3:e pers. plur. *dient*, 344.
Perf. 3:e pers. sg. *dit*, 60, m. fl.
» » » *dist*, 365 B.
Infinit. *dire*, 281.
Partic. *dit*, 410.

Ännu hos *Marot* förekommer formen *dient* (enl. Diez, II: 246).

Duire.

Partic. duit, 150.

Empraindre.

Partic. empraint, 15.

Escourre.

Infinit. escourre, 430.

Escrire.

Partic. escript, 16.

Manoir (Maindre).

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *maint,* 273.

Mettre.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *met,* 260, m. fl.
Perf. » » » (*promist,* 187).
Konj. Impf. 1:a pers. sg. *meisse,* 638 A;
» » » *mise,* 638 B.
Infinit. mettre, 566, m. fl.
Partic. mis, 76, m. fl.

Plaindre.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *plaint,* 235, m. fl.

Prendre.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *prent,* 169, m. fl.
Impf. 1:a pers. sg. *prenoye,* 95 A; skrifvet *prenoie,* 95 B.
Infinit. prendre, 9 B.
Partic. prins, 131 A, m. fl.

Querre (Querir).

Ind. Pres. 3:e pers. sg. (*requiert,* 248).
Perf. 1:a pers. sg. *quis,* 519.
Partic. (*requis,* 521).

Ännu *Lafontaine* begagnar formen *querre*.

Rataindre.

Partic. *ratains*, 581, 582 A (mask. sing.).

Retraire.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *retrait*, 393 A, 476.
Partic. *retrait*, 395 A.

Tredje starka konjugationen.

Boire.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *boit*, 491.
Infinit. *boire*, 266.
Partic. *beu*, 499.

Chaloir.

Ind. Impf. 3:e pers. sg. *chaloit*, 193.
Infinit. *chaloir*, 219, 429.

Cognoistre.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *congnois*, 129 A.

Courre.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *court*, 392.
Perf. » » » *courut*, 80.
Infinit. *courre*, 428, 466.

Croire.

Infinit. *croire*, 279.

Croistre.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *croit*, 452 A;
» » » *croist*, 452 B.

Deceuoir.

Partic. *decus*, 66 A; *deceus* 66 B.

Deuoir.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *doit*, 231 A, m. fl.;
» » » *doibt*, 231 B, m. fl.

Doloir.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *dueil*, 447 A;
» » » *deul*, 447 B.
Infinit. *doloir*, 222.

Gesir.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *giz*, 467 A; skrifvet *gis*, 467 B.
3:e pers. sg. *gist*, 371.
Impf. » » » *gisoit*, 22.

Lire.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *lit*, 290 B;
» » » *list*, 290 A.

Moudre.

Partic. *moulu*, 258 B.

Mourir.

Infinit. *mourir*, 307 B, m. fl.;
morir, 307 A, m. fl.

Paistre.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *paist*, 161.
Partic. *peu*, 164 A.

Plaire.

Ind. Impf. 3:e pers. sg. *plaisoit*, 51.

Pouuoir.

Ind. Pres. 1:a pers. sg. *puis*, 625.
3:e pers. sg. *peut*, 215 A, m. fl.;
» » » *peult*, 215 B, m. fl.
Perf. » » » *pot*, 508 A.

Ind.	Fut.	3:e pers. plur.	*pourront*, 466.	
Konj.	Impf.	1:a pers. sg.	*peusse*, 153.	

Sauoir.

Ind.	Pres.	1:a pers. sg.	*scay*, 117, m. fl.
		3:e pers. sg.	*scet*, 618.
Kondit.		1:a pers. sg.	*sauroie*, 201 A;
		» » »	*saroie*, 201 B.
Infinit.	*sauoir*, 154.		

Souloir.

Ind.	Impf.	3:e pers. sg.	*souloit*, 443 A.
		3:e pers. plur.	*soloient*, 443 B.

Tollir.

Partic. *tollu*, 106 B; *tollue*, 106 A.

Här har formen *tollir* upptagits, emedan det företrädesvis var denna, som *Rabelais* och hans samtida erkände (jfr Orelli, sid. 237, n. 3).

Valoir.

Ind. Pres. 3:e pers. sg. *vault*, 145, m. fl.

Vouloir.

Ind.	Pres. 3:e pers. sg.	*veult*, 280, m. fl.
Infinit.	*vouloir*, 317 A (såsom subst.).	
Partic.	Pres. *voulant*, 388 B.	

4. Anomala verb.

Naistre.

Partic. *ne*, 60.

Viure.

Ind.	Pres. 3:e pers. sg.	*vit*, 233, m. fl.;
	» » »	*vist*, 112 A, m. fl.
Infinit.	*viure*, 163, m. fl.	
Partic.	*vescu*, 569.	

VII. Partiklarne.

Såsom naturligt är, kunna ej partiklarne vara af samma intresse som de föregående ordklasserna. Icke desto mindre erbjudes äfven här tillfälle till åtskilliga anmärkningar. Än påträffas nämligen ord, som ur det moderna språket försvunnit, än sådana, som, om de der finnas qvar, brukas i en annan betydelse än den, hvari de i föreliggande text förekomma.

I. Adverbet.

Adez, 133, 239, m. fl. (stundom skrifvet med *s*) motsvarar till betydelsen de moderna adverben *aussitôt*, *toujours* och har i nya franskan spårlöst försvunnit.

Adonc, 80, m. fl. (också skrifvet **adont**) och **adonques,** 124 A, hafva i det nya språket efterlemnat en förkortad form uti konjunktionen *donc*, förekommande under formen *dont* v. 113 B i sin ursprungliga, temporala betydelse = *alors*.

Assez, 409, m. fl. synes ännu i denna text [53]) hafva den i äldre språket vanliga betydelsen »mycket» (jfr det ital. *assai*).

Aucunesfois, 389 B, begagnades i gamla franskan, såsom här, ofta i samma betydelse som *quelquefois*, likasom *aucun* ofta var likbetydande med *quelque*. Ännu hos *Rabelais*, *Amyot* och *Montaigne* förekommer detta ord. Härvid är dessutom att märka användningen af *aucun* i pluralis.

Derrain (au), 179, i betydelsen *à la fin* har i moderna franskan upphört att användas [54]) (s. n. **au premier).** Formen *derrain*, uppkommen genom sammandragning af det prov. *dereiran*, har i sin ordning utvid-

---

[53]) Äfven *Marot* skrifver: *il est vieil assez.*

[54]) Jfr hos *Charles d'Orléans: Mais au derrain ils s'en trouvent punis Par Loyaulté dont ils sont ennemis.* För öfrigt träffas detta ord ännu hos *Marot.*

gats till *derrenier*, hvaraf slutligen den nfr. formen *dernier* uppkommit.

Hui, 363 A, (skrifvet **huy,** 363 B, 404) brukas numera endast i några få uttryck, nämligen *ce jour d'hui* (*cejourd'hui*), *d'hui en un an*, motsvarande det svenska uttrycket »inom natt och år», samt *d'hui en un mois*, af hvilka dock de tvenne senare hålla på att mer och mer försvinna ur språket.

Ia, 249, 417, förekommer i den ursprungliga betydelsen *jamais* (ej = *déjà*, såsom stundom hos *Comines*) [55].

Ius, 397 A, står här tillsammans med sin motsats *sus* och betyder *à bas, à terre.* BURGUY säger (II: 301): »On employait souvent *sus et jus* avec un verbe exprimant l'idée d'un mouvement corporel, pour dire *çà et là, de côté et d'autre, partout, aller et venir dans un endroit*». Det ställe, der ordet i denna text förekommer, öfverensstämmer också med detta BURGUYS yttrande. Detta ställe lyder nämligen: *Pour monter n'aler sus ne ius.*

Moult, 114, m. fl. (skrifvet **mout,** 165 A) betyder *beaucoup, bien, très*, för hvilka adverb det i nya franskan helt och hållet fått vika [56].

Onques, 181, betyder *jamais*. BURGUY säger derom (II: 311): »Il s'est conservé jusqu'à nos jours (onc, onques ou oncques); cependant il a vieilli et on n'oserait guère l'employer que dans le style marotique et dans la poésie badine».

Ore, 96 A, (skrifvet **ores,** 195, och med den äfven i nya franskan brukliga formen **or,** 87, m. fl.) betyder i denna dikt öfverallt *maintenant*. Ordets användning är numera långt inskränktare än förr. LITTRÉ säger derom: »Aujourd'hui, conjonction qui sert à lier la mineure d'un argument à la majeure, et dont la signification est une

[55]) Jfr P. A GEIJER, anf. st. sid. 15.

[56]) Af *Rabelais* begagnas detta adverb någon gång, men tyckes emellertid hålla på att hos honom försvinna.

dérivation de celle de *ore*, maintenant». — »*Or* sert aussi à lier un discours à un autre». — »*Or* sert à exprimer l'exhortation». Deremot har dess rent temporala betydelse ur det moderna språkbruket försvunnit.

Peu, 33 A, m. fl. förekommer äfven under formen **pou,** 33 B, m. fl. och **poy** [57]), 648 A. Rörande denna sista form säger ORELLI (sid. 355), att den är den vanligaste under språkets äldre tider. Om ock detta ORELLIS påstående möjligen kan anses något förhastadt, är dock att märka åtminstone uttrycket *por poi que*, som t. ex. i *Ch. de Roland* ganska ofta förekommer.

Premier (au), 179, »i början», har upphört att i moderna franskan användas (s. o. **au derrain**).

Sus, 397 A, betyder *en haut*. Detta *sus* är nu föråldradt utom i några vissa uttryck: *en sus de* i betydelsen *au delà* samt i sammansättningen *dessus*. Vid detta ord är ock att märka, att det vv. 105 B och 402 B förekommer i rent prepositionell användning [58]) i st. f. *sur*, som står v. 402 i hs. A. På förra stället har denna hs. en annan läsart.

Tousdiz, 69 A, m. fl. (skrifvet **toudis,** 69 B, m. fl.) har i nya franskan fått vika för det likbetydande, äfven i denna text under formen *tousiours*, 56 B, förekommande ordet *toujours*.

Likasom **tout** ofta förbands med *maintenant* och andra uttryck, t. ex. *tout pour voir, tout de voir* (jfr MÄTZNER, Altfr. L. anf. st. sid. 242), är det i denna text förbundet med *partout*, 380, för att förstärka detta adverbs betydelse.

---

[57]) Detta *poy* (*poi*) har bildats genom tilläggande af *i* till det af den ursprungliga formen *pau* uppkomna *po*. (Jfr rörande detta tilläggande af *i* följ. former: gfr. *mei, tei, sei;* nfr. *moi toi, soi;* prov. *sui;* it. *noi, voi*, m. fl ; sp. *soy, doy, estoy*, m. fl.).

[58]) Denna dess användning hade redan vid slutet af det 13:e århundradet fått en stor utsträckning. Noga bör emellertid fasthållas de båda ordens skilda ursprung: *sus* af *susum* och *sur* af *super*. Ännu det 16:e århundradets förff. använde gerna *sus* i st. f. *sur*; så t. ex. *Rabelais*, som nästan uteslutande så gör.

Här må anmärkas det v. 319 A förekommande adverbiala uttrycket *sa guise* i st. f. *à sa guise*. Skulle detta uttryck måhända vara att fatta såsom ett slags accus. absolutus? Till jemförelse må uppställas det i gamla franskan så ofta förekommande *sun escientre*, t. ex. *Ch. de Roland*, v. 1116, och *men escientre*, ibid. v. 2073. (Jfr samma elliptiska uttryckssätt hos DANTE, Inf. Canto XVIII, 6: *suo loco* i st. f. *a suo luogo*, hvilket väl dock bäst är att betrakta såsom ett fullt latinskt uttryck. Emellertid sades i den äldre italienskan äfven *tutto ciò* i st. f. *con tutto ciò*). Ännu i moderna franskan förekomma också uttryck sådana som *quelque* (*autre, nulle*) *part* i st. f. *en quelque* (*autre, nulle*) *part*.

Negationen.

Hvad de negativa partiklarne beträffar, är att märka, att **ne** i öfverensstämmelse med det i gamla franskan ofta förekommande språkbruket icke sällan begagnas ensamt, der man enligt det nya språkets lagar skulle väntat fyllnadsord (*pas, point*). Såsom exempel härpå må tjena vv. 21, 67, 131 A, 193, 226. Detta är för öfrigt ett bruk, som fortfor ända till slutet af det 16:e århundradet [59]).

Att i st. f. det moderna *ni* skrifva **ne** (= *nec*), hvilket framför vokal eliderar *e*, t. ex. vv. 24 A, 25 A, är i denna text konseqvent genomfördt, t. ex. vv. 43, 44, 72, 203, m. fl. Detta skrifsätt iakttogs äfven af författare under det 16:e århundradet, t. ex. *Amyot* och *Montaigne* (enl. ORELLI, sid. 404) och *Noël du Fail* (enl. G. F. GÜNTHER, anf. st. sid. 50), ehuru man dock bör anse, att vid denna tid det nya bruket *i allmänhet* gjort sig gällande. Redan *Froissart* visar exempel på *ni*, men å andra sidan saknas icke heller exempel på *ne* ännu hos *Molière*.

---

[59]) Jfr rörande detta förhållande hos *Montaigne* FR. GLAUNING, anf. st. sidd. 420 ff.

Uti v. 345 A är **riens** användt såsom fyllnadsord till negationen [60]) i st. f. de vanligare *pas* eller *point*, hvilket senare också på samma ställe uti hs. B förekommer. Rörande **mie,** 157, såsom fyllnadsord s. n. *Ordförteckn.*

2. Prepositionen.

Ännu färre än vid adverbet äro de afvikelser från det närvarande språkbruket, som vid prepos. förekomma.

De, 621, är efter verbet *penser* framför en infinitiv användt, der det moderna språkbruket fordrar *à*. Rörande samma förhållande hos *Comines* jfr Paul Toennies, anf. st. sidd. 40, 41. Detta bruk fortfor ännu under det 17:e århundradet.

Dedens, 59, 286, är begagnadt såsom preposition i st. f. *dans*. Denna användning har numera, ehuru först sent, upphört. Ännu under det 17:e århundradet förekommer detta bruk.

Deuant, 160, är användt i samma betydelse som *avant*, hvilket bruk äfven iakttogs af *Comines* (jfr Paul Toennies, anf. st. sid. 36). Exempel härpå från *Bossuet* och *Pascal* anför Burguy (II: 346). Äfven *Boileau*, *Racine* och *Voltaire* begagnade stundom *devant* i st. f. *avant*.

En, 527 B, erbjuder ett exempel på sin forna användning framför städers [61]) namn, en ställning, hvari denna preposition efter det 17:e århundradet upphört att brukas.

Encontre, 207, är användt i samma betydelse som det enkla *contre*. Denna preposition, nu föråldrad, begagnades (enl. Littré) ännu under det 17:e århundradet.

En lieu de, 4, användt af *Marguerite de Navarre*, t. ex. *L'Heptam. des Nouvelles*, I:e Journée, X:e Nouv.,

---

[60]) Jfr Mätzner, Altfr. L. anf. st. sid. 237, der några exempel på denna sak anföras både från gamla franskan och provençalskan.

[61]) Samma användning af *en* och just framför samma substantiv förekommer hos Scheler, Dits et Contes etc. anf. st. I, sid. 10, v. 253.

brukades (enl. ORELLI, sid. 383) ännu af *Marot*, men har sedermera utträngts af *au lieu de*.

Fors, 271, m. fl., **fors de,** 193, hafva i det moderna språket fått vika för *hors*, en form, hvarpå för öfrigt exempel förekomma redan under det 13:e århundradet. Att regeln angående *kasusprepositionernas upprepande* framför tvenne eller flera substantiv ännu i denna text ej är stadgad, visa vv. 5 A, 116 A, 347 B och 408 B, ett förhållande, som ingalunda bör förefalla underligt, enär samma underlåtenhet, om ock sällan, äfven i det moderna språket förekommer (jfr MÄTZNER, sid. 468).

3. Konjunktionen.

Bland partiklarne äro konjunktionerna de, som i sin användning visa det minsta antalet afvikelser från det närvarande språkbruket.

Ains, 167, betyder *mais, mais bien plutôt* och har efter det 16:e århundradet upphört att användas.

Aincoiz, 509, betyder *mais, mais bien plutôt* och har i likhet med föreg. ord försvunnit ur språket [62]).

Pour ce que, 142, 389 A, är användt i st. f. det nfr. *parce que*. Detta bruk varade till slutet af det 16:e århundradet [63]) (enl. BURGUY, II: 388). Jfr PAUL TOENNIES, anf. st. sid. 88.

Que, 384 A, uti uttrycket *froide que glace* är användt i st. f. *comme* (jfr hs. B: *com glace*). Emellertid anses af *H. Stephanus*, Hypomn. p. 209 (enl. DIEZ, III: 168) detta såsom ett elliptiskt talesätt: *faire que sage* således = *faire ce que feroit un sage*. Exempel [64]) på detta både

[62]) Det användes till det 16:e århundradet (enl. BURGUY, II: 376).

[63]) Rörande exempel härpå hos *Montaigne* jfr Fr. GLAUNING, anf. st. sid. 415.

[64]) Härtill må läggas från *Ch. de Roland* t. ex. v. 1053, *Jo fereie que fols;* v. 1209, *Il fist que proz;* v. 2423, — — — *ad fait que proz.* Jfr ock MÄTZNER, Altfr. L. anf. st. sid. 125.

i gamla franskan och provençalskan ganska vanliga bruk finnas hos DIEZ, anf. st.

Se (= *si*), 144, 202, 204, m. fl. är skrifvet i st. f. det nfr. *si*, ett skrifsätt, som (enl. BURGUY, II: 391) ej är det ursprungliga, utan uppkommet efter det 12:e århundradet, för att ordet derigenom skulle skiljas från *si* (= *sic*). I öfverensstämmelse med det moderna bruket är *e* uti detta *se* elideradt framför *il* uti vv. 267, 269, 324, 327 A.

Si (= *sic*) begagnas ofta, i enlighet med det gfr. språkbruket, i början af en sats i st. f. *et*, t. ex. vv. 117, 208, m. fl. och med elideradt *i* (jfr DIEZ, III: 481) framför *est*, 285 A. Rörande detta bruk anmärker DIEZ (III: 404), att det fortfor till det 15:e århundradet, och i så fall är föreliggande text att betrakta såsom en af de yngsta, hvari det förekommer. På det af TOBLER, anf. st. sid. 24 anmärkta bruket af *si*, att det ej blott, såsom DIEZ tyckes antaga, inleder eftersatsen till kausala och konditionala (såsom här v. 434 A) adverbialsatser, utan äfven predikatet efter subjektssatser eller efter till subjektet hörande relativsatser, möta äfven här exempel, nämligen vv. 185 A, (*Esperance qui doulz lait a* — — —) *Si me nourry et alaita;* 348, *Or qui a des biens si les garde;* 511 B, *Qui craint folz sy se garde d'eulx;* 619 A, *Au fort, qui l'a bon si l'enuie.* (Jfr ock MÄTZNER, Altfr. L. anf. st. sidd. 126 och 137).

Si non, 444, är derför anmärkningsvärdt, att det förekommer, utan att vara föregånget af *rien.* I moderna franskan begagnas nämligen *sinon* i uttrycket *ne . . . . rien . . . . sinon.* Detta undertryckande af adverbet *rien* fortfor äfven under det 16:e århundradet.

Tant que, 265, betyder »till dess», en betydelse, hvarpå det nfr. språkbruket erbjuder högst få exempel.

Ortografien.

Det torde ej sakna sitt intresse att under denna rubrik rörande ordens utseende anmärka, hvad som ej kunnat inrymmas inom den egentliga grammatikens område. Inledningsvis må nämnas, att denna text, om någon, utmärker sig för mycken ostadighet i sitt skrifsätt, hvilket ock är ganska naturligt, enär den tillhör en tid, under hvilken alla literära alster i mer eller mindre grad bära spår af den latiniseringslust, som då så mycket gjorde sig gällande. Man ville grafiskt närma orden till deras latinska ursprung [65]), men råkade dervid ofta in på öfverdrifter, så att ord icke sällan förekomma, i hvilka en mängd öfverflödiga bokstäfver besvära ögat. Någon vidare betydelse hade emellertid detta skrifsätt icke. Att nämligen uttalet genom detta öfverlastande icke förändrades, låter lätt tänka sig. Genom konstlade medel kunde naturligtvis icke det af folket en gång antagna ljudet lida någon ändring. Men icke blott denna oriktigt tillämpade *etymologiska* princip har i denna dikts skrifsätt gjort sig gällande. Ofta finner man ock den *fonetiska* principen iakttagen. På sådant sätt låter nämligen förvexlingen mellan olika vokaler, t. ex. *ai* och *e*, förklara sig. Så måste ock vexlingen mellan *c* och *s* uppfattas o. s. v.

I. Vokaler.

A. Denna vokal visar få afvikelser från det moderna språket. Att märka är emellertid, att den uti ordet *âge*

---

[65]) Börjadt under det 14:e århundradet tilltog detta bruk under Renaissancen i en ofantlig grad särskildt på grund af det inflytande, som lärda boktryckare utöfvade. Bland dessa må särskildt *Robert* och *Henrik Stephanus* framhållas. En väl behöflig reaktion gjorde sig dock med *Petrus Ramus* och den nya skolan gällande, hvarvid man sökte återgå till det fonetiska systemet. Ehuru detta misslyckades, och den oriktiga ortografien ända till slutet af det 17:e århundradet användes, var emellertid början gjord till ett bättre. Det är af intresse att se, huru ännu i dag många spår af det lärda skrifsättet qvarstå, t. ex. *pouls* (i st. f. *pous*), *pauvre* (i st. f. *povre*), *taureau* (i st. f. *toreau*) bredvid *oser*, *oreille* o. d.; — *baptiser* (i st. f. *batiser*) bredvid *acheter* o. s. v.

skrifves dubbelt [66]) i hs. B, t. ex. vv. 118 och 367, under det att hs. A skrifver *age*, utom v. 367, der formen *eage* förekommer. Såväl *aa* som *ea* i st. f. *a* är naturligtvis af ingen betydelse för uttalet. Vid den tid, hvarom här är fråga, äro nämligen *aa* och *ea* icke längre, såsom fallet var i den egentliga gammalfranskan, tvåstafviga, ehuru visserligen ordets härkomst från *ætaticum* egentligen så fordrar. I texter från såväl ifrågavarande som näst följande århundrade måste således skrifsättet *aa* eller *ea* betraktas såsom helt enkelt en ortografisk egendomlighet.

I öfverensstämmelse med uttalet är *a* skrifvet i st. f. *e* uti adverbet *competamment*, 218.

Beträffande det nasala *a* s. n. vid **E**.

E. Att *a* och *e* såsom nasala ofta stå i st. f. hvarandra [67]), låter lätt tänka sig. Så står t. ex. *a* i st. f. *e* uti *tans*, 525 A; så *e* i st. f. *a* uti *dedens*, 59, *menger*, 196 A, *garde-menger*, 462 A, (jfr Wilhelm Wackernagel, Altfranzösische Lieder und Leiche aus Handschriften zu Bern und Neuenburg, mit grammatischen und litteratur-historischen Abhandlungen. Basel, Schweighauserische Buchhandlung, 1846, sid. 127).

Hvad som redan vid verben varit tillfälle att märka, är, att *e* ofta är grafiskt bibehållet framför *i* och *u*, der det i moderna språket genom kontraktion uppgått i den följande vokalen, t. ex. *deceus*, 66 B, *repeu*, 162, *peu*, 164 A, *veu*, 164 B, *deusse*, 449, *eusse*, 474 A, m. fl., *meisse*, 638 A, (s. n. *Versifik.*).

Det stumma *e* i slutet af ord är ofta bortfallet, t. ex. *com*, 2 B, 116 B, *encor*, 117, (der dock metern fordrar

---

[66]) Denna dubbla skrifning af *a* är uppkommen genom öfvergången af *e* till *a*, något, som i tonlös stafvelse ofta är händelsen.

[67]) Denna likhet i ljudet mellan *an* och *en* är det ock, som gjort, att äfven i moderna franskan ord skrifvas med *an*, hvilka egentligen på grund af sin etymologi skulle skrifvas med *en*, t. ex. *séant*, *courant* (jfr Mätzner, sid. 66).

encore) och v. 370. I motsats häremot är det finala *e* bibehållet uti *eaue* [68]), 109 B, 490, 491, under det att i det moderna *eau* detta *e* är apokoperadt. Inuti är *e* bibehållet uti *esperit* [69]), 19, (*esperis*, 310) och *larrecin*, 274 A, (*larecin*, 274 B), för hvilka former det moderna språket genom vokalens synkopering erbjuder *esprit* och *larcin*.

Orden *mayne*, 50 A, (*mayne*, 50 B) och *amaine*, 435, hafva enligt gfr. språkbruk [70]) diftongerat stamvokalen *e* till *ai* (*ay*), emedan accenten ligger derpå. Analogt härmed förhålla sig *treuue* [71]), 391, *pardoint*, 636, *recoeuure*, 353 A. (Jfr härmed de af *tenir*, *devoir*, *pouvoir* och *vouloir* härstädes förekommande former, hvilka äfven i den moderna franskan bibehållit sin diftongering).

Uti *lesse*, 82, 220 B, *het*, 257, *scet*, 618, *m'ede*, 622 A, har den fonetiska principen gjort sig gällande, i det att *e* skrifvits i st. f. *ai*.

I och **Y**. Emellan dessa vokaler är ofta ingen skilnad iakttagen. Samma ord skrifves än med *i*, än med *y*, t. ex. *ainsy*, 2, m. fl. och *ainsi*, 30 A, m. fl.; *voye*, 7 A, och *voie*, 7 B; *ioye*, 10, 23, i båda hss., och likasom *y* är skrifvet i detta ord i st. f. *i*, så är *i* skrifvet i st. f. *y* uti t. ex. *noie*, 96 A.

O. Här må anmärkas den svårförklarliga formen *courps*, 19 A. Om äfven öfvergång af *o* i position till

---

68) Så skrifves ordet stundom äfven af förff. från det 16:e århundradet.

69) Formen *esperit* är äfven derför anmärkningsvärd, att den visar, hurusom äfven gamla franskan var underkastad inflytandet af den ljudlag, som (enl. Diez, I: 175, 176) inom spanskan och provençalskan har sin egentliga kraft, nämligen att mot *e* utbyta ett till tonlöst öfvergånget latinskt *i*, om den följande stafvelsen innehåller ett betonadt *i*.

70) I den mon som det verkliga skälet till de genom denna diftongering vållade olika verbalformer försvunnit ur språkmedvetandet, återfördes de tvenne olika formerna till en enda, hvarvid än indikativen (t. ex. uti *pleurer, demeurer*), än infinitiven (t. ex. uti *je trouve* af *trouver*) togs till norm.

71) *Treuve* träffas ännu hos *Montaigne*. Äfven *Molière* skrifver (Le Misanthrope, I, I) *treuve*, rimmande med *veuve*.

ou icke alldeles saknar exempel i moderna franskan, hvilket *cour* (*chors*) och *tourne* (*torno*) bevisa, skulle man dock nästan vara färdig att utan tvekan anse detta enstaka *courps* såsom tillkommet genom afskrifvarens förbiseende, om icke från åtminstone det 16:e århundradet talrika exempel derpå förekomme, att *ou* står, der det moderna språket har *o*, och det t. o. m. äfven i position, såsom fallet är med detta *courps*. Så t. ex. *Olivier de Serres: fourmages; Mathurin Régnier: fourment; Rabelais, toust, bientoust, tantoust* o. s. v.

U. Denna vokal är genom omställning bibehållen i ordet *vuit*, 462 A, (skrifvet *vuyt*, 462 B). Rörande upplösningen af *l* till *u* s. n. vid **L**. Vacklan mellan vokalförbindelserna *ue* och *eu*, hvilka båda motsvara ljudet *ö*, förekommer t. ex. i ordet *cœur*, som i hs. A öfverallt skrifves *cuer*, i hs. B deremot *cueur*, och i *dueil*, 225 A, m. fl. bredvid *deul*, 225 B, m. fl.

2. Konsonanter.

Enligt hvad redan blifvit antydt, möta ej sällan konsonanter, hvilka blott hafva betydelsen af etymologiska tecken, utan att i något afseende inverka på uttalet.

B. Denna konsonant förekommer uti t. ex. *doibt*, 231 B, *soubz*, 305 A, *doubte*, 465, 470, m. fl., då deremot redan i den äldre franskan den lagen gjorde sig gällande, att *b*, åtföljdt af en annan konsonant, bortfaller.

C. Förbindelsen *ct* uti orden *sainct*, 240 B, *faict*, 383 A, och *traictie*, 645 A, är ingalunda att betrakta såsom en gammalfranskan tillhörande ortografi. Under språkets äldre tider öfvergick nämligen *ct* till *it*, och det var först genom inflytande af den bekanta latiniseringslusten, som *c* insattes emellan *i* och *t*, enär man icke insåg, att det lat. *c* redan genom *i* var återgifvet. Uti

formerna *scay*, 117, m. fl. och *scet*, 618, bör (jfr Aug. Fuchs, Über die sogenannten unregelmässigen Zeitwörter in den romanischen Sprachen. Berlin, A. Asher & Comp., 1840, sid. 216) *c* ej fattas såsom ett minne af det latinska ursprunget — förutsatt, att detta vore *scire* och icke, såsom fallet är, *sapere* — utan endast såsom en förstärkning af det initiala *s*[72]). Rörande skrifsättet *c* i st. f. *ch* uti ordet *rice* s. o. sidd. 56, 57.

F. Ordet *neufue*, 49, är ett exempel derpå, att ord, som i maskul. ändas på *f*, och som således i femin. antaga ändelsen *ve*, i den feminina ändelsen återtagit maskulinets *f*.

G. Tilläggandet af ett stumt *e* efter *g* uti verb på *-ger* framför *a* och *o* för bibehållande af konsonantens palatala ljud är i denna dikt icke iakttaget, t. ex. *songoye*, 25, *rongoye*, 26, *changoye*, 166, *mengant*, 191. I st. f. *j* är *g* skrifvet uti *getter*, 349 A, och de af verbet *gésir* här förekommande former, t. ex. vv. 371, 467. Detta skrifsätt är (jfr G. Paris, anf. st. sid. 90) uppkommet, för att förekomma förvexling med diftongen *ie* på den tid, då ännu ingen skilnad i beteckningen mellan *i* och *j* förefans [73]). Att detta skrifsätt här är bibehållet, är så mycket naturligare, som det ännu i moderna franskan i många ord förutom det ofvannämnda *gésir* är iakttaget, i hvilka de beslägtade språken skrifva *j* (*i*), t. ex. *congé* (prov. *comjat*, *conjat*), *étranger* (it. *straniero*), *songer* (prov. *somjar*, *sompniar*). Uti den latinska förbindelsen *gn* inuti ord uteslöt gamla franskan *g*, t. ex. *conoistre*. Äfven här återinsatte latinisterna det en gång bortfallna, stum-

---

72) Andra exempel på samma förstärkning af det initiala *s* äro *scituation* hos t. ex. *Marg. de Navarre* (Prologue) och *scilence* (jfr Scheler, Dits et Contes etc. anf. st. II, sid. 60, v. 86). Äfven det ännu i dag brukliga skrifsättet *sceau* i st. f. *seau* (af *sigillum*) må här påpekas.

73) Likaledes skrefs i äldre texter ofta *g* i st. f. *j* framför *i*, för att undvika det dubbla *i*.

ma *g* och skrefvo *cognoistre*, hvarpå exempel i denna dikt möta i *congnois*, 129 A, och *congnoissance*, 127.

L. Det grafiska tillfogandet af ett redan till *u* upplöst *l*[74]) såsom ännu i dag uti vissa nomina propria, t. ex. *Thibault*, *Arnault* (jfr Mätzner, sid. 83), visar sig iakttaget uti t. ex. *fault*, 196, m. fl., *vault*, 175 A, m. fl., *faulte*, 144 A, *seaulme*, 321 B, *mieulx*, 482 B, o. s. v. Uti *deulx*, 510 B, är *l* skrifvet, utan att det lat. etymon dertill ger någon anledning. Rörande denna form säger Burguy (I: 110), att den tillhör den picardiska dialekten, och att den jemte den i Ile-de-France förekommande formen *dels* är att härleda från slutet af det 13:e århundradet. Uti *soulhaïde*, 363 B, är *l* likaledes utan etymologisk grund grafiskt tillfogadt. Hvad *peult*, 215 B, m. fl. beträffar, är detta en form, som troligen har analogien med *veult* att tacka för sitt *l*.

P. Vid denna konsonant vilja vi endast påpeka ord sådana som t. ex. *escript*, 16, *sepmaine*, 52, 254, *autompne*, 456 B, *racompter*, 639 B.

S. Konseqvent bibehållet är *s* inuti ord framför konsonant, der det i nya franskan nästan öfverallt bortfallit och ersatts genom den föregående vokalens accentuering utom i några nomina propria, t. ex. *Aisne*, *Duchesne*, m. fl. Att på detta bibehållande af *s* anföra exempel är öfverflödigt,då de i så stor mängd förekomma. Ett enda undantag från detta gamla bruk är att märka, nämligen *citerne*[75]), 491. Förbindelsen *ns*, som i gamla franskan förvandlades till *s*, återinsattes sedermera uti *pris* och dess sammansättningar. Så förekommer i denna text *prins*, 131, m. fl. Detta skrifsätt fortfor under det

---

[74]) Redan hos *Guiot de Provins* förekommer *l* ofta efter ett till *u* upplöst *l* (jfr Eisentraut, anf. st. sid. 15).

[75]) Om detta *citerne* säger Aug. Brachet, anf. st. sid. 137, n. 2, att det är att räkna bland de få ord, i hvilka *s* redan från början försvunnit.

16:e århundradet. Såsom en följd af den fonetiska principen med åsidosättande af den etymologiska har man att anse vexlingen mellan det sibilerande *c* och det skarpa *s* uti t. ex. *serf*, 161 A, 581 A, *se* uti uttrycket *se me semble*, 197, 481 A, samt i uttrycket *esse* (= *est-ce*), 337 A, *soussy*, 411, *dance*, 589, o. s. v. Deremot visa formerna *poucins*, 63 A, *facent*, 335, och *herice*, 325, ännu det etymologiska *c* i motsats mot det moderna språket. Uti orden *vist*, 112 A, m. fl. och *bastaille*, 197 B, måste det icke etymologiska *s* anses bero på en felaktig analogi med de många fall, då *s* etymologiskt riktigt i gamla franskan står, der det i den moderna bortfallit. (Jfr emellertid Diez, I: 456, 457, samt II: 233, not., på hvilket senare ställe det i *Eden* af 842 förekommande *dist* härledes från *debet*. Häri lemnas således exempel på en labials öfvergång till *s*. Jfr ock *Sur les Serments de 842* af Paul Meyer uti *Romania*, 1874, Juillet, sid. 373).

T. I öfverensstämmelse med det gfr. språkbruket är *t* bortfallet framför det flexiviska *s* uti t. ex. *cours*, 27, m. fl., *fais*, 237 A, *esperis*, 310. Hvad deremot *puis*, 490, angår, är det svårt att uppställa detta ord som exempel på bortfallandet af *t*, enär möjligen det i detta ord befintliga *s* har uppkommit af det till spirant öfvergångna *t*, i likhet med hvad fallet är uti t. ex. *tiers* och *palais*. I det fallet kan dock *puis* betraktas såsom exempel på ifrågavarande förhållande, att, ehuru ordet står i casus obl., *s* är att anse såsom en qvarlefva af det gamla nominativmärket, något, som väl äfven icke utan skäl skulle kunna antagas, då denna form ingalunda är den enda i vår text, som visar, huru känslan af kasus vid denna tid helt och hållet försvunnit ur språkmedvetandet. I det moderna *puits* torde också *s* näppeligen på annat sätt vara att förklara.

Den finala medians hårdnande till tenuis är en ortografisk lag såväl i gotiskan och mhtyskan som i gamla

franskan och provençalskan. Häruti skilja sig dessa språk från den nya franskan, der detta hårdnande endast omfattar *v* samt *d* i gerundierna på *ant* (= lat. *ando*, *endo*) [76]. De i denna text förekommande exemplen på detta hårdnande äro bland andra: *grant*, 165, *piet* [77], 399 A, *lonc*, 409 A, *viellart*, 471, *lart*, 473 B, 474 A. Jfr Diez, I: 397 och 442.

Anställer man slutligen en jemförelse mellan denna texts ortografi och den moderna franskans beträffande konsonanternas gemination, skall man finna, att å ena sidan enkel konsonant ofta här är använd, hvarest moderna franskan har dubbel, t. ex. *balades*, 88 B, *aport*, 110, *alegier*, 151 A, *aleguier*, 152 A, *banis*, 167, *alaita*, 185, *apelle*, 242 B, *aproche*, 249 A, *acroche*, 250 A, o. s. v. Å andra sidan och i lika, om ej ännu högre grad visar sig böjelsen att fördubbla. Stundom låter denna gemination förklara sig genom assimilation, t. ex. *meffaisoit* (*ff* af *sf*), 54 A, *ditter*, 83, 93, *getter*, 349 A, (*jetter*, 349 B), *traittie*, 645 B. I andra ord saknas deremot härför all etymologisk grund, och det synes, som skulle geminationen hafva användts, för att grafiskt antyda den föregående vokalens korthet, t. ex. *comme* (= det nfr. bruket), 4 B, m. fl. bredvid *come* (etymologiskt riktigt), 4 A, m.

[76]) Såsom ett enstaka fall har man att betrakta partikeln *dont* (= *de unde*), säger Wackernagel (anf. st. sid. 128), men äro då ej hit att räkna t. ex. *vert*, *souvent*? Om ock det senare af dessa ord kan förklaras såsom bildadt efter *repente*, qvarstår dock i alla händelser det första.

[77]) Detta ord är ett exempel på den sträfvan, som särskildt under det 14:e århundradet gjorde sig gällande, att i sin etymologiska rätt återinsätta det ursprungliga finala *t*, som i det äldre språket ofta bortföll. Så skrefs nämligen t. ex. detta ord i den äldre franskan vanligen *pie*, förekommande äfven här vv. 336 och 649 A, då deremot nya franskan har det etymologiska *d* och naturligtvis utan förhårdning. Visserligen erbjuda redan långt äldre texter, t. ex. *Ch. de Rol.*, icke sällan former med finalt *d*, hvilket isynnerhet gäller om de anglo-normandiska hss. Detta förhållande torde emellertid rättast böra förklaras såsom ett försök af afskrifvarne att finna en typ för det ljud, som än ljöd såsom *t*, än alls icke hördes.

fl., *souppe*, 191 A, bredvid *soupe*, 191 B, *reffuse*, 248, *gloriffier*, 559 A, bredvid *glorifier*, 559 B, m. fl. Fördubblingen af *s* uti *pensse*, 2 A, *penssant*, 26 A, *penssay*, 192 A, betecknar troligen, att *s* skall uttalas med sitt skarpa ljud. Ännu i dag har språket ingalunda kommit till någon bestämdhet rörande konsonanternas gemination. Många äro de inkonseqvenser, hvartill det i detta afseende gör sig skyldigt. Jfr t. ex. följande former: *consonnance* och *dissonance*, *félonie* och *baronnie*, *agrandir* och *aggraver*, *aplanir* och *applaudir* o. s. v.

Versifikationen.

Det versslag, hvarpå *Le Passe-temps Michault* är skrifvet, är den sjuradiga stansen eller, såsom den någon gång kallas, *septain.* Hvarje vers innehåller åtta stafvelser, ett versslag, som är att räkna bland de äldsta, enär man finner det användt redan uti *les romans de gestes* och *les fabliaux.* Den åttastafviga versen lämpar sig för *odet*, *elegien*, *epigrammet* och *rondeaun*, mindre för *balladen* och *sonnetten.* Om denna vers är att märka, att den icke är underkastad cesurens lagar, och är det väl mycket af detta skäl, som den särdeles väl lämpade sig för ofvannämnda diktarter (jfr Diez, Altromanische Sprachdenkmale, berichtigt und erklärt, nebst einer Abhandlung über den epischen Vers. Bonn, Ed. Weber, 1846, sidd. 108 ff.). Hvad rimställningen i denna text beträffar, har ännu icke det stränga bruket gjort sig gällande, som förbjuder, att ett manligt rim omedelbart får åtföljas af ett olika manligt rim, eller ett qvinligt af ett olika qvinligt, ett bruk, som för öfrigt ej började vinna någon stadga förr än mot midten [78]) af det 16:e århundradet (jfr Gust. Weigand, Traité de Versification française. Bromberg, Louis Levit, 1863, sid. 92). Så se vi t. ex. *empraint*, 15, rimmande med *craint,* 17, omedelbart åtföljas af ett annat manligt rim, nämligen *escript*, 16, rimmande med *preterit,* 18, samt likaledes, hvad qvin-

[78]) Enligt Quicherat, anf. st. sid. 72, var denna regel okänd för *Marot,* och enligt honom var det först mot *slutet* af det 16:e århundradet, som det nya bruket gjorde sig gällande.

liga rim beträffar, *l'auenture*, 22, rimmande med *couuerture*, 24, omedelbart åtföljas af det likaledes qvinliga, fast af annan art, *ioye*, 23, rimmande med *songoye*, 25, o. s. v.

Det inbördes förhållandet rimmen emellan kan man för öfrigt beteckna med *a b a b b c c*. Hvad sjelfva formen af rimmen angår, möta exempel på såväl de s. k. *rimes suffisantes ou communes* som ock på de tre af WACKERNAGEL (anf. st. sidd. 172, 173) omnämnda rimslagen.

»*Rührender Reim*», som upprepar samma ljud, men i olika betydelse, ett rim, som gamla franskan har gemensamt med provençalskan, förekommer t. ex. uti *maintint*, 57, — *main tint*, 59; *tout diuers*, 97, — *tousdiz vers*, 98; *arriuoit*, 111, — *a riz voit*, 112; *parfont*, 125, (adj.) — *parfont*, 126, (verb); o. s. v.

»*Gleicher Reim*», som upprepar samma ord och i samma betydelse, i likhet med föregående rimslag gemensamt för gamla franskan och provençalskan, är iakttaget uti t. ex. *fais*, 6, 7; *tousdiz*, 69, 70; *dangier*, 226, 228; *sourde*, 244, 245, o. s. v.

»*Leonymischer Reim*», som i motsats mot de båda föregående rimslagen är egendomligt för franskan, om äfven någon gång exempel derpå förekommer i provençalskan, binder den obetonade begynnelsestafvelsen med *vanligt* rim, men den betonade slutstafvelsen med »*lika*» eller »*rörande*» rim. Såsom exempel härpå må anföras *songoye*, 25, — *rongoye*, 26; *hantoye*, 121 A, — *chantoye*, 123 A; *auoir*, 153, — *sauoir*, 154, o. s. v.

Att *hiatus* ofta förekommer, är ej underligt, då man ännu uti *Marots* (1495—1544) och *Ronsards* (1524—1585) diktarskolor icke bemödade sig att undvika sammanträffandet af vokaler i allmänhet, utan endast hårda och tunga vokalmöten (jfr WEIGAND, anf. st. sid. 219, och QUICHERAT, anf. st. sid. 52), och det först var under *Fr. de Malherbe* (1556—1628), som den lag började stiftas, hvilken efter honom så småningom blifvit gällande. Af de många

här förekommande fallen af hiatus må några ur hs. A anföras:

v. 32, *Comment temps s'en va et se passe.*
v. 97, *Ainsi est mon fait tout diuers.*
v. 192, *A espargner riens ne penssay.*
v. 195, *M'a ores prins a pie leue.*
v. 196, *A menger fault qui a laue.*
v. 549, *Mais en tout y a bout et tors.*

Att å andra sidan denna text i likhet med alla isynnerhet poetiska alster från denna och äldre tider (jfr WEIGAND, anf. st. sid. 218, not. 2) använder *elision* i några fall, der det moderna språket ej så gör, det har redan på några ställen i det föregående blifvit visadt, men torde här för sammanhangets skull böra upprepas:

1:o) Uti *s'ame*, 322 B, och *s'amie*, 388 A, är *a* uti *sa* elideradt i motsats mot det nfr. språkbruket, som förvandlar det till *son*.

2:o) Uti *qu'ainsi*, 13 A, och *ce qu'au*, 350 A, är *i* uti *qui* elideradt [79]).

3:o) Rörande eliderandet af vokalen uti *ne* (= *ni*) och *si* s. o. sidd. 86 och 89.

Det s. k. *enjambement*, d. v. s. det förhållande mellan tvenne på hvarandra följande verser, att ett ord, som bildar rim uti den första versen, först i den nästa finner sin fyllnad och derigenom mister sin betoning, förekommer, såsom naturligt är, på många ställen i denna dikt. Detta sätt att förbinda verser med hvarandra försvann ej förr, än *Malherbe* renade den franska versifikationen från detta missförhållande [80]). Såsom exempel härpå kunna följande ställen anföras:

---

79) Åtskilliga exempel anföras härpå af HUGO ANDRESEN, anf. st. sid. 42.

80) Att emellertid detta var för väl inrotadt, för att med ens kunna borttagas, det bevisa t. ex. följande verser:
Et la justice à tous est injuste, de sorte
Que la pitié me doit leur faire ouvrir la porte. Corneille, Clitandre.

vv. 22, 23, — — — *l'auenture*
De ma douleur — — —
vv. 101, 2, — — — *les fontaines*
De ma ioye — — —
vv. 113, 4, — — — *le mas*
De ma nef — — —
vv. 129 A, 30, — — — *congnois sans ce*
Que ie l'eusse — — —
vv. 563 A, 4, — — — *fors ce*
Qui est — — —
vv. 591, 2, — — — *comme vne*
Lente beste — — —

Genom metern kunna ganska intressanta upplysningar erhållas angående uttalet af vissa ord. Att *e* ännu skrifves framför *i* och *u* i många ord, der det genom kontraktion i det moderna språket sammansmält med den följande vokalen, har redan (s. o. *Ortogr.*) anmärkts. Men att emellertid detta skrifsätt [81]) ingalunda bevisar, att detta *e* ännu uttalades, derför talar den mängd exempel, som härpå förekommer, och hvaraf några må anföras: *meurir*, 308, 438 A, *deusse*, 449, *meisse*, 638 A, m. fl. Att likaså verbalformerna *eusse* och *eu* antagit det moderna uttalet, bevisa t. ex. vv. 127, 130, 131, 134, 499.

Det rim, som af *Ménage* benämnes *rime normande*, och hvilket påträffas ännu hos skalder från Ludvig XIV:s tidehvarf [82]), förekommer på några ställen, t. ex.

Le feu de ses regards, sa haute majesté
Font connaître Alexandre. Racine, Alexandre.

[81]) Ännu det 16:e århundradet vacklar i detta skrifsätt, och t. o. m. det närvarande språket saknar ej helt och hållet spår af det gamla skrifsättet. Så har t. ex. partic. af verbet *être* i strid mot uttalet bibehållit den forna ortografien. Äfvenså strider uttalet af subst. *gageure* mot dess ortografi.

[82]) Ännu under det 18:e århundradet har *Voltaire* och under det 19:e *A. de Lamartine* och *A. de Vigny*, ehuru visserligen endast undantagsvis, tillåtit sig detta slags rim.

legier [83]), 149, rimmande med infinitiven *alegier*, 151; *hier*, 363, med *souhaidier*, 364. Jfr LITTRÉ, Histoire de la Langue Fr. I: 335, som i denna sak icke uttalar någon bestämd åsigt gentemot GÉNIN, hvilken anser, att *r* i dylika rim är att betrakta såsom stumt.

Att det *s* är stumt, som i många ord skrifves, der det i moderna språket antingen bortfallit och på få undantag när, såsom t. ex. *poterne* (*posterula*), *ajouter* (*adjuxtare*), ersatts af accent på den föregående vokalen eller ock, t. ex. i några nomina propria, qvarstår stumt (utom i *soustraire*), derom kan naturligtvis intet tvifvel råda. Bevis, om ock öfverflödiga, härför äro *ioieux este*, 56, rimmande med *ioyeusete*, och *tousdiz vers*, 98, rimmande med *tout diuers*. Redan gamla grammatici (jfr DIEZ, I: 454) lära att uttala *maistre* såsom *maître* och *descouvrir* såsom *découvrir*, och *Sylvius* talar äfven (i sin *Isagoge*, p. 7) om, att *s* framför *t* och vissa andra konsonanter sällan har sitt fulla ljud, utan fördunklas eller förstummas.

Att äfven det *p*, hvilket sedermera bortfallit, här är stumt, bevisas af *escript*, 16, rimmande med *preterit*, 18, och *sepmaine*, 52, rimmande med *ieunesse mayne*, 50.

Till sist må anmärkas, att icke sällan meterfel isynnerhet uti hs. B förekomma. Att härvid anställa konjekturer har, utom i de fall, då ingen ovisshet kunnat förefinnas, icke ingått i planen för denna afhandling, och återstår det blott att påpeka de ställen, som i detta hänseende äro att märka:

Uti hs. A. Vv. 167, 189, 254, 351, 406, 446, 519, 611.

Uti hs. B. Vv. 6, 8, 69, 102, 144, 163, 167, 170, 172, 176, 177, 189, 201, 216, 225, 247, 254, 256, 263, 285, 288, 289, 331, 350, 354, 356, 372, 378, 406, 408,

---

[83]) Detta ord har upptagits, emedan (enl. DANGEAU, Gramm. p. 6) ännu under det 17:e århundradet *r* uti detta ord uttalades, likasom ännu i dag uti *amer, enfer, fier*.

419, 439, 443, 512, 518, 550, 551, 558, 575, 586, 596, 600, 615, 619, 620, 629.

De verser, som i hs. B saknas, finnas i inledningen och under texten anmärkta.

Förteckning

på

de i **Le Passe-temps Michault** förekommande ord, hvilka antingen ur det moderna språket försvunnit eller der i en annan betydelse brukas.

Acourcher, 580 B, v. a. »förkorta». Detta är en picardisk form i st. f. det föråldrade *acorcer*. I moderna franskan har detta verb genom öfvergång till annan konjugation antagit formen *accourcir*.

Acroire, 280, v. a. Betydelsen på detta ställe är svår att bestämma. Måhända kan ordet återgifvas med »inbilla, narra». Uti *Complément du Dictionnaire de l'Académie Française*, publié sous la direction d'un membre de l'Ac. Fr. par M. Louis Barré. Paris, Firmin Didot Frères, 1862, förklaras det med *prêter*, *prendre créance*. Hos *Comines* förekommer det (enl. P. A. Geijer, anf. st. sid. 46) i betydelsen *donner à crédit*. I betydelsen *emprunter* finnes det användt af *Baud. de Condé* (jfr Scheler, Dits et Contes etc. anf. st. I, sid. 156, v. 91). Dess användning för närvarande inskränker sig till infinit. i förbindelse med verbet *faire* i betydelsen »inbilla någon, hvad som ej är sant», samt *s'en faire accroire* i betydelsen »tro för mycket om sig sjelf, tillägga sig en förtjenst, som man icke har».

Adez, 239, m. fl. adv. (s. o. sid. 83).

Adont, 80, m. fl. (äfven skrifvet *adonc*, en läsart, som är etymologiskt riktigare) och *adonques*, 124 A, adv. (s. o. sid. 83).

Aduenir, 11. Detta ord, som i moderna franskan under formen *avenir* öfvergått till substantiv, är här användt såsom adjektiv i betydelsen »tillkommande». Denna

adjektiviska användning fortfor äfven under det 17:e århundradet. I moderna franskan skrifves i denna betydelse *à venir*, hvilket skrifsätt naturligtvis är riktigare.

Affaire, 2, 324, s. m. (s. o. sid. 61). Om de många betydelser, detta ord hade i gamla franskan, se MÄTZNER, Altfr. L. anf. st. sidd. 207 ff., och *Oeuvres de Froissart* . . . . Chroniques, T. XIXe, Glossaire, par AUG. SCHELER. Bruxelles, Mathieu Closson et Cie, 1874.

Affin, 271, adj. Ordet står här i substantivisk användning. Det har numera upphört att brukas och ersatts af sina synonymer *parent*, *proche*, m. fl.

Agouster, 642 A, v. n. »smaka, behaga». Detta verb, en sammansättning af det enkla *goster* (*guster*, *gouster*), finnes upptaget hos J. B. B. ROQUEFORT, Glossaire de la Langue Romane. Paris, Imprimerie Chapelet, 1808, 1820, 2 vol. & Supplément. Försvunnet ur moderna franskan fortlefver det i italienskan under formen *aggustare*. Ännu hos *Froissart* förekommer *agousté* (*mal*) i betydelsen »indisposé». Att märka äro ock de i nya franskan ännu brukliga formerna *ragoût*, *ragoûtant* och *ragoûter* (= det wallon. *ragosté*). Hs. B. har på detta ställe formen *esgouter*.

Aguetter, 209 A, v. a. »lura på, passa på». Detta verb är föråldradt, men dess simplex *guetter* finnes qvar. Att märka är äfven subst. *aguets*, som ännu begagnas, dock endast i plur., och äfven der enl. *Dictionnaire de l'Académie Française*, sixième éd. Paris, Firmin Didot Frères, 1835, 2 vol. blott i vissa talesätt såsom: *se tenir aux aguets*, *être aux aguets*, *mettre aux aguets*. É. LITTRÉ, Dictionnaire de la Langue Française. Paris, Librairie Hachette et Cie, 1873, 4 vol. vill utsträcka dess bruk och med *Malherbe* använda det äfven i sing.

Aincoiz, 509, konj. (s. o. sid. 88).

Ains, 167, konj. (s. o. sid. 88).

Aizer (*s'*), 330, v. r. »göra sig goda dagar». Hos *Froissart* förklaras detta verb af SCHELER med *se restaurer*.

Det nfr. adjekt. *aisé*, som egentligen är ett partic., är en lemning af det föråldrade gfr. verbet.

Amendrir, 377, v. a. »förminska». Detta verb, bildadt af den forna komparativ-formen *mendre*, har utträngts ur språket af det af den yngre formen *moindre* bildade verbet *amoindrir*.

Amordre (*s'*), 161, v. r. Detta numera föråldrade verb förklaras af BURGUY med *mordre*, *goûter*, *amorcer*, *attacher* och af BARTSCH på det ställe, der det i hans Chrest. förekommer, likaledes med *goûter*. I sin refl. användning torde det närmast betyda »bita sig fast» och derför kunna på detta ställe återgifvas med »fästa sig, slå sig ned, taga plats».

Arraser, 573 A, v. a. »förstöra». Detta sammansatta verb har i det moderna språket undanträngts af det enkla *raser*. Ännu under det 16:e århundradet begagnas det, t. ex. af *Vincent Carloix*, enligt G. F. GÜNTHER, anf. st. sid. 163.

Assommer, 597, v. n. »sofva». Såväl denna neutrala som den aktiva betydelsen »insöfva» har ur det moderna språkbruket försvunnit.

Atourner (*s'*), v. r. »pryda sig». Detta verb begagnas numera (enl. *Dict. de l'Ac.*) endast om qvinnors prydnad och på skämt eller, såsom LITTRÉ säger, »avec un sens de familiarité ou d'ironie».

Attemprement, 517 A, 518, s. m. »måttlighet, måtta». Denna form visar oss ett exempel på den af *temperare* regelbundet uppkomna stammen *tempr-*, som i nya franskan fått vika för den genom metatesis bildade stammen *tremp-*. Hvad för öfrigt detta subst. beträffar, finnes det i inga af oss begagnade lexika upptaget. Vi hafva emellertid funnit några ställen, der detta ord användts och i ofvan angifna betydelse. Jfr SCHELER, Dits et Contes etc. anf. st. III, sid. 41, v. 1334, och sid. 126, v. 105.

Aucunesfois, 389 B, adv. (s. o. sid. 83).

Bailler, 62, v. a. »gifva». Detta ord, som i följd af sin härstamning från det lat. *bajulare*, »bära», i gammalfranskan hade de hvarandra motsatta betydelserna »bära till, bringa, gifva» och »bära bort, taga» (jfr MÄTZNER, Altfr. L. anf. st. sid. 283), förekommer här användt i den förra betydelsen. Det förekommer ännu i flera patois (enl. LITTRÉ, Hist. de la Langue Fr., II: 117), men användes i det moderna skriftspråket nästan endast såsom »terme de pratique». Ännu hos *Molière* är ordet icke så sällsynt.

Bel, 414, adv. Denna form var i äldre franskan i adverb. bemärkelse icke sällsynt (jfr MÄTZNER, Altfr. L. anf. st. sid. 229, der flera exempel härpå anföras). Äfven *Charles d'Orléans* skrifver: *Bel me parlez.*

Bers, s. m. Detta ord synes likasom det moderna *berceau* hafva betydelsen 1) »vagga», 342, och 2) »löfsal», 387, 389 A.

Bersault, 343, s. m. »skottafla, mål, hvartill man sigtar». Ordet är föråldradt och ersatt af *but*. Jfr det ital. *bersaglio*.

Bouter, 272, 503, v. a. »sätta, försätta», en betydelse, hvari det hos *Charles d'Orléans* ofta förekommer. Numera brukas detta ord (enl. *Dict. de l'Ac.*) blott »dans le bas langage ou en termes de marine».

Chaloir, 193, m. fl. v. n. Användningen af detta verb har i det moderna språket inskränkts till det impersonella uttrycket *il ne m'en chaut.* En lemning af detta verb är gerundivparticipet *nonchalant.* Uttrycket *non chaloir*, 429, torde med skäl kunna betraktas såsom ett substantiviskt begrepp med betydelsen »försummelse, likgiltighet». Jfr det likartade, i gammalfranskan ganska ofta förekommande uttrycket *mettre en non chaloir*, »icke bekymra sig».

Chapeau, 98, m. fl. s. m. »blomsterkrans». Denna betydelse har i det nfr. språkbruket nästan helt och hållet fått vika för betydelsen »hatt». En lemning af den

gamla betydelsen spåras emellertid uti *chapeau de fleurs*, »brudkrans» eller »krans, som brukas vid högtidliga tillfällen i allmänhet.»

Charire, 406, s. f. »väg» (»par lequel peut passer un char», BURGUY). Ordet finnes under formen *carrière* qvar i språket, men i andra betydelser.

Chere, 246, s. f. »min». Den ursprungliga betydelsen är »anlete», hvarmed också ordet möjligen bör återgifvas uti hs. B, som har en annan läsart än hs. A. I de nuvarande patois förekommer ännu denna senare betydelse. I det moderna skriftspråket hafva ur de ofvannämnda tvenne betydelserna helt andra utvecklats.

Cifflot, 168, s. m. »dryckesgille, gästabud». På detta sätt hafva vi trott oss kunna förklara detta ord, emedan (enl. LITTRÉ) verbet *siffler* ännu förekommer i populär användning i betydelsen *boire*. Hvad deremot beträffar, att denna form ändas på *-ot* i motsats mot *sifflet*, vilja vi blott till jemförelse uppställa den picardiska formen af detta senare ord *chiflot*. TARBÉ, Recherches sur l'histoire du Lang. et des Patois de Champagne, Tome premier. Reims, P. Régnier, 1851, har ock upptagit formen *chifflot*. Beträffande slutligen förvexlingen mellan *s* och *c* s. o. *Ortogr.*

Collauder, 297, v. a. »prisa, lofva». Detta verb är föråldradt.

Complaindre (se), 255, v. r. »beklaga sig». Detta verb är föråldradt.

Complainte, 89, s. f. »klagan». I denna betydelse brukas det numera blott i familier stil och endast i pluralis (enl. *Dict. de l'Ac.*).

Compter, 36, v. a. »berätta». Detta *compter* (= nfr. *conter*) är ingalunda den äldre formen. Vid det franska språkets begynnelse hade nämligen ett af en konsonant åtföljdt *m* öfvergått till *n*. Formen *conter* af *computare* betecknar således ursprungligen såväl *compter* som *raconter*.

Det var först senare, som den kända latiniseringslusten sökte närma ordet till dess lat. ursprung genom att skrifva *compter*. Från denna tid användes de båda formerna vid sidan af hvarandra och utan åtskilnad i betydelsen, till dess från och med det 17:e århundradet den närvarande skilnaden varit gällande.

Coulpe, 144 A, s. f. »fel». Detta subst. är (enl. *Dict. de l'Ac.*) numera brukligt endast »dans les matières de religion, et signifie, La souillure, la tache du péché qui prive le pécheur de la grâce de Dieu», samt »Prov., Dire sa coulpe de quelque chose, En faire l'aveu et en témoigner son regret.»

Courre, 428, m. fl. En lemning af denna gamla infinitiv-form finnes qvar uti fut. *courr-ai*. Annars har detta verb med ändring af konjugation antagit formen *courir*. Ännu i dag fortlefver emellertid den gamla infinitiv-formen uti vissa jagttermer. Att märka är v. 80, der detta verb synes hafva sin aktiva betydelse »anfalla, förfölja.»

Croistre, 452, v. a. »föröka». Denna transitiva (jfr MÄTZNER, Altfr. L. anf. st. sid. 199) användning är en ålderdomlighet, som dock (enl. LITTRÉ) »est de très-bon usage dans la poésie et la prose élevée». Att genom antagande af faktitiv betydelse många verb öfvergått från intransitiva till transitiva, är ett förhållande, som genomgår alla romanska språk. DIEZ citerar derpå (III: 114 ff.) många exempel, till hvilka kunna läggas ännu flere, t. ex. det af *mente habere* bildade gfr. *mentoivre* m. fl. former (= det prov. *mentaure*), hvars ursprungliga betydelse »tänka» öfvergått till betydelsen »komma någon att tänka, erinra, omtala». Likaså må anföras det i *Ch. de Rol.* v. 1356 förekommande *chet*, som på anf. ställe synbarligen har faktitiv betydelse.

Cuider, 66, 138, v. n. »tro, tänka». Detta verb, användt ännu af *Marot* och *Lafontaine*, har (enl. *Compl. du Dict. de l'Ac.*) i det moderna språket upphört att begagnas utom »dans le style naïf». Ordet förekommer v. 154

i, såsom det tyckes, betydelsen »inbilla sig», en betydelse, som äfven Tobler, anf. st. sid. 25, tillägger detsamma, särskildt gentemot *savoir*, hvarmed det äfven på detta ställe är förbundet. En lemning af detta verb ega vi ännu qvar i de, om ock föga brukliga orden *outrecuidance*, *outrecuidant* och *outrecuidé*.

Cure, 394 A, s. f. »omsorg». »En ce sens, il n'est guère usité que dans quelques phrases familières» (*Dict. de l'Ac.*).

Dedens, 59, 286, prep. (s. o. sid. 87).

Deduit, 487, s. m. »förlustelse, angenäm sysselsättning». »Il est vieux, et ne s'emploie que dans le style badin» (*Dict. de l'Ac.*).

Delitant, 524, adj. (eg. part. pres. af *deliter*) »förtjusande, angenäm». Detta adj. är föråldradt.

Demy-chault, 651 A, adj. »halfvarm». Vi hafva upptagit detta ord, för att få tillfälle till den anmärkningen, att det, åstadkommande en föga lyckad ordlek, troligen endast för rimmets skull blifvit begagnadt, något, som i denna dikt ej sällan tyckes vara händelsen. Jfr dock hs. B.

Deport, 107, s. m. »glädje, förlustelse.» Ordet är i denna betydelse föråldradt i franskan, men finnes qvar i öfriga romanska språk: ital. *diporto*, sp. *deporte*. En annan betydelse, det i äldre franskan hade, var »sätt att vara», en betydelse, hvari ordet synes hafva öfvergått till engelskan under formen *deport*.

Deporter (*se*), 445, v. r. »roa sig, förnöja sig». Verbet är i denna betydelse föråldradt (jfr föreg. ord). Det ital. *diportarsi* är fortfarande i full användning, hvaremot det sp. *deportarse* är föråldradt.

Derrain (*au*), 179, adv. (s. o. sid. 83).

Desbrasser, 194, v. a. Detta verb, som i intet af de af utgifvaren begagnade lexika finnes upptaget, synes betyda »lemna, öfvergifva». Om detta ord, på samma sätt

som *embrasser*, är att härleda från *brachium*, skulle begreppsöfvergången vara följande: 1) »öppna famnen», 2) »släppa, hvad man har deri» o. s. v. Det ital. *sbracciare*, som enligt denna härledning är samma ord, betyder »taga från armen», och det sp. *desbrazarse* betyder »vidt utsträcka armarne».

Despens, 631, s. m. »omkostnad, utgift». Ordet brukas numera blott i pluralis och knappast annat än i följande uttryck: *aux dépens de quelqu'un* och *gagner ses dépens*.

Desservir, 432, v. a. På det dunkla ställe, der detta verb förekommer, synes det hafva den nu föråldrade betydelsen »*mériter*, förtjena». Jfr föreg. vers.

Destre, 404, s. f. »höger hand, höger sida». I det moderna språkbruket har detta ord föga användning. Dess plats har intagits af dess synonym *droite* (*main*).

Destrier, 401, s. m. Detta ord, som egentligen tillhör medeltidens riddarspråk, har nu upphört att användas. Dess vanliga betydelse var »stridshäst». Här synes det emellertid betyda »häst» (i allm.), att döma af dess sammanställning med *âne*. I samma allmänna betydelse förekommer ordet äfven i *Richars li biaus*, v. 611 (jfr WEND. FOERSTER, Richars li biaus, zum ersten Male herausgegeben. Wien, A. Hölder, 1874).

Deuant, 160, prep. (s. o. sid. 87).

Dit, s. m. 45, »dikt», 279, »ord, yttrande». Den första af dessa betydelser har i det moderna språket helt och hållet försvunnit. Hvad den andra beträffar, finnes den (enl. *Dict. de l'Ac.*) ännu qvar åtminstone i följande uttryck: *un dit notable*, *remarquable*, *mémorable*.

Ditter, 83, 93, v. a. »dikta». Detta ord är föråldradt. Det nfr. *dicter*, »diktera», är dock egentligen samma ord. Båda äro nämligen bildade af det lat. *dictare*, som äfven gifvit det t. *dichten*.

Doloir (*se*), 447, v. r. »lida, känna smärta». Detta verb, brukligt ännu under det 16:e århundradet, förekommer numera blott i infinit. *se douloir* och *se condouloir avec quelqu'un*. Hvad det v. 225 förekommande adj. *dolant* beträffar, säger LITTRÉ: »Aujourd'hui, dans l'usage le plus ordinaire, dolent emporte une idée de moquerie ou du moins d'exagération dans la plainte». Detta *dolent* är äfven derför anmärkningsvärdt, att det är det enda i gammalfranskan förekommande particip af denna ändelse, som alltid har särskild femininform, nämligen *dolente* (jfr H. ANDRESEN, anf. st. sid. 38).

Dont, 113 B, adv. (s. o. sid. 83).

Doubter, 640, v. n. »frukta». Denna betydelse är föråldrad.

Duire, 150, v. a. »föra, leda». Ordet är i denna betydelse alldeles föråldradt och ersatt af sin sammansättning *conduire*. Det begagnas ännu i den neutrala betydelsen »passa, anstå» och i den aktiva »dressera» (såsom jagtterm), men blott i följande former: *il duit, ils duisent; il duisait; il duira; il duirait.*

Embattre (*s'*), 171 B, 172 A, v. r. »störta på, inträda». I denna betydelse har ordet upphört att användas. Ännu under det 16:e århundradet saknas emellertid ej exempel på denna användning. Jfr härmed det ital. uttrycket *imbattersi con alcuno*, »oförmodadt stöta på någon», och det hos *Charles d'Orléans* förekommande: *Fortune en bien avecques toy s'embat.* Detta verbs aktiva, äfven i gammalfranskan förekommande betydelse »stöta, slå» är i det moderna språket bibehållen i den speciella betydelsen »beslå (vagnshjul) med skenor».

Embler, 46, v. a. »stjäla, borttaga». Detta verb är föråldradt. Jfr det ital. *involare*. En lemning af detta verb är det ännu förekommande adv. *d'emblée*.

Encontre, 207, prep. (s. o. sid. 87).

Engranger, 452, v. a. »föröka». Detta ord finnes hos ROQUEFORT upptaget under formerna *engranger* och *engrangier* och förklaradt med *agrandir*, *croître*, *augmenter*. Helt säkert är detta *engranger* att fatta såsom = det föråldrade *engraigner*, *engrainer*. Ett motsvarande fall kan nämligen framställas i verbet *éloigner*, som under det 13:e århundradet ej sällan förekommer under formen *eslongier*, (jfr t. ex. PAULIN PARIS, Romancero François. Paris, 1833, VIII).

Enuiellir, 67 A, m. fl. v. n. »åldras». I denna betydelse har ordet upphört att begagnas. Äfven den aktiva betydelsen »*faire paraître vieux*» är (enl. *Dict. de l'Ac.*) föga bruklig. Participet *envieilli* begagnas i figurlig och adjektivisk bemärkelse i betydelsen »inrotad» (vana), som dock hellre öfversättes med *invétéré*, och i betydelsen »förhärdad» (syndare), som dock vanligen återgifves med *endurci*.

Equipolent, 276, adj. »jemngod, lika gällande». Detta ord är föråldradt.

Eschars, 189 A, adj. »ringa, obetydlig». Detta ord är föråldradt. Jfr det ital. *scarso*, sp. *escaso*, eng. *scarce*. Uti hs. B på samma ställe skrifves ordet *eschas*, en form, som H. ANDRESEN, anf. st. sid. 17, omnämner såsom förekommande i rimställning. Hvarför *r* utan denna anledning här uteslutits, är något, som vi icke kunna förklara.

Escourre, 430, v. a. Betydelsen af detta föråldrade verb på det enda ställe, det i denna text förekommer, synes vara »borttaga», en betydelse, som för öfrigt gifves äfven af BURGUY (II: 151) ibland de många, han tillägger detsamma.

Esparnz, 115 A, »besparing». Denna ortografi i st. f. det moderna *épargne* hafva vi ansett böra anmärkas. BURGUY upptager bland andra former äfven *esparn*. Hs. B har på ifrågavarande ställe *espargne*.

Explicit, sid. 43. Om detta ord säger Du Cange [1]: »*Constat Explicit vocabulum minime latinum esse, quamvis a latino sermone ortum*». »Förmodligen är det (säger C. Wahlund, anf. st. sid. 108) antingen bildadt efter *Incipit* utaf *Explico* eller ock förkortadt utaf *Explicitus* (*est liber*)». Den senare förklaringen synes oss antagligast. Jfr Christian Cavallin, Lat. Lex. Stockholm, 1871: Anm. *Explicit* i handskrifter = *Explicitus* (*-um*) *est* (*liber*) = härmed är afslutadt —, här slutar —. Så förklaras ordet äfven af K. E. Georges, Lateinisch-Deutsches Handwörterbuch.... Eilfte Auflage. Leipzig, 1855, Hahn'sche Verlags-Buchhandlung. Jfr. för öfrigt *Martialis*, XI, 107:

»*Explicitum nobis usque ad sua cornua librum*
Et quasi perlectum, Septiciane, refers».

Faire, 315 A, v. n. med prep. *à* och följande infinitiv i betydelsen »vara värdig, förtjena» är en egendomlig, dock särdeles ofta i gammalfranskan förekommande konstruktion. Burguy talar derom II: 167, 168. Jfr äfven Mätzner, Altfr. L. anf. st. sid. 175, och Diez, III: 239, enligt hvilken senare denna konstruktion antages möjligen hafva sin grund i det lat. uttrycket *facit ad rem*.

Famez, 274, adj. »beryktad» (egentl. partic. pret. af det föråldrade verbet *famer*). Detta adj. begagnas numera blott i förbindelse med adverben *bien* och *mal*.

Finer, v. a. och n. Detta verb betyder vv. 158, 543, »sluta» och är = det nfr. *finir*. (Rörande ändring af konjugation s. o. sid. 67). Deremot är betydelsen af formen *fine*, 544, en annan, nämligen »finna», en betydelse, som äfven förekommer hos *Comines* (jfr P. A. Geijer, anf. st. sid. 66). Antingen måste man antaga, att denna betydelse uppkommit hos det romanska verbet genom

---

[1]) G. A. L. Henschel, Glossarium ad scr. med. et inf. Lat. conditum a domino Du Cange cum supplementis digessit G. A. L. Henschel, Tomus tertius. Parisiis, excudebant Firmin Didot Fratres, 1844.

germanskt inflytande (jfr got. *finþan*, t. *finden*, fn. *finna*), eller, hvilket är det troligaste, att verbet *finer* med ifrågavarande betydelse är ett helt annat ord än det af lat. härkomst och i sådant fall direkt bildadt af det germanska etymon. Också synes DIEZ, I: 132, vara af denna senare mening, då han bland normandiska ord upptager detta och förklarar det med *invenire*. Att ordet sedan kan hafva öfverskridit det normandiska språkområdets gränser, låter ju lätt tänka sig.

Flos, 167. Detta är oss en obegriplig form, förekommande på ett utan tvifvel korrumperadt ställe. ROQUEFORT upptager ordet *flou*, *flouet*, *flous*, hvilket han förklarar med *doux*, *tendre*, *délicat*, *mollet*, *suave*, härledande det från *fluidus*, en härledning, som för öfrigt DIEZ icke gillar. Vare sig nu detta ord är att härleda från det lat. *flaccus* eller det ndl. *flauw*, så kunna vi ej afgöra, huruvida den i föreliggande text förekommande formen dermed har någon gemenskap.

Folour, 89, s. f. »dårskap». Detta substantiv är föråldradt.

Forment, 472, s. m. »hvete». Detta substantiv är genom ett mindre vanligt slag af metatesis (jfr DIEZ, I: 224) bildadt af det lat. *frumentum*. Det har i moderna franskan fått vika för den likaledes i gammalfranskan förekommande, direkt bildade formen *froment*. Anmärkningsvärdt är, att *formentière* (pop.), »bohvete», af den genom metatesis uppkomna formen blifvit bildadt. (Jfr de ital. dubbelformerna *frumento* och *formento*.)

Forment, 470, adv. »mycket». Denna form har af det ursprungliga *fortment* på sådant sätt bildats, att *t* bortfallit i enlighet med det gfr. bruket, att, då konsonanter hopa sig på hvarandra, en gerna utstötes (jfr MALL, anf. st. sid. 96). Hvad dessa båda former för öfrigt beträffar, hafva de regelbundet uppkommit genom sammansättning af adj. *fort*, enligt den gamla regeln för femi-

ninbildningen af lat. adj. på *-is*, och suffixet *ment*. Båda hafva sedan undanträngts af det på modernt sätt bildade *fortement*. Angående användandet af detta adv. i betydelsen »mycket» må anmärkas, att detta var ett bruk i gamla franskan, under det att det moderna språket deremot begagnar *fort* (jfr MÄTZNER, sid. 499).

Formy, 479, s. m. »myra». Den maskul. formen är i nya franskan bibehållen, men till sitt genus har ordet deremot öfvergått till femin. Att emellertid i patois förhållandet till en del är annorlunda, säger LITTRÉ (Hist. de la L. Fr. II: 158). Huru SCHELER förklarar *fourmis* såsom uppkommet af ett *formex* eller bildadt i analogi med andra djurs namn, t. ex. *brebis, pertris, souris*, se SCHELER, Dits et Contes etc. anf. st. III, sid. 366. Hs. B har på detta ställe *fourmin*, en form, som troligen beror på misskrifning, enär rimfel derigenom uppstår. Emellertid är denna nasala ändelse hos ord, som hafva rent *i* till final, icke utan exempel, åtminstone hvad språket i *Metz* beträffar. Jfr *La Guerre de Metz* en 1324 Poème du XIV:e Siècle publié par E. DE BOUTEILLER ... suivi d'études critiques sur le texte par *F. Bonnardot* ... et précédé d'une préface par *Léon Gautier*. Paris, Firmin-Didot et Cie, 1875, sid. 443.

Fors, 271, m. fl. prep. (s. o. sid. 88).

Fort (au), 202, 219 A, 432, adv. Detta adverbiala uttryck finnes ej upptaget uti något af de af utgifvaren rådfrågade lexika. (Jfr P. A. GEIJER, anf. st. sid. 67). Att det emellertid icke så sällan förekommit, bevisas deraf, att SCHELER förklarar detta uttryck, der det i *Dits et Contes* etc. anf. st. III, sid. 114, v. 111, förekommer, med *au moment critique* och ibid. III, sid. 136, v. 109, med *tout au plus*. Äfven hos *Froissart* förekommer det (jfr SCHELER, Oeuvres de Fr. anf. st.) i flera olika betydelser: *finalement, en somme* och äfven *à la vérité*. Också *Charles d'Orléans* har detta uttryck och, såsom det

tyckes, i betydelsen »dessutom, för öfrigt»: *Au fort saches que tu ne peus choisir.* Hvilken betydelsen är på de ställen, der detta uttryck i föreliggande dikt förekommer, är svårt att med bestämdhet afgöra.

Fust, 203, s. m. »käpp». Ehuru sjelfva ordet under formen *fût* är i moderna franskan bibehållet, har det dock antagit en mängd andra betydelser än denna, hvilken är föråldrad.

Gent, 344, s. f. »personer, folk». Ordet har i denna betydelse efter det 17:e århundradet helt och hållet upphört att användas i singul. Hvad beträffar, att hs. B vid detta ord begagnar den maskulina artikeln, torde väl detta vara att fatta såsom skriffel. Att märka är, att detta ord, utan att vara åtföljdt af något substantiv i plur., styr sitt predikat i nämnda numerus, hvilket är att förklara såsom en *constructio ad sensum* (jfr Orelli, sid. 139, och Diez, III: 298). Denna konstruktion, ej sällsynt i latinet, förekommer ganska ofta i gammalfranskan, medan deremot det nfr. språkbruket härför fordrar en utsatt eller underförstådd plural fyllnad.

Gesir, 22, 371, 467, v. n. »ligga». Detta verb brukas numera endast i följande former: *il gît, nous gisons, vous igsez, ils gisent; je gisais, tu gisais, il gisait, nous gisions, vous gisiez, ils gisaient; gisant*, och dess användning har äfven i dessa betydligt inskränkts. »On ne l'emploie guère qu'en parlant de personnes malades ou mortes, et de choses renversées par le temps ou la destruction». (*Dict. de l'Ac.*).

Guiterne, 493, s. f. »gitarr». Detta är en gammal, ännu under det 16:e århundradet förekommande form i st. f. *guitare.*

Haure, 109 A, s. m. »hamn». Denna allmänna betydelse har i moderna franskan försvunnit. »Aujourd'hui, havre ne se dit que de certains ports qui sont à sec à marée basse» (Littré).

Hongner, 280, v. n. »gräla, banna». Detta verb, begagnadt af *Marot*, är nu föråldradt.

Hucher, 242, v. a. »anropa, kalla». Detta verb begagnas numera nästan endast såsom en jagtterm.

Hui, 363, m. fl. adv. (s. o. sid. 84).

Ia, 249, m. fl. adv. (s. o. sid. 84).

Iouuent (iouuant), 184, 359, s. m. »ungdom». Detta substantiv har i likhet med de feminina *jovante* och *jonete* helt och hållet undanträngts af *jeunesse*.

Issir, 77, m. fl. v. n. »utgå». Af detta föråldrade verb finnes en lemning qvar uti dess partic., som emellertid ingalunda har nämnda allmänna betydelse. Ännu under 16:de århundradet förekomma exempel på användningen af detta verb. Jfr ital. *uscire*.

Ius, 397 A, adv. (s. o. sid. 84).

Laisse, 318 A, s. f. »testamente». Detta är en annan form i st. f. det hos *Rutebeuf*, *Froissart* m. fl. förekommande *lais* (= nfr. *legs*).

Lame, 420 A, s. f. »grafsten». Denna betydelse, nu föråldrad, förekom (enl. Littré) ännu under det 17:de århundradet.

Larnesse, 593 A, s. f. »tjufkona». Denna synkoperade form förekommer ej i moderna franskan, som i stället antagit den fulla formen *larronnesse*, en form, som också hs. B på detta ställe erbjuder: *laronnesse*.

Larrecin, 274, s. m. »stöld». I motsats mot föreg. ord har detta i gamla franskan den fulla formen, under det att den moderna formen *larcin* är uppkommen genom synkopering.

Laude, 295, s. f. »lof, pris». Detta substantiv användes ej numera i singul. I plur. deremot brukas det visserligen fortfarande, men blott i en speciell betydelse: »Terme de liturgie catholique. La seconde partie de l'office divin, celle qui se dit immédiatement après matines» (Littré).

Le, 409, s. m. »bredd». Detta substantiv brukas numera endast i betydelsen »våd». Att märka är det af LITTRÉ anförda, nu föråldrade, men ännu under det 17:e århundradet förekommande uttrycket *tout du long et du lé*, »helt och hållet, fullkomligt». Jfr härmed det i föreliggande text förekommande uttrycket *par lonc et par le.*

Lermoyer, 84 B, 145 A, v. n. »gråta». Användningen af denna form i st. f. *larmoyer*, likasom af *lerme* (hänvisande på ett urspr. *lairme*) i st. f. *larme*, har i moderna franskan upphört.

Lies (lyet, lye), 42, m. fl. adj. »glad». Detta ord brukas numera endast i uttrycket *faire chère lie.* Denna feminina form stöder sig på samma regler som de feminina participialformerna *autorisie*, *adrechie*, *changie*, *chargie* o. d. Det ital. *lieto* finnes ännu qvar. Deremot är det sp. *ledo* föråldradt.

Liesse (jemte den äldre formen *leesse*), 81, m. fl. s. f. »glädje». I likhet med föreg. ord är äfven detta föråldradt. En lemning deraf är emellertid uttrycket *notre-Dame de liesse* och det familiera *vivre en joie et en liesse.*

Mace, 334. Den vers, hvari detta ord förekommer, har vållat utgifvaren mycket hufvudbry. Det har varit oss svårt att veta, huru *a mace* skall fattas, om det bör betraktas såsom ett ord eller tvenne. Det senare har efter många betänkligheter synts oss bäst, och det af följande skäl. Fattade man *a mace* såsom ett ord (således = *amacé*), så vore ifrågavarande vers endast en upprepning af den föregående, förutom att *a gautier* i detta fall blefve oförklarligt. Beslutar man sig deremot för att skrifva *a mace* i två ord, synes oss meningen mera klar. I sådant fall äro *Gautier* och *Mace* att fatta såsom nom. propr., och hela versen såsom ett slags parentes. Hvad namnet *Macé* beträffar, yttrar derom JACOB uti Recueil de farces, soties et moralités följande: Nous ne connaissons pas de Macé dans le martyrologe. C'est

sans doute un nom corrompu par la légende populaire, comme saint Macaire, ou saint Malachie, ou saint Macabée, ou saint Matthieu» etc. Vare sig denna förmodan är riktig eller ej, förekommer emellertid detta namn ganska ofta vid ifrågavarande tid. Äfven *Molière* har det uti *L'avare*, II, 1: »*Plus, une tenture de tapisserie des amours de Gombaud et de* MACÉE. (Jfr D:r MURET, Le Testament de Pathelin, uti Herrigs Archiv, XXXIX. Braunschweig, 1866, sid. 75).

Mahoquay (machoquay), 188, — ? —

Main, 137, s. m. »morgon». Detta ord, kommande af det lat. *mane*, har fått vika för det af *matutinus* kommande *matin*. Det qvarstår emellertid uti sammansättningen *demain*.

Maindre (manoir), 273, v. n. »förblifva, qvarstanna». Detta verb är föråldradt.

Maint, 321, adj. »mången». Detta adj. var (enligt DIEZ, III: 91) redan på *Corneilles* tid nästan föråldradt.

Mais, 229 B, 460 A, »dålig». Detta ord är på förra stället användt i adverbial bemärkelse, på det senare i adjektivisk. Såsom etymon härför föreslår DIEZ, Et. Wtb. II: 367, det lat. *miser*, en härledning, mot hvilken SCHELER framstält åtskilliga betänkligheter (jfr SCHELER, Oeuvres de Froissart, anf. st. sid. 285). I moderna franskan har detta ord utträngts af *mauvais*, jemte hvilket det i den gamla ofta brukades.

Mal, 245, 460 B, adj. »ond, elak». Af detta adj. qvarstår i det moderna språkbruket endast några få spår, t. ex. i uttrycken *bon gré, mal gré; bon an, mal an; la male faim.*

Manguer, 644, v. a. »äta». Denna gfr. form har i moderna språket upphört att användas. I prov. motsvaras den af *manjuiar*, under det att det fr. *manger* motsvaras af prov. *manjar*. DIEZ, Et. Wtb. I: 262, är

böjd för att antaga den ifrågavarande formen vara uppkommen genom en omställning *mandcuare* af *manducare*.

Mas, 115 B, s. m. »arf, arfslott». Detta subst. är föråldradt.

Mas, 113, s. m. »mast». Detta ord (= nfr. *mât)* har upptagits, emedan det framställer den ursprungliga formen *mast*, endast med bortkastande af det finala *t*.

Mat, 515, adj. »sorgsen, nedslagen». Ordet är i denna bet. föråldradt.

Meschance, 391, s. f. »olycka, otur». Detta subst., förekommande äfven hos *Charles d'Orléans*, t. ex. *Laissiez-moy passer ma meschance*, är nu föråldradt.

Mie, 157, neg. part. Detta ord har nästan helt och hållet t. o. m. i familiera uttryck upphört att användas. *Montaigne* begagnar det (enl. Orelli, sid. 343); så äfven *Rabelais*. Uti den i Metz rådande patois har *mie* under formen *me*, *mes*, *met*, förblifvit det uteslutande tecknet för förstärkningen af negationen *ne*. I uttalet har detta enklitiska ord till den grad sammansmält med verbet, att utgifvare af texter från denna patois alltid skrifva dessa ord tillsammans, t. ex. *je n'pourreumes*, »je ne pourrais pas»; *j' n'anvrâme*, »je ne m'en irai point». (Jfr E. de Bouteiller, anf. st. sid. 481).

Montans, 500, adj. Detta är oss ett obegripligt ord, ty såsom en annan form i st. f. *mondaines* kan det naturligtvis icke fattas. Först och främst är det nämligen, afseende ett femininit substantiv, oböjdt. Vidare visar *a* icke den framför *n* vanliga öfvergången till *ai*, och slutligen kan icke öfvergången af median *d* till tenuis *t* på något sätt förklaras. Eller skulle ordets plats i rimmet möjligen hafva förorsakat denna oregelbundna och besynnerliga form?

Moult (mout), 114, m. fl. adv. (s. o. sid. 84).

Mucer (mucher) (se), 483, v. r. »gömma sig». Detta verb är numera föråldradt. En lemning deraf är det

adverb. uttrycket *à musse-pot* eller med picardisk konsonantifiering *à muche-pot*, »i hemlighet, i smyg». För öfrigt är det i många patois ännu bibehållet (jfr SCHELER, Oeuvres de Froissart, anf. st. sid. 309).

Muser, 494, v. n. »spela på säckpipa». Detta verb är föråldradt.

***N**age*, 287, s. f. »simning». Detta ord är i det moderna språkbruket inskränkt till talesätten *à la nage, être en nage*.

Nee, 485, uti uttrycket *ne chose nee*, »intet». Detta är att betrakta såsom det fulla uttrycket för det sp. och pg. *nada* och = det annars i gammalfranskan förekommande *riens née*.

Nullui, 301, pron. (s. o. sid. 65).

***O**ir*, 221, s. m. »arfvinge». Utträngdt af *héritier* förekommer detta ord i det moderna språket under formen *hoir* endast uti »*termes de pratique*».

Oiseuse, 425, s. f. »lättja». Detta ord, egentl. ett feminirt adj., förekom i gammalfranskan ofta användt såsom substantiv (jfr LITTRÉ, Hist de la Langue Fr. I: 221). Förutom den ofvannämnda betydelsen egde det äfven följande: »tidsfördrif, nöje, dårskap».

Onques, 181, adv. (s. o. sid. 84).

Or (ore, ores), 87, m. fl. adv. (s. o. sid. 84).

Ouure, 614 A. Det ställe, hvarest detta ord förekommer, erbjuder stora svårigheter, hvarför vi ingalunda våga försäkra, att vi genom att skrifva *ouure* rätt tolkat den föreliggande hs. (Uti hs. B saknas ifrågavarande vers.) Är *ouure* den riktiga tolkningen, skulle det möjligen kunna betyda »godt verk» i biblisk mening. Det är dess förbindelse med *sains* i betydelsen »helgon», som gör denna förklaring någorlunda antaglig.

Ouurer, 146, v. n. »arbeta». Ordet är i denna betydelse föråldradt och användes numera uteslutande i aktiv bemärkelse.

Penne, 91 A, s. f. »penna». Ordet har i denna betydelse utträngts af *plume*.

Plaisance, 150, 541, s. f. »nöje, glädje». Detta ord, som i äldre franskan var den vanliga formen i st. f. det moderna *plaisir*, har nu inskränkts till talesätten *lieu de plaisance*, *maison de plaisance*.

Premier (au), 179, adv. (s. o. sid. 85).

Preterit, 18, s. m. »förfluten lefnad». Ordet användes i moderna franskan aldrig i denna betydelse, utan blott såsom en grammatikalisk term.

Prouuer, 131 A, v. a. Detta verb synes här hafva den i äldre franskan förekommande betydelsen »öfverbevisa». Jfr hs. B.

Pupiller, 648 A, v. a. »uppfostra, undervisa». Detta ord, hvarom vi ingenstädes erhållit någon upplysning, är oss en gåta. Ett förslag till förklaring deraf må emellertid framställas. Kan det ej tänkas, att diktens författare för tillfället och för rimmets skull af substantivet *pupille* skapat detta verb? Det är på grund af detta antagande, som vi tillagt detsamma nämnda betydelse. Hvad deremot det i hs. B förekommande *papille* beträffar, kunna vi icke ens gissningsvis förklara detta.

Quart, 529, 530, räkn. (s. o. sid. 58).

Querre (querir), 519, »eftersöka». Detta ord användes numera blott i infinit. och i förbindelse med verben *aller*, *venir*, *envoyer*.

Quint, 531, räkn. (s. o. sid. 58).

Racourser, 580 A, v. a. »förkorta». Detta verb har genom ändring af konjugation antagit formen *raccourcir* (s. o. *acourcher*).

Rain, 177, s. m. »gren». Ordet synes här, såsom ofta i gamla franskan, användt i bildlig bemärkelse. Jfr Mätzner, Altfr. L. anf. st. sid. 231, der åtskilliga exempel härpå anföras såväl från gammalfranskan som provençalskan och den äldre italienskan.

Raiouenir, 356, v. n. »föryngras». Detta är en föråldrad form, i st. f. hvilken det moderna språket skrifver *rajeunir*.

Raler (s'en), 578, v. n. (s. o. sid. 75).

Rataindre, 581, 582 A, v. a. »upphinna». Detta verb, bildadt genom sammansättning af *re- ad- tangere*, finnes hos Roquefort upptaget under formen *ratindre* och förklaradt med »rattraper quelqu'un qui fuit». Verbet *atteindre* är fortfarande användt i ofvannämnda betydelse.

Rauoir, 238, 354, v. a. (s. o. sid. 73).

Remembrer (se), 539, v. r. »erinra sig». Denna form användes ännu under det 16:de århundradet vid sidan af *remémorer*, men har sedermera blifvit ur språkbruket utan skäl (såsom Littré säger) uttrӓngd. Jfr ital. *rimembrare*, eng. *to remember*.

Repairer, 629, v. n. »återkomma, inträda, bo». Detta af lat. *repatriare* (= *in patriam redire*) förmedelst inverkan af *i* på *t* bildade verb har försvunnit ur det moderna språkbruket. Öfverfördt till engelskan har det under formen *repair* der bibehållits. Det mot ifrågavarande form svarande »mot savant» *repatrier* med den aktiva betydelsen »återföra till fäderneslandet» har likaledes upphört att brukas. Jfr nfr. *rapatrier*.

Respiter, 434, v. a. »uppskjuta». Detta nu föråldrade verb är bildadt af subst. *respit* (= lat. *respectus*), som egentl. betyder, detsamma som det motsvarande »mot savant» *respect*, men sedermera antagit betydelsen *délai*, »uppskof», slutligen »eftergift». Verbet hade ock både betydelsen »uppskjuta» och »göra en eftergift».

Restre, 433 A, v. n. (s. o. sid. 74).

Retraire, 395 A, v. a. »draga tillbaka», 476, v. r. »draga sig tillbaka», 393 A, v. a. »säga, berätta». Ordet har i dessa betydelser upphört att användas. Jfr ital. *ritrarre*.

Retrait, 475 A, s. m. »tillflyktsort, boning». Detta subst. är i denna betydelse föråldradt.

Rigle, 72, s. f. »regel». Detta är en af de många former, hvarunder det nfr. *règle* i det äldre språket förekommer.

Rimoyer, 83, v. n. »skrifva vers, rimma». Detta verb är föråldradt och ersatt af *rimer*.

Saillir, 201, 342, v. n. »utgå». Ordet har i denna betydelse upphört att användas utom i fråga om flytande ämnen. I detta fall begagnas dock hellre verbet *jaillir*.

Saulx, 387, 389 A, adj. »af vide, pil». Detta ord, numera förekommande endast i patois, förblef ända till 16:e århundradet i full användning, då det utträngdes af det likbetydande, ehuru etymologiskt skilda *saule*. (Det är dess omedelbara förbindelse med ett subst., som gjort, att det här upptagits såsom adj., ehuru det egentl. är att betrakta såsom subst.).

Seiour, 35, s. m. »hvila». Ordet är i denna betydelse föråldradt.

Senestre, 404, adj. »venster». Utträngdt af *gauche* användes detta adj. numera endast såsom en heraldikterm (s. o. *destre*).

Seri, 100, adj. »klar, ljuf». Detta ord, bildadt af lat. *serenus* genom apokope af konsonanten *n* och förändring af det finala *e* till *i*, för att gifva det större kraft, är således egentligen detsamma som det nfr. *serein*, af hvilket det helt och hållet utträngts.

Soier (*syer*), 230, v. a. »skära (säd)». Båda dessa former, hvaraf den första visar picard. diftongering (jfr *ployer* af *plier*) hafva utträngts af *scier*, bildadt genom en olämplig inskjutning af *c*, för att närma det till sitt lat. etymon. Formen *soier* förekommer ännu i norra Frankrikes patois. (Jfr äfven Bouteiller, anf. st. sidd. 489, 490: »*Soier* est resté en usage dans la campagne

de Metz pour désigner l'opération de *scier* les blés, moissonner»).

Solacieux, 519 B, adj. »vederqvickande». Detta adj. är föråldradt.

Somme, 600 A, s. m. »sömn». Detta ord har i det nfr. språkbruket nästan helt och hållet utträngts af sitt dimin. *sommeil*.

Souef, 287, adj. »ljuf, behaglig». Denna form, som (enl. LITTRÉ) användes till 16:e århundradet, blef under det 17:e undanträngd af *suave*.

Soulas, 303, s. m. »tröst». Detta subst., förekommande under det 16:e århundradet, är nu föråldradt.

Souloir, 443, v. n. »pläga». Detta verb förekommer ännu hos *Lafontaine*. LITTRÉ säger derom: »Terme vieilli dont il ne reste que l'imparfait, à peine encore usité quelquefois», och vidare: »Souloir est une des plus grandes pertes que la langue ait faites; car combien *avoir coutume*, dont on est obligé de se servir, est lourd et incommode!» Enligt CH.-P[RE] GIRAULT-DUVIVIER, Grammaire des Grammaires, dix-septième éd. Paris, A. Cotelle, 1859, I: 550 kan det emellertid ännu begagnas »dans le style marotique».

Sus, 397 A, adv. (s. o. sid. 85).

***T**abour*, 42 B, s. m. Detta är en gammal form för det moderna *tambour*.

Tart, 237, adv. Betydelsen af detta ord synes på detta ställe vara »trop tard». (Jfr SCHELER, Dits et Contes etc. anf. st. I, sid. 42, v. 316).

Tollir, 106, v. a. »borttaga». Detta verb, brukligt till slutet af det 16:e århundradet, har sedan upphört att begagnas. Det sp. *toller* är ock föråldradt i motsats mot det ital. *togliere*. I engelskan återfinnes ordet i uttrycket *to toll forth*.

Toudis (*tousdiz*), 56 A, m. fl. adv. (s. o. sid. 85).

***V**enir*, 357, 375, v. n. Infinit. af detta verb är använd substantiviskt i uttrycken *au venir* och *en son venir*. Jfr

Mätzner. Altfr. L. anf. st. X, 15, och Scheler, Dits et Contes etc. anf. st. I, sid. 191, v. 117. För närvarande inskränker sig detta bruk till uttrycken *l'aller et le venir* och *avoir l'aller pour le venir* (jfr P. A. Geijer, anf. st. sid. 87).

Voir, 393 A, adj. »sann, verklig». Ordet är här användt såsom subst. i betydelsen »det sanna, sanning». Detta adj., bildadt af lat. *verus*, är föråldradt och ersatt af det likaledes i gammalfranskan förekommande, af ett lat. *veracus* bildade *vrai*.

Tryckfel.

Sid.	2,	rad.	6	står	*Passe-Temps*	läs	*Passe-temps*
»	8,	»	24	»	*edition*	»	*édition*
»	49,	»	3	»	*jusq'au*	»	*jusqu'au*
»	50,	»	27	»	*l'abbe*	»	*l'abbé*
»	51,	»	8	»	*eglise*	»	*église*
»	54,	»	12	»	uppgifvet	»	uppgifvit

